

Ekspertīze

Arodbiedrību loma *Eiropa 2020* īstenošanā

Projekts Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana

Iepirkums Normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze „Sociālā un darba tirgus attīstība”
(identifikācijas numurs LBAS 2009/ESF – 15-7-23)

Uzņēmuma līgums par pakalpojuma sniegšanu Nr. 15-9-31

Četrpadsmitais nodevums

Rīga, 2014. gada 30. septembris

 EIROPAS SOCIĀLAIS FONDS	 EIROPAS SAVIENĪBA	 SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS FONDS
IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ		
Šis pētījums ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par saturu atbild Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība.		

Saturs

Ievads	3
1. Kas ir <i>Eiropa 2020</i> ?	7
2. Latvijas stratēģiskie dokumenti <i>Eiropa 2020</i> īstenošanai	13
3. Atsevišķi stratēģijas īstenošanu ietekmējoši apstākļi un sistēmas	17
4. Eiropas arodbiedrību konfederācijas (ETUC) viedoklis par <i>Eiropa 2020</i>	19
5. ES valstu arodbiedrību darbība <i>Eiropa 2020</i> īstenošanā	22
6. Latvijas arodbiedrību loma <i>Eiropa 2020</i> īstenošanā	32
6.1. Eiropas Komisijas Paziņojumā par <i>Eiropa 2020</i> un ar to saistītajos dokumentos minētā arodbiedrību un sociālo partneru loma	33
6.2. <i>Eiropa 2020</i> īstenošanā sasniegtais līmenis un arodbiedrību līdzdalība <i>Eiropa 2020</i> pamatmērķu īstenošanā	37
6.3. Citas aktuālas arodbiedrību darbības jomas	49

Ievads

Šis ziņojums ir uzņēmuma līguma par pakalpojuma sniegšanu Nr. 15-9-31, kas noslēgts starp Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību no vienas puses un SIA EPC no otras puses 2011. gada 1. jūlijā trīspadsmitais nodevums. Iepirkuma identifikācijas numurs: LBAS 2009/ESF – 15-7-23.

Iepirkuma priekšmets ir normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze Sociālā un darba tirgus attīstība, kas tiek veikta Eiropas Savienības Struktūrfondu 2007.-2013. gada plānošanas perioda pirmās darbības programmas Cilvēkresursi un nodarbinātība papildinājuma 1.5. prioritātes Administratīvās kapacitātes stiprināšana, 1.5.2. pasākuma Cilvēkresursu kapacitātes stiprināšana, 1.5.2.2. aktivitātes Sociālo partneru, nevalstisko organizāciju un pašvaldību kapacitātes stiprināšana, 1.5.2.2.1. apakšaktivitātes Sociālo partneru administratīvās kapacitātes stiprināšana projekta Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana ietvaros.

Ekspertīzes mērķis ir noskaidrot, kāda ir arodbiedrību loma un uzdevumi *Eiropa 2020* īstenošanā. Ekspertīzē:

- sniegtas pamatziņas par stratēģiju *Eiropa 2020* un tās izpildes izvērtējumiem,
- noskaidrots, kāda loma arodbiedrībām paredzēta *Europa 2020* dokumentos,
- izpētīta arodbiedrību darbība *Eiropa 2020* īstenošanā atsevišķās ES dalībvalstīs;
- izpētīts *Eiropa 2020* īstenošanā sasniegtais rezultāts un arodbiedrību līdzdalība *Eiropa 2020* pamatmērķu īstenošanā.

Ekspertīzes rezultātā iegūti vairāki secinājumi

Eiropa 2020 ir desmitgades attīstības plāns, kas skar plašu sociāli ekonomiskās attīstības problēmu loku un arodbiedrību darbības lauku, tāpēc, raugoties no stratēģijas mērķu un rezultātu viedokļa, arodbiedrību loma *Eiropa 2020* īstenošanā ir pašsaprotama.

Dokumentu analīze liecina, ka sociālo partneru loma vispār un arodbiedrību loma stratēģijā *Eiropa 2020* un ar to saistītajos ES līmeņa un nacionālajos stratēģiskās plānošanas dokumentos ir iezīmēta deklaratīvi, atsevišķos jautājumos un nepilnīgi. Vairākos jautājumos, kur arodbiedrību viedoklis vai darbība būtu svarīga, to loma nav iezīmēta. Nacionālajos dokumentos sociālo partneru darbība vairāk saistīta ar izglītības kvalitātes nodrošināšanu, paredzēta sadarbība ar Izglītības un Zinātnes ministriju, mazāk ar Labklājības Ministriju un Ekonomikas ministriju, kas risina sociālās un nodarbinātības problēmas.

Konstatēta nesaderība starp Latvijas stratēģiskās plānošanas dokumentos arodbiedrībām paredzēto lomu (Nacionālajā reformu programmā, kur sociālie partneri ir pieminēti, un Latvijas Stabilitātes programmā, kur tie vispār nav pieminēti).

Atskaites dokumentos arodbiedrību iesaiste nav ne pieminēta, ne analizēta, kas liecina, ka arodbiedrību iesaiste *Eiropa 2020* īstenošanā netiek vērtēta kā svarīga.

Neskatoties uz to, arodbiedrībām kā darbinieku interešu aizstāvēm ir jāpiedalās, no vienas puses, *Eiropa 2020* piedāvājuma izvērtēšanā no darba ņēmēju skatu punkta, un, no otras puses, jāsekmē programmas izpilde valsts attīstības interesēs.

Iespējams, stratēģija, kas paredzēta kā inovatīvs sociāli ekonomiskās sistēmas vadības instruments, rosina ieviest arodbiedrību darbā jaunas pieejas un arodbiedrību pakalpojumu piedāvājumus, taču ES valstu pieredzes analīze par to neliecina. Inovācija, ko stratēģijas ieviešanai vajadzētu rosināt, var nedaudz mainīt arodbiedrību ietekmi un darbības metodes.

Eiropa 2020 ir visaptverošs darbības plāns, par kura izpildi rūpējas institucionāli spēcīgas Eiropas Savienības organizācijas un nacionālās ministrijas. Saistībā ar *Eiropa 2020* un tās izpildi tiek saražots liels daudzums dokumentu, kas iezīmē ES politiku un ātri kļūst par nacionālo politiku. Arodbiedrībām lēmumu pieņemšanai ir jāiepazīstas ar vismaz diviem dokumentu komplektiem (ES un nacionālajā līmenī), jāspēj izvērtēt ES politiku un no tās izrietošo ieteikumu ietekmi Latvijā

plašā jautājumu lokā. Turklāt, stratēģija ir formulēta vispārīgi un tiek konkretizēta laika gaitā plašā pasākumu klāstā, no kuriem lielākā daļa skar strādājošo intereses darba periodā, pirms vai pēc tā.

Tāpēc arodbiedrību veikspēja var būt nepietiekoša stratēģijas īstenošanas uzraudzībai. Ja sociālo partneru loma stratēģijas īstenošanā tiek uzskatīta par nozīmīgu, tās īstenošanas pasākumu klāstā jāiekļauj arī pastāvīga sociālo partneru ikdienas veikspējas nodrošināšana.

Lai palielinātu arodbiedrību veikspēju, nepieciešams palielināt to pārstāvniecību un biedru skaitu. Jāņem vērā ārvalstu pieredze, ka efektīvs arodbiedrības mērķu sasniegšanas līdzeklis ir kolektīvie līgumi, un jo sevišķi nozaru ģenerālvienošanās. Latvijā šādu instrumentu nav pietiekoši, arodbiedrību personāla un finanšu nodrošinājums ir vājš un turpina samazināties, tāpēc arodbiedrības spēj darboties tikai ierobežotā jautājumu lokā.

Pastiprinoties uzņēmējdarbības internacionalizācijai, arodbiedrībām jāpastiprina starptautiskā darbība, tai skaitā ārvalstīs strādājošo Latvijas iedzīvotāju interešu aizstāvībā.

Pētījuma laikā izdevās atrast tikai dažus piemērus par arodbiedrību rīcību Eiropa 2020 īstenošanā ES dalībvalstīs. Kopumā jāsecina, ka pat speciālos stratēģijas īstenošanai veltītos ziņojumos, arodbiedrību loma (izņemot ETUC un ETUI darbību) atspoguļojas pieticīgi, un nav norādes par jauniem darbības virzieniem, ko būtu rosinājusi stratēģija *Eiropa 2020*. Nodarbinātības veicināšanai izvēlētie virzieni sakrīt ar stratēģijā noteiktajiem, taču inovatīvi risinājumi arodbiedrību darbā ir reti sastopami.

Secinājumi no Zviedrijas pieredzes:

- pasākumi nodarbinātības veicināšanai ir līdzīgi Latvijā īstenojamiem,
- pasākumus īsteno galvenokārt pašvaldībās vai valdības sektorā – Latvijā pašvaldību un valsts sektora iespējas ir ierobežotas,
- darba devēji ir aktīvāki un piedāvā vairāk iespēju kā arodbiedrības;
- no aprakstītās pieredzes jauniešu nodarbinātības paaugstināšanai var izmantot studentu nodarbināšanas pieredzi, studentu gadatirgus pieredzi,
- noderīga pieredze ir ārvalstnieku integrācija darba tirgū,
- arī Latvijas arodbiedrībām jāpievērš lielāka uzmanība izglītotu ārvalstu speciālistu un zinātnieku integrācijai Latvijā, tādejādi paplašinot kvalificētu nodarbināto jomu;
- viesu biedra statuss trešo valstu pilsoņiem var sekmēt arodbiedrību lomu viesstrādnieku un imigrantu nodarbināšanā un integrācijā;
- pārveides līgumi ir papildus pasākums, lai pasargātu strādājošos no krīzes radītām sekām (Latvijā ir Darba likuma normas par kolektīvo atlaišanu, bet vai ar to pietiek?);
- darba devēji prasa samazināt darbinieku tiesības un nodarbinātības stabilitāti.

Arī Somijas Nacionālajā reformu programmā, tāpat kā Latvijā, arodbiedrību loma *Eiropa 2020* īstenošanā nav speciāli uzsvēta, tomēr Somijā ir sevišķi akcentēts sociālās attīstības aspekts, kas ļauj arodbiedrībām iekļauties Nacionālās reformu programmas īstenošanā bez speciāla paredzējuma.

Eiropas Savienības Padomes ieteikumā 2004. gada martā par Latvijas reformu programmas izpildi, kas atspoguļo *Eiropa 2020* īstenošanas gaitu Latvijā, gandrīz visos Eiropas Savienības Padomes 2013. gada ieteikumu izpildes novērtējumos, izņemot darbības finanšu jomā, dots vērtējums “ierobežots progress”, “neliels progress” vai “nekāds progress”. Daži *Eiropa 2020* nacionālie mērķi ir izpildīti (mācību priekšlaicīgas pārtraukšanas mērķis; augstākās izglītības iegūšanas līmenis; pārsteidzoši, bet arī nabadzības ierobežošanas mērķis), uz dažiem konstatēta pareiza virzība (nodarbinātības mērķis), bet viens mērķis (pētniecības un izstrādes mērķis: finansējums 1,5% no IKP) ir atzīts par nesasniedzamu.

Tomēr formālais vērtējums neatspoguļo lietu būtību, piemēram, nerisina iedzīvotāju un darbaspēka samazināšanās problēmu, kas ir būtiska Latvijas valsts pastāvēšanai. Tāpēc arodbiedrībām ir jāseko

ETUC ieteikumam, ka *Eiropa 2020* ir tikai daļa no valsts attīstības plāna, turklāt vērsta uz šauru jautājumu loku un risināta tehnokrātiskā stilā, ignorējot sociālo attīstību, bet arodbiedrībām ir jāgatavo un jāpieprasa no valdības īstenot daudz plašāku tautas attīstības stratēģiju.

Secinājumi par arodbiedrību darbību Eiropa 2020 konkrētu mērķu sasniegšanai

Nodarbinātības mērķa sasniegšanai *Eiropa 2020* iezīmējas vairāki virzieni nodarbinātības palielināšanai, kuros Latvijas arodbiedrības var darboties:

- sieviešu un vecāka gadagājuma darba ņēmēju lielāka nodarbinātība;
- attīstīt savas prasmes (pastiprināt darbību profesionālās un augstākās izglītības jomā un zinātnē);
- nodrošināt darba piedāvājuma un pieprasījuma labāku atbilstību, tostarp izmantojot profesionālās izglītības un mūžizglītības iespējas (tas pats);
- izmantot darba ņēmēju mobilitāti, uzlabot migrantu integrāciju darbaspēkā (pastiprināt darbību sociālā dempinga izskaušanai un imigrantu integrāciju);
- jauniešu nodarbinātība (jauniešu integrācija darba tirgū, nepieciešama dziļāka jauniešu nodarbinātības izpēte);
- sociālā uzņēmējdarbība (iestāties par sociāliem uzņēmumiem labvēlīgu normatīvo regulējumu, publiskās-privātās partnerības atjaunošanu un sociālās uzņēmējdarbības veicināšanas mehānismu ieviešanu).

Pētniecības un attīstības veicināšanas pamatmērķis

Arodbiedrību loma zinātnē strādājošo aizstāvībai līdz šim ir bijusi nenozīmīga. Arodbiedrībām jāatbalsta ne tikai izglītības finansējuma palielināšanu, bet arī zinātnes un pētniecības finansējuma palielināšanu un jāaizstāv zinātnē strādājošos pret reformu radītajiem darba un darba samaksas traucējumiem.

CO2 emisiju samazināšanas pamatmērķis

Speciāla arodbiedrību līdzdalība mērķa īstenošanā nav nepieciešama.

Atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšanas pamatmērķis

Speciāla arodbiedrību līdzdalība mērķa īstenošanā nav nepieciešama.

Energoefektivitātes paaugstināšanas pamatmērķis – enerģijas patēriņa samazinājums Mtoe (miljoni tonnu naftas ekvivalents)

Speciāla arodbiedrību līdzdalība mērķa īstenošanā nav nepieciešama.

Izglītības pamatmērķis - Augstākā izglītība

Eiropa 2020 aspektā Latvijas nacionālais mērķis ir sasniegts.

Izglītības pamatmērķis – samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu (*NEET* īpatsvara samazināšana)

Eiropa 2020 aspektā Latvijas nacionālais mērķis ir sasniegts.

Labklājība – iedzīvotāju daļas samazināšana, kuru apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība (personu skaits)

Neskatoties uz to, ka Eiropas Padome konstatējusi, ka Latvija ir izpildījusi nabadzības mērķi, labklājības mērķis ir un paliek visas arodbiedrību darbības pamatā. Tā kā nabadzība strauji izplatās, *Eiropa 2020* paredz īpašu pamatiniciatīvu, kuras īstenošanā arodbiedrības var piedalīties.

Sociālā aizsardzība

Pastiprinoties uzņēmējdarbības internacionalizācijai, arodbiedrībām jāpastiprina starptautiskā darbība. ETUI pētījumā ir pierādīts, ka sociālais dempings kavē attīstību, tāpēc arodbiedrībām nevajadzētu to atbalstīt, līdzdarbojoties *Eiropa 2020* īstenošanā. Tomēr savu darbinieku aizsardzība

ārvalstīs un līdzdalība starptautisko normu sagatavošanā ir arodbiedrību pienākums. Piemēram, likumdošanā precīzi jānosaka Latvijas strādājošo tiesības citās ES dalībvalstīs, nosakot darbā ārvalstīs nosūtīto strādājošo tiesības.

Tieslietu sistēmas un valsts pārvaldes darbības uzlabošana

Kaut gan valsts pārvaldē arodbiedrību darbība ir ierobežota, te ir plašs darbības lauks pašlaik akūtajos un reformām pakļautajos jautājumos: vienota algu sistēma, vienoti augstāko amatpersonu atlases standarti, visaptverošas apmācības stratēģija un karjeras attīstība.

ES struktūrfondu efektīva izmantošana

Arodbiedrību līdzdalība struktūrfondu izmantošanas efektivitātes paaugstināšanā līdz šim nav bijusi ietekmīga.

Ekspertīzi veica akad., Dr. econ. Raita Karnīte, SIA „EPC”.

1. Kas ir *Eiropa 2020*?¹

Eiropa 2020 ir Eiropas Savienības desmit gadu izaugsmes un nodarbinātības stratēģija laikposmam no 2011. – 2020. gadam. Kā norādīts Eiropas Komisijas Paziņojumā par *Eiropa 2020*,² tā „sniedz priekšstatu par Eiropas sociālo tirgus ekonomiku 21. gadsimtā”. *Eiropa 2020* pamatā ir ciešāka ekonomikas politikas koordinācija, lai palielinātu Eiropas ilgtspējīgas izaugsmes potenciālu un konkurētspēju.

Īstermiņa skatījumā tās uzdevums ir krīzes pārvarēšana, bet desmit gadu skatījumā tā aptver plašas jomas. *Eiropa 2020* turpina Lisabonas stratēģiju, kuras otrā posma galvenie uzdevumi bija konkurētspējīgāka ekonomika un lielāka nodarbinātība. Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanu izjauca krīze, tāpēc krīzes pārvarēšana un tās cēloņu novēršana nākotnē ir stratēģijas galvenais uzdevums.

***Eiropa 2020* prioritātes**

Eiropa 2020 izvirza trīs prioritātes, kuras savstarpēji pastiprina cita citu:

- gudra izaugsme - uz zināšanām un inovāciju balstītas ekonomikas attīstība;
- ilgtspējīga izaugsme - resursu ziņā efektīvākas, videi nekaitīgākas un konkurētspējīgākas ekonomikas veicināšana;
- integrējoša izaugsme - tādas ekonomikas veicināšana, kurā ir augsts nodarbinātības līmenis un kas nodrošina sociālo un teritoriālo kohēziju.³

Lai stratēģija *Eiropa 2020* dotu gaidītos rezultātus, ir izveidota salīdzinoši centralizēta ekonomikas pārvaldības sistēma, kas paredzēta politikas pasākumu koordinēšanai ES un dalībvalstu līmenī.

***Eiropa 2020* pamatmērķi**

Stratēģijas centrā ir pieci kopīgi mērķi nodarbinātības, inovācijas, izglītības, nabadzības izskaušanas, klimata un enerģētikas jomā, kas jāsasniedz līdz 2020. gadam:

- jābūt nodarbinātiem 75% iedzīvotāju vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem;
- 3% no ES IKP jāiegulda pētniecībā un attīstībā;
- jāizpilda "20/20/20" mērķi klimata/enerģētikas jomā (tostarp par 30% jāpaaugstina emisiju samazināšanas mērķis, ja apstākļi tam ir piemēroti);
- priekšlaicīgu skolu pametušo iedzīvotāju īpatsvaram, jābūt mazākam par 10% un vismaz 40% jaunākās paaudzes iedzīvotāju jābūt augstākajai izglītībai;
- par 20 miljoniem jāsamazina to cilvēku skaits, kuriem draud nabadzība.

Klimata pārmaiņu un enerģētikas mērķis sadalīts trīs apakšmērķos:

- siltumnīcefekta gāzu emisija jāsamazina par 20% (vai pat 30%, ja pastāvētu attiecīgi nosacījumi) salīdzinājumā ar 1990. gadu;
- 20% enerģijas jāiegūst no atjaunojamiem avotiem;
- par 20% jāuzlabo energoefektivitāte.

Izglītības mērķim ir divi apakšmērķi:

- samazināt priekšlaicīgi skolu pametušo iedzīvotāju īpatsvaru: priekšlaicīgi skolu pametušo iedzīvotāju statusu attiecina uz skolu nebeigušajiem un izglītošanos pārāgri pārtraukušajiem jauniešiem - 18 – 24 gadus vecu iedzīvotāju grupu, ko ES terminoloģijā dēvē par NEET (*not in employment, education or training*) — „ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās”, tas ir,

¹ Ziņas par *Eiropa 2020* atrodamas: http://ec.europa.eu/europe2020/index_lv.htm

² *EIROPA 2020*. Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei. Komisijas paziņojums. Briselē, 3.3.2010 COM(2010) 2020 galīgā redakcija. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

³ *EIROPA 2020*. Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei. Komisijas paziņojums. Briselē, 3.3.2010 COM(2010) 2020 galīgā redakcija. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

tie, kas konkrētajā laikposmā ir bezdarbnieki, nav iesaistīti mācību procesā un nav klasificēti kā studenti;

- panākt, ka vismaz 40% jaunākās paaudzes iedzīvotāju ir augstākā izglītība.

Nabadzības izskaušanas mērķis arī ir plašāk skaidrots - vismaz par 25% jāsamazina to eiropiešu skaits, kuri dzīvo zem valsts nabadzības sliekšņa⁴ vai ir sociāli atstumti (vai kuriem draud šāds liktenis), palīdzēt izklūt no nabadzības vismaz 20 miljoniem cilvēku.

Visi mērķi un apakšmērķi ir savstarpēji saistīti un viens otru papildinoši. Mērķu uzskaitījums nav izsmelošs, tie formulēti tā, lai būtu izmērāmi un varētu kontrolēt to izpildi. Mērķu robežvērtības dalībvalstīs, atkarībā no konkrētajiem apstākļiem, var atšķirties.

Atbilstoši kopīgajiem mērķiem visas dalībvalstis ir izstrādājušas Nacionālās reformu programmas, kur norādījušas savus „mērķus un trajektorijas”⁵.

Kopumā ES nodarbinātības līmeni paredzēts paaugstināt robežās no 62,9% Maltā līdz 80% Zviedrijā un Dānijas karalistē (Latvijā 73% - mazāk kā ES pamatmērķis). Apvienotajā Karalistē NRP mērķi nodarbinātības jomā nav noteikti.

Pētniecībā un attīstībā valstis apņēmušās ieguldīt robežās no 0,5% no IKP Kiprā un 1% Slovākijā līdz 4% Zviedrijā un Somijā (Latvijā 1,5%, Igaunijā 3%, Lietuvā 1,9%). Apvienotajā Karalistē NRP mērķi pētniecības un attīstības finansēšanas jomā nav noteikti.

Klimata pārmaiņas un enerģētikas pamatmērķī CO₂ emisiju samazināšanas mērķis paredz samazināt siltumnīcefekta gāzu emisiju no 1% (Polija) līdz 20% vairākās valstīs (Latvijā par 17%, zemāk kā ES pamatmērķis) salīdzinājumā ar 1990. gadu.

Nacionālās reformu programmas paredz palielināt atjaunojamo energoresursu daļu enerģijas resursos no 10% Maltā un 11% Luksemburgā līdz 49% Zviedrijā (Latvijā 40% - divas reizes augstāk kā ES mērķis (20%)).

Paredzēts uzlabot energoefektivitāti – samazināt enerģijas patēriņu par 0,2% Luksemburgā līdz 38% Dānijā (Latvijā par 0,67% - ievērojami mazāk kā ES pamatmērķis (20%)). Čehijā, Nīderlandē, Slovēnijā un Apvienotajā Karalistē šo mērķi nepiemēro.

Izglītībā nacionālās reformu programmas paredz samazināt skolu nebeigušo un izglītošanos pāragri pārtraukušo jauniešu (*NEET*) īpatsvaru robežās no līdz 5% Slovēnijā līdz 29% Maltā (Latvijā 13,4%, mazāk kā ES pamatmērķī (zem 10%)).

Paredzēts, ka ES dalībvalstīs augstāko izglītību iegūs no 26% cilvēku vecumā no 30 līdz 34 gadiem Itālijā līdz 60% Īrijā (Latvijā 34 – 36%, zemāk kā ES pamatmērķī (vismaz 40%)). Apvienotajā Karalistē NRP mērķi izglītībā nav noteikti.

Nabadzības samazināšanas mērķis ir grūti salīdzināms, jo tā izpilde tiek mērīta pēc cilvēku skaita. ES kopumā vismaz par 20 miljoniem jāsamazina to cilvēku skaits, kuri dzīvo nabadzībā vai ir sociāli atstumti (vai kuriem draud šāds liktenis). Apvienotajā Karalistē nabadzības samazināšanas mērķa izpilde virzīta uz bērnu nabadzības samazināšanu. Latvijas valdība ir apņēmusies samazināt nabadzīgo skaitu par 121 tūkstoši cilvēku, taču nav apsolījusi, ka 121 tūkstotis iepriekš nabadzīgo kļūs bagātāki (nabadzīgo skaits var samazināties arī uz emigrācijas rēķina).

Eiropa 2020 pamatiniciatīvas

Apkopojot resursus un pasākumus, kas nepieciešami izvērīto pamatmērķu un apakšmērķu sasniegšanai, Eiropas Komisija ir izvērījusi septiņas pamatiniciatīvas⁶:

⁴ Valsts nabadzības sliekšnis ir noteikts 60 % apmērā no vidējā izmantojamā ienākuma katrā dalībvalstī.

⁵ Atrodami interneta vietne http://ec.europa.eu/europe2020/index_lv.htm

⁶ *EIROPA 2020*. Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei. Komisijas paziņojums. Briselē, 3.3.2010, 5-6 lpp. COM(2010) 2020 galīgā redakcija. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

– *Inovācijas Savienība* – tās mērķis ir uzlabot nosacījumus un piekļuvi finansējumam pētniecībai un inovācijai, lai nodrošinātu, ka inovatīvas idejas var pārvērst produktos un pakalpojumos, kas rada izaugsmi un nodarbinātību;

– *Jaunatne kustībā* – tās mērķis ir paaugstināt izglītības sistēmu darbības rādītājus un atvieglot jauniešiem ienākšanu darba tirgū;

– *Digitālā programma Eiropai* – tās mērķis ir paātrināt ātrgaitas interneta pakalpojumu ieviešanu un izmantot vienotā digitālā tirgus priekšrocības, ko tas sniedz mājsaimniecībām un uzņēmumiem;

– *Resursu ziņā efektīva Eiropa* – tās mērķis ir veicināt ekonomiskās izaugsmes nodalīšanu no resursu izmantošanas, atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa emisiju saturu, palielināt atjaunojamu enerģijas avotu izmantošanu, modernizēt transporta nozari un veicināt energoefektivitāti;

– *Rūpniecības politika globalizācijas laikmetā* – tās mērķis ir uzlabot uzņēmējdarbības vidi, īpaši MVU, un atbalstīt stingras un ilgtspējīga rūpnieciskā pamata izveidi, kas var konkurēt pasaules mērogā;

– *Jaunu prasmju un darbavietu programma* – tās mērķis ir modernizēt darba tirgu un dot iespēju cilvēkiem visas dzīves laikā attīstīt savas prasmes, lai palielinātu nodarbinātību un nodrošinātu darba piedāvājuma un pieprasījuma labāku atbilstību, tostarp izmantojot darba ņēmēju mobilitāti;

– *Eiropas platforma cīņai pret nabadzību* – tās mērķis ir nodrošināt sociālo un teritoriālo kohēziju, lai varētu plaši dalīties ieguvumos no izaugsmes un nodarbinātības cilvēki, kuri saskaras ar nabadzību un sociālo atstumtību, varētu dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi un aktīvi līdzdarboties sabiedrībā.

Darbība un instrumenti stratēģijas Eiropa 2020 īstenošanai

Eiropa 2020 norādīti galvenie instrumenti, kurus paredzēts izmantot stratēģijas īstenošanā:

- 1) ilgtermiņā: vienotais tirgus, finanšu sviras, investīcijas, kas sekmē videi nekaitīgu noturīgu izaugsmi, ārējās politikas instrumenti;
- 2) īstermiņā: krīzes pārvarēšanas stratēģija, kas ietver uzticamas stratēģijas noteikšanu krīzes pārvarēšanai, finanšu sistēmas reformu, ilgtermiņa izaugsmes budžeta konsolidāciju, pastiprinātu koordināciju Ekonomikas un monetārās savienības ietvaros.

Krīzes pārvarēšanas stratēģijas koncepcijā noteikts, ka „Ņemot vērā vēl neskaidros aspektus attiecībā uz ekonomikas perspektīvām un nepilnībām finanšu nozarē, **atbalsta pasākumi būtu jāatceļ tikai tad, kad varēs uzskatīt, ka ekonomikas atveseļošana būs pilnībā nodrošināta**, un kad būs atjaunota finansiālā stabilitāte”.

No esošajiem ilgtermiņa instrumentiem par ķēdes vājākajiem posmiem, kuru stiprināšanai tiks pastiprināta darbība, ir:

- vienotais tirgus – pakalpojumu vienotā tirgus veidošana, MVU piekļuve vienotajam tirgum, uzņēmējdarbības tiesību vienkāršošana, konkurences politika, ekonomiskā nacionālisma izskaušana, valsts atbalsta politika, vienotā tirgus regulējošo struktūru nostiprināšana, finanšu tirgus regulēšana;
- ieguldījumi attīstībā – kohēzijas politika, ES budžeta un privātā finansējuma izlietošana: ES daudzgadu finanšu shēmā jāatspoguļo ilgtermiņa izaugsmes prioritātes; jānosaka ne tikai finansēšanas līmeņus, bet arī kā jāveido finansēšanas instrumentus; jāveido jaunus finanšu instrumentus; jāievieš Eiropas riska kapitāla tirgus;
- ārējās politikas instrumenti, ieskaitot starptautiskās makroekonomiskās politikas koordināciju, starptautiska regulējuma palielināšanu, ES regulējumu pielietošanas telpas paplašināšana.

Praktiski izmantojamie instrumenti ir:

- finanšu instrumenti: strukturālie fondi, lauku attīstības fondi, augstskolu sadarbības programmas, pētniecības un attīstības pamatprogrammas, konkurētspējas un inovācijas pamatprogrammas, energotehnoloģiju stratēģiskais plāns, TEN, EIB un, iespējams, citi;
- uz tirgu balstīti instrumenti: normatīvais regulējums, standarti, emisiju tirdzniecība, fiskālās iniciatīvas, valsts subsīdijas, nodokļi, valsts iepirkums;
- valsts atbalsta un regulējošie instrumenti: valsts atbalsta shēmas;
- stratēģiskie plāni.

Eiropa 2020 īstenošanai ir nepieciešama laba politiskā sadarbība starp dalībvalstīm. Politiskā sadarbība ir brīvprātīgs process, kas norit, kopīgi nosakot mērķus un ar vienotu rādītāju palīdzību izvērtējot to sasniegšanu. Šajā procesā notiek arī cieša sadarbība ar sociālajiem partneriem un pilsonisko sabiedrību.

Lai stratēģiju īstenotu, tiek ieviesta stingrāka ekonomiskā pārvaldība, kas balstīta uz diviem pīlāriem:

- tematisko pieeju, kurā apvienotas prioritātes un pamatmērķi,
- valstu un Komisijas ziņojumi - integrētas pamatnostādnes un katrai konkrētai valstij paredzēti ieteikumi kas palīdzēs dalībvalstīm izstrādāt stratēģijas, lai atgrieztos pie ilgtspējīgas izaugsmes un stabilām sabiedriskajām finansēm.

Eiropas Padome izvērtē dalībvalstu iesniegtos Nacionālos reformu plānus un sagatavo ieteikumus dalībvalstīm reformu gaitas uzlabošanai. Noteiktos laika grafikos dalībvalstis sagatavo „Progresā ziņojumus” par ieteikumu izpildi. Progresā ziņojums ir saistīts ar *Latvijas Stabilitātes programmu 2014.-2017.gadam*⁷. Abi dokumenti ir ES līmeņa ekonomiskās politikas koordinācijas un uzraudzības instrumenta sastāvdaļas (ES ekonomiskās politikas uzraudzības un koordinācijas cikla - tā saucamā *Eiropas semestra* ietvaros). Eiropas Komisija vērtē abu programmu īstenošanu un uz vērtējuma pamata paziņo ES Padomes priekšlikumus konkrētai valstij par *Eiropa 2020* īstenošanu.

Ar „*Eiropa 2020*” stratēģiju, Eiropas semestru, Latvijas NRP un *Latvijas Stabilitātes programmas* īstenošanu saistītie jautājumi, to skaitā ES Padomes ieteikumu izpilde, tiek regulāri apspriesti Ministru kabinetā, Saeimā, ar sociālajiem partneriem, nevalstisko organizāciju un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem (Nacionālajā trīspusējās sadarbības padomē, Saeimas Eiropas lietu komisijā u.c). Notiek divpusējās sarunas ar EK, kurās apspriež Latvijas progresu ES Padomes rekomendāciju izpildē.

Neatbilstošas reakcijas gadījumā dalībvalstis saņem politikas brīdinājumus. Ziņojumus par stratēģijas *Eiropa 2020* un *Stabilitātes un izaugsmes pakta* novērtēšanu dalībvalstis sniedz vienlaikus, tomēr tiek saglabāta *Stabilitātes un izaugsmes pakta* integritāte.

Sociālā aizsardzība un iekļautība⁸

Sekojojot *Eiropa 2020* galvenajam uzdevumam – būt par izaugsmes un nodarbinātības stratēģiju, Eiropas Komisija atbalsta un cenšas papildināt dalībvalstu politiku sociālās iekļautības un sociālās aizsardzības jomā.

Kā minēts iepriekš, *Eiropa 2020* pamatmērķi ir vismaz par 20 miljoniem samazināt to cilvēku skaitu, kuri dzīvo nabadzībā un ir sociāli atstumti, un līdz 75% palielināt 20–64 gadus vecu iedzīvotāju nodarbinātību. Sasniegt šos mērķus palīdz divas *Eiropa 2020* sociālo ieguldījumu komplekta (parasti lieto vārdu – pakete) pamatiniciatīvas:

- platforma cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību;
- Jaunu prasmju un darba vietu programma.

⁷ Latvijas Stabilitātes programma 2014.-2017.gadam. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/sp2014_latvia_lv.pdf

⁸ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=lv>

Sociālo ieguldījumu komplektā Komisija mudina dalībvalstis modernizēt sociālās labklājības sistēmas, **pārorientējoties uz sociālajiem ieguldījumiem mūža garumā.**

Sociālo ieguldījumu komplekts papildina:

- nodarbinātības komplektu, kurā iezīmēts ceļš uz ekonomikas atveseļošanu, radot jaunas darba vietas,
- balto grāmatu par pensijām, kurā izklāstīta pietiekamu, ilgtspējīgu un drošu pensiju stratēģija,
- jaunatnes nodarbinātības paketi.

Sociālo politiku īsteno Sociālās aizsardzības komitejā, izmantojot atvērtās koordinācijas metodi sociālās iekļautības, veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes un pensiju jomā (sauc par sociālo atvērtās koordinācijas metodi). Sociālās politikas īstenošanai dalībvalstīm ir pieejami ES fondi, īpaši Eiropas Sociālais fonds.

***Eiropa 2020* īstenošanas novērtējums Latvijai 2014. gadā^{9, 10}**

Kārtējais *Eiropa 2020* īstenošanas novērtējums konkrētai valstij publicēts par 2014. gadu. Dokumentā novērtēts, kā tiek pildīts Komisijas 2013. gada maijā ierosinātais un Latvijai adresētais ieteikumu kopums (Konkrētai valstij adresētais ieteikumu kopums - KVAI) par ekonomikas un strukturālo reformu politiku Latvijā. Pamatojoties uz šiem ieteikumiem, Eiropas Savienības Padome 2013. gada jūlijā pieņēma septiņus KVAI kā Padomes ieteikumu. Šie KVAI attiecās uz publiskajām finansēm un nodokļiem, finanšu sektora stabilitāti, darba tirgu, sociālo palīdzību, augstāko izglītību un pētniecību, energoefektivitāti un savienojamību, un tiesu sistēmas reformām.

Novērtējums ir divi dokumenti - *PADOMES IETEIKUMS par Latvijas 2014. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2014. gada stabilitātes programmu* un Ieteikumus paskaidrojošais Komisijas dienestu darba dokuments *LATVIJAS 2014. gada valsts reformu programmas un stabilitātes programmas novērtējums*.

Komisijas dienestu darba dokumentā novērtēti politikas pasākumi, ņemot vērā Komisijas 2014. gada izaugsmes pētījuma (GIP) un trešā ikgadējā brīdinājuma mehānisma ziņojuma (BMZ) konstatējumus, kas tika publicēti 2013. gada novembrī.

Gada izaugsmes pētījumā ir izklāstīti Komisijas priekšlikumi, lai veidotu nepieciešamo kopīgo izpratni par darbības prioritātēm valsts un ES līmenī 2014. gadā. Tajā noteiktas piecas prioritātes, lai virzītu dalībvalstis uz izaugsmes atjaunošanu:

- tikties īstenot diferencētu, izaugsmei labvēlīgu fiskālo konsolidāciju;
- atjaunot normālu aizdevumu situāciju ekonomikā;
- sekmēt izaugsmi un konkurētspēju šodienai un rītdienai;
- mazināt bezdarbu un krīzes sociālās sekas;
- modernizēt publisko pārvaldi.

BMZ ir sākotnējais filtrs, lai pārliecinātos, vai dalībvalstīs pastāv vai draud veidoties makroekonomiskās nelīdzsvarotības. Jaunākajā BMZ konstatēts, ka makroekonomiskās nelīdzsvarotības Eiropā tiek labotas. Ir izvēlētas 16 dalībvalstis pamatīgākai situācijas izpētei. Padziļinātie pārskati tika publicēti 2014. gada 5. martā kopā ar Komisijas paziņojumu.

---

⁹ Ieteikums PADOMES IETEIKUMS par Latvijas 2014. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2014. gada stabilitātes programmu {SWD(2014) 415 final}. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/csr2014_latvia_lv.pdf

¹⁰ KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS. LATVIJAS 2014. gada valsts reformu programmas un stabilitātes programmas novērtējums Pavaddokuments dokumentam Ieteikums PADOMES IETEIKUMAM par Latvijas 2014. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2014. gada stabilitātes programmu {COM(2014) 415 final}, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/csr2014_latvia_lv.pdf

Ņemot vērā Padomes 2013. gada ieteikumus, GIP un BMZ, Latvija 2014. gada 29. aprīlī iesniedza valsts reformu programmu (VRP) un stabilitātes programmu. Iesniegtās programmas tika apspriestas, piedaloties valsts parlamentam, vietējām un reģionālajām pārvaldes iestādēm un citām ieinteresētajām personām.

Padomes Ieteikuma kopsavilkuma daļā atzīmēts, ka Latvija ir viena no straujāk augošām ES tautsaimniecībām (IKP pieaugums par 4,1% 2013. gadā un plānots pieaugums 3,8% 2014. gadā). (*Autores piezīme*: IKP augsmes prognoze 2014. gadam vasaras vidū samazināta uz 3,3% Latvijas Bankas prognozē¹¹, savukārt *Eurozone Economic Forecast* paredz, ka Latvijas ekonomikas izaugsme šogad būs 3,4%, samazinot iepriekš izteikto 4,1%¹², bet septembrī Latvijas Bankas prognoze samazināta uz 2,9¹³).

Eiropa 2020 novērtējumā konstatēts, ka Latvijas tautsaimniecības augsmei ir stabils makroekonomiskais un fiskālais pamats, bet tā ir jūtīga pret ārējiem riskiem.

Plānotais bezdarbs līmenis varētu samazināties no 11,9% 2013. gadā līdz 10,7% 2014. gadā. Budžeta deficīts laikposmā 2014. – 2015. gadi būtu apmēram 1% no IKP, bet valsts ārējais parāds – ap 40% no IKP. Netieši norādīts uz iespējamu atsevišķu ienākumu veidu samazinājumu.

Latvija ir ievērojusi ES Padomes ieteikumus 2013. gada izvērtējumā. Fiskālās politikas jomā ir samazināts zemo algu pelnītāju nodokļu slogs, tā vietā palielināti citi nodokļi, piemēram, vides nodokļi, un stiprināts fiskālais ietvars. Novērsts finanšu sistēmas jūtīgums pret riskiem, ieviešot stingrāku nerezidentu darbības uzraudzību Latvijas bankās.

Valsts ir izpildījusi ieteikumus ilgtermiņa bezdarba un jauniešu bezdarba samazināšanai un reformu īstenošanā profesionālās apmācības uzlabošanai, tai skaitā attīstot *Jauniešu garantiju plānu* un uzlabojot darbā balstītas apmācības iespējas.

Sociālās palīdzības reforma un bērnu nabadzības izskaušanā ir panākti uzlabojumi, piemēram, vairāki bērnu pabalsti ir palielināti un ieviestas citas atbalsta metodes.

Nav panākti uzlabojumi augstākajā izglītībā un zinātnē.

Ir sasniegts uzlabojums enerģijas efektivitātes jomā, gāzes tirgus liberalizācijā, un tieslietu sistēmas uzlabošanā.

Vidējā termiņā un ilgtermiņā Latvijai ir vairāki uzdevumi, to skaitā:

- saglabāt stabilu fiskālo stāvokli 2014. gadā un sākot no 2015. gada stiprināt budžeta stratēģiju;
- uzlabot augstākās izglītības kvalitāti un zinātnes produktu;
- reformēt sociālās palīdzības sistēmu;
- pievienoties ES enerģijas apgādes sistēmai;
- uzlabot tieslietu sistēmu.

Šo uzdevumu īstenošanai būs pieejami ES struktūrfondi 2014. - 2020. gadu periodam. Novērtējumā atzīts, ka struktūrfondu finansējumā plānotie pasākumi Latvijā ir izplūduši vai pārāk ambiciozi, it sevišķi pasākumu kopā, kas paredzēta nabadzības un sociālās izstumtības samazināšanai, kā arī augstākās izglītības un zinātnes reformās.

Konkrētajās jomās ir konstatētas vairākas nepilnības¹⁴.

---

¹¹ Latvijas Bankas prognozes. <http://www.bank.lv/monetara-politika/latvijas-bankas-prognozes>

¹² Petrāne L. "Samazināta Latvijas IKP izaugsmes prognoze šim gadam." *Dienas Bizness*. 2014. gada 19. jūnijs. <http://www.db.lv/finanses/makroekonomika/samazinata-latvijas-ikp-izaugsmes-prognoze-sim-gadam-416620>

¹³ Latvijas Bankas prezidenta preses konference 26.09.2014. <http://www.bank.lv/presei/preses-konferences/26092014-latvijas-bankas-prezidenta-preses-konference?pop=1&tmpl=component>

¹⁴ KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS. LATVIJAS 2014. gada valsts reformu programmas un stabilitātes programmas novērtējums Pavaddokuments dokumentam Ieteikums PADOMES IETEIKUMAM par Latvijas

“Darba tirgus: Bezdarbs ir samazinājies, bet tā līmenis joprojām saglabājas augsts, piemēram, ilgtermiņa bezdarba īpatsvars joprojām ir augsts – aptuveni 50 % apmērā no visiem darba meklētājiem. Pastāv bažas, ka profesionālā izglītība un apmācība nav adekvāta, lai nodrošinātu pietiekamas un atbilstošas prasmes darbaspēkam, un nav pietiekamu kvalitatīvu, darbā iegūtu zināšanu un apmācības iespēju. Ierobežots progress ir panākts, lai izveidotu vispusīgu profesionālās orientācijas un konsultāciju sistēmu.

Nabadzība: Aptuveni 35 % iedzīvotāju apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība un nevienlīdzība, un darbspējīgā vecuma iedzīvotāju nabadzība turpina saglabāties augstā līmenī. Bezdarbnieki un ģimenes ar bērniem ir īpaši neaizsargāti, jo sociālie pabalsti nav pietiekami mērķtiecīgi sadalīti. Efektīva sociālās drošības tīkla, tostarp sociālās palīdzības, izstrāde joprojām ir problemātiska. Veselības aprūpes izmaksas apgrūtina taisnīgu piekļuvi – ne tikai vienai piektdaļai iedzīvotāju ar viszemākajiem ienākumiem, bet arī piektdaļai ar otriem zemākajiem ienākumiem.

Augstākā izglītība un pētniecība: Latvijas uzdevums ir īstenot vērienīgas un ticamas augstākās izglītības reformas – reformēt akreditācijas sistēmu, ieviest tādu finansēšanas modeli, kas stimulē kvalitāti, konsolidēt studiju programmas un iestādes utt. – un racionalizēt un modernizēt pētniecības darbības atbilstīgi Eiropas Pētniecības telpas mērķiem un pētniecības institūtu starptautiskajam novērtējumam. Latvijas uzņēmumu pētniecības un izstrādes intensitāte ir viena no viszemākajām ES, padarot specializāciju uz inovāciju balstītās nozarēs problemātisku.

Enerģētika: Elektroenerģijas savienojumi ar Igauniju ir nepietiekami, un joprojām ir problemātiski nodrošināt reģionālā elektroenerģijas tirgus netraucētu darbību. Izšķiroši gāzes tirgus jautājumi, tostarp Inčukalna gāzes krātuves līguma pārskatīšana un reģionālā sašķidrinātās gāzes (LNG) termināļa projekta pabeigšana, ir jārisina kopā ar kaimiņvalstīm Lietuvu un Igauniju. Latvijas enerģijas un oglekļa intensitāte ir ievērojami lielāka par ES vidējo rādītāju, jo īpaši mājāsaimniecībās un transporta nozarē; būs svarīgi turpināt vērienīgus energoefektivitātes projektus daudzstāvu namos un apkures sistēmās.

Tiesu iestādes un publiskā pārvalde: Tiesu iestāžu sistēmas efektivitāte un kvalitāte joprojām ir vājais punkts, kaut gan ir veikti pozitīvi pasākumi. Ilgstošā tiesvedība civillietās un komercietās zemākā līmeņa tiesās un visai zems lietu pabeigšanas koeficients ir radījis neizskatīto lietu lietu vērā ņemamu uzkrāšanos. Tiesu nolēmumu pieņemšanai nereti nepieciešami gadi, un maksātnespējas likuma piemērošanā ir nepilnības. Publiskajā pārvaldē reformas attiecībā uz stimulu uzlabošanu vienotas algu sistēmas ietvaros, vienotiem standartiem augstāko amatpersonu pieņemšanai darbā, vispusīgas apmācības stratēģijas izstrādi un karjeras attīstību ir bijušas lēnas un nepietiekamas. Tieslietas un sabiedriskā pārvalde. Juridiskās sistēmas efektivitāte un kvalitāte joprojām ir vājā vieta, kaut gan pozitīvi soļi ir sperti. Tiesas lēmumus jāgaida gadiem ilgi, un ir neskaidrības maksātnespējas likuma piemērošanā.

Valsts pārvaldē algu reforma (vienota algu sistēma, vienoti augstāko amatpersonu atlases standarti, visaptverošas apmācības stratēģija un karjeras attīstība) ir lēna un neadekvāta.”

2. Latvijas stratēģiskie dokumenti *Eiropa 2020* īstenošanai

Nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai. Progresā ziņojums¹⁵

Jaunākais (trešais) Progresā ziņojums Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai datēts ar 2014. gada aprīli.

Sociālie partneri piedalās ziņojuma izstrādē. Ziņojumā ir vairākas daļas:

2014. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2014. gada stabilitātes programmu {COM(2014) 415 final}, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/csr2014_latvia_lv.pdf
3. lpp.

¹⁵ Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai. Progresā ziņojums.
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/nrp2014_latvia_lv.pdf

1. daļa. Vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs.
2. daļa. ES Padomes rekomendāciju izpilde.
3. daļa. Politikas virzieni.
4. daļa. Struktūrfondu izmantošana.

Ziņojuma otrajā daļā Latvijas valdība sniedz ziņas par Eiropas Padomes 2013. gada ieteikumu izpildi.

1. Finanšu sektors. ES Padome iesaka Latvijai pastiprināt budžeta stratēģiju, lai nodrošinātu, ka novirzes no vidējā termiņa mērķa atspoguļo vienīgi papildus ietekmi no sistēmiskām pensiju reformām. Šīs stratēģijas ietvaros ES Padome iesaka samazināt nodokļus zemu algu saņēmējiem, novirzot nodokļu slogu uz tādām jomām kā akcīzes nodokļi, īpašuma nodokļi un/vai vides nodokļi. Ieteikts turpināt centienus, lai uzlabotu nodokļu iekasēšanu un apkarotu ēnu ekonomiku. Arī turpmāk ir jāstiprina fiskālo ietvaru, efektīvi īstenojot Fiskālās disciplīnas likumu un daudzgadu budžeta plānošanu.

Atbildes ziņojumā Latvijas valdība ziņo, ka:

- fiskālās disciplīnas likums (pieņemts 2013. gadā) - paredz, ka vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmērs nepārsniedz -0,5% no IKP;
- darbaspēka nodokļu likmes ir samazinātas, ir palielināti nodokļi citās jomās (ieviestas izvairīšanās normas, palielināts akcīzes nodoklis, mainīts dabas resursu nodoklis);
- valdība cenšas uzlabot nodokļu iekasēšanu.

2. Banku sektors. ES Padome iesaka Latvijai turpināt īstenot mikro- un makro-uzraudzības politiku, lai novērstu iespējamo ekonomikas ievainojamību, ko var izraisīt kredītu apjoma pieaugums nākotnē un nerezidentu banku aktivitātes.

Latvijas valdība ziņo, ka ar nerezidentu banku aktivitātēm saistītie riski tiek ierobežoti, nosakot tiem būtiski augstākas likviditātes un kapitāla prasības.

3. Ilgstošā un jauniešu bezdarba mazināšana. ES Padome iesaka Latvijai risināt ilgstoša un jauniešu bezdarbu problēmu, palielinot aktīvās darba tirgus politikas un mērķtiecīgu sociālo pakalpojumu pārklājumu un efektivitāti. Ieteikts uzlabot jauniešu nodarbinātību, piemēram, izmantojot garantijas jauniešiem, izveidot visaptverošu karjeras atbalsta sistēmu, īstenot reformas profesionālās izglītības un apmācības nozarē un uzlabot mācību prakses kvalitāti un pieejamību.

Latvijas valdība ziņo par plašu pasākumu loku ieteikuma izpildei:

- normatīvā regulējuma izmaiņas, lai bezdarbniekiem pilnveidotu atbalsta saņemšanas iespējas, vienkāršotu līdzdalības nosacījumus vairākos aktīvos darba tirgus pasākumos, veicinātu bezdarbnieka motivāciju pildīt savus pienākumus, meklējot piemērotu darbu, precizēts piemērota darba jēdziens;
- īstenoti pasākumi ilgstošajiem bezdarbniekiem ar atkarības problēmām („*Minesotas 12 soļu programma*”), „*Darbs Latvijā*”, un ieviesta iniciatīva „*Jauniešu garantija*”¹⁶,
- NVA ieviesta bezdarbnieku profilēšanas sistēma,
- padziļināta sadarbība ar sociālajiem dienestiem, pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām, kas darbojas jaunatnes, izglītības, nodarbinātības un sociālajā jomā,
- profesionālās izglītības reformas, kas skartu programmas, infrastruktūru un metodes, tai skaitā ieviestu darba vidē balstītu apmācību,
- tiek gatavota visaptveroša *Karjeras attīstības atbalsta sistēmas paplašināšanas koncepcija*.

---

¹⁶ 2013.gada 17.decembrī MK apstiprināja *Informatīvo ziņojumu par jauniešu garantijas īstenošanu Latvijā 2014.-2018.gadā*, balstoties uz kuru tika sagatavots *Jauniešu garantijas ieviešanas plāns* un 2013.gada 20.decembrī iesniegts EK un *Informatīvo ziņojumu par ES fondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība 7.2.1.specifiskā atbalsta mērķa „Veicināt nodarbinātībā, izglītībā vai apmācībā neiesaistītu jauniešu nodarbinātību Jauniešu garantijas ietvaros” 1. un 2.kārtas īstenošanu*.

4. Nabadzības līmeņa mazināšana un sociālās palīdzības sistēma. ES Padome iesaka Latvijai veikt reformas sociālās palīdzības sistēmā, lai tā attiektos uz lielāku iedzīvotāju skaitu, uzlabot pabalstu adekvātumu un stiprināt pabalsta saņēmēju aktivizēšanas pasākumus, pastiprināt mehānismus, lai samazinātu bērnu nabadzību.

Latvijas valdība ziņo, ka šajā jautājumā 2013. gadā:

- palielināts pabalsts vecākiem par bērna kopšanu līdz 1,5 gada vecumam, maternitātes, paternitātes un vecāku pabalsta izmaksu griesti u.c. pasākumi;
- palielinātas obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas gan par vecākiem, kuri kopj bērnu līdz 1,5 gada vecumam vai 1 gada vecumam un saņem bērna kopšanas pabalstu;
- ieviests valsts atbalsts izglītības iestādēs: pašvaldību pirmsskolas izglītības iestāžu rindu likvidēšanai, mācību līdzekļu pieejamībai skolās, brīvpusdienas skolā 1. un 2. klašu skolēniem, 2013. gadā un 3. klašu skolēniem no 2014.gada 1.septembra;
- bērniem no 5 līdz 18 gadiem ar invaliditāti un pieaugušajiem ar I, II grupas invaliditāti pieejami asistenta pakalpojumi pašvaldībās līdz 40 stundām nedēļā;
- noteikts nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojums daudzbērnu ģimenēm (trīs un vairāk bērni vecumā līdz 18 gadiem) un palielināts IIN atvieglojums par apgādībā esošām personām;
- noteikts, ka bezdarbnieka pabalsta saņemšanas ilgums nav atkarīgs no cilvēka apdrošināšanas stāža un ir 9 mēneši;
- indeksētas vecuma, invaliditātes, izdienas un apgādnieka zaudējuma pensijas, atlīdzības par darbspēju zaudējumu un atlīdzības par apgādnieka zaudējumu, kuru apmērs nepārsniedz noteiktu līmeni, politiski represētajiem cilvēkiem indeksētas visas pensijas, neņemot vērā to apmēru.

No 2014.gada 1.janvāra:

- palielināts bērna kopšanas pabalsts par bērna kopšanu līdz 1,5 gadu vecumam strādājošiem un nestrādājošiem vecākiem un minimālais vecāku pabalsts;
- paaugstināts valsts uzturlīdzekļu apmērs;
- līdz 100% paaugstināts kompensācijas apjoms par medikamentiem bērniem, kuriem līdz 2013.gada 31.decembrim bija nozīmēti valsts kompensējamie medikamenti (izņemot nereferences medikamentus).

5. Augstākās izglītības un pētniecības reformas. ES Padome iesaka Latvijai īstenot plānotās augstākās izglītības reformas, jo īpaši tāda finansēšanas modeļa izveidi, kas stimulē kvalitāti; akreditācijas sistēmas reformu, iestāžu konsolidāciju un veicināt to internacionalizācijas. Turpmāk īstenot pasākumus, lai modernizētu pētniecības iestādes, pamatojoties uz neatkarīgo novērtējumu, kas tika veikts 2013. gadā.

Reformas tiek strauji īstenotas, stingri sekojot ES Padomes un citu starptautisko ekspertu ieteikumiem. 2013.gada decembrī uzsākts pētījums (sadarbībā ar PB ekspertiem) par jauno augstākās izglītības finansēšanas modeli un tā rezultātus paredzēts izmantot Latvijā.

6. Energoefektivitāte, dabasgāzes tirgus liberalizācija. ES Padome iesaka Latvijai arī turpmāk uzlabot energoefektivitāti, jo īpaši dzīvojamajās ēkās un centrālapkures tīklos, nodrošināt stimulus enerģijas izmaksu samazināšanai un novirzīt patēriņu uz energoefektīviem produktiem. Ieteikts uzlabot savienojamību ar ES enerģētikas tīkliem un veikt pasākumus, lai liberalizētu dabasgāzes tirgu, tostarp paredzēt skaidrus noteikumus par trešo personu piekļuvi uzglabāšanas iespējām.

7. Tiesu sistēmas reformas, mediācijas tiesības, šķīrējtiesu sistēma. ES padome iesaka Latvijai pabeigt reformas, lai uzlabotu tiesu iestāžu efektivitāti un kvalitāti un samazinātu neiztiesāto lietu skaitu un tiesvedības ilgumu, tostarp maksātspējas lietās. Ieteikts ieviest visaptverošu cilvēkresursu politiku un veikt pasākumus, lai īstenotu mediācijas tiesības un racionalizētu šķīrējtiesu sistēmu.

Ziņojuma trešajā daļā detalizēti aprakstīta Latvijas valdības turpmākā rīcība *Eiropa 2020* īstenošanā. Izdalīti seši politikas virzieni ir:

- finanšu stabilitāte (ilgtspējīga budžeta veidošana, banku sektora stabilitātes nodrošināšana);
- konkurētspējas veicināšana (uzņēmējdarbības vide un valsts pārvaldes modernizācija, produktīvo investīciju un eksporta veicināšana, inovācijas, pētniecība un attīstība, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, transporta un vides infrastruktūra);
- nodarbinātība;
- izglītība (vispārējā izglītība, vidējā profesionālā izglītība, augstākā izglītība, mūžizglītība);
- cīņa ar nabadzību, demogrāfijas izaicinājumi un veselības aizsardzība (nabadzības līmeņa mazināšana, demogrāfijas izaicinājumi un veselības aizsardzība);
- enerģētika un klimata pārmaiņas (energoefektivitātes veicināšana, atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšana, siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana).

Starp detalizēti aprakstītiem darbības virzieniem ir:

- Darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvā regulējuma un tā piemērošanas pilnveidošana (atbildīgā institūcija – LM),
- Ēnu ekonomikas apkarošana (atbildīgā institūcija – FM),
- Pakalpojumu direktīvas ieviešana Latvijā (atbildīgā institūcija – EM),
- ES fondu apguves uzlabošana (atbildīgā institūcija – FM), un citi

Latvijas Stabilitātes programma 2014.-2017.gadam¹⁷.

2014. gada 1. janvārī Latvija kļuva par astoņpadsmito *euro* zonas valsti un 2014. gadā pirmo reizi Konverģences programmas vietā iesniedza *Latvijas Stabilitātes programmu*. *Latvijas Stabilitātes programma* ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2014. – 2017. gadam un ir sagatavots, vadoties pēc *Stabilitātes un izaugsmes pakta* ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām. Stabilitātes programma ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu.

Latvijas Stabilitātes programma ietver astoņas daļas:

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi;
2. Ekonomiskā situācija (ārējā ekonomiskā vide, makroekonomiskās attīstības scenārijs);
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds (pašreizējā fiskālā situācija, fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi, fiskālās attīstības scenārijs, valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences);
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums (makroekonomiskā scenārija riski, jutīguma analīze);
5. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Konverģences programmu 2013. – 2016. gadam;
6. Valsts finanšu kvalitāte (valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole, ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte);
7. Publisko finanšu ilgtspēja (publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs; valsts sniegtie galvojumi)
8. Valsts finanšu institucionālās iezīmes (valsts budžeta noteikumu ieviešana, vidējā termiņa budžeta plānošana, budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde, citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm)

Noteikts, ka Latvijas fiskālajai politikai vidējā termiņā ir jānodrošina atbildīgu un ilgtspējīgu fiskālo politiku, ievērojot fiskālo disciplīnu; jākāpina iedzīvotāju dzīves kvalitāti un jāveicina valsts ekonomikas attīstību. Fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves

¹⁷ http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/sp2014_latvia_lv.pdf

kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt arī turpmākos 10 un 50 gadus. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai, piemēram, ieguldot resursus zinātnē.

3. Atsevišķi stratēģijas īstenošanu ietekmējoši apstākļi un sistēmas

Latvijas prezidentūra Eiropas Savienības padomē

Latvijas prezidentūra Eiropas Savienības padomē būs kārtējā prezidentūras trio vidējais posms. Itālija ES prezidentūru sāks 2014. gada 1. jūlijā, 2014. gada pirmajā pusē – Latvija, otrā gada pusē – Luksemburga.

Latvijas prezidentūras laikā Latvija uzņemas atbildību par *Eiropas 2020* īstenošanu.

Latvijas prezidentūras plāns ir nostiprināts divos dokumentos¹⁸:

- Latvijas prezidentūras ES padomē sešu mēnešu darba programma un Latvijas daļa triju valstu 18 mēnešu darba programmā;
- Itālijas, Latvijas un Luksemburgas ES Padomes darba programma 18 mēnešiem (trio prezidentūras programma).

Informatīvais ziņojums par Latvijas prezidentūras ES padomē sešu mēnešu darba programmu un Latvijas daļu triju valstu 18 mēnešu darba programmā apstiprināts LR Ministru kabineta 2014. gada 14. janvāra sēdē. Ziņojums ietver arī Latvijas prezidentūras ES Padomē prioritāros virzienus.

Itālijas, Latvijas un Luksemburgas ES Padomes darba programma 18 mēnešiem (trio prezidentūras programma) apstiprināta ES Vispārējo lietu padomes sanāksmē 2014. gada 24. jūnijā.

Vēl ir pieejami Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas un Reģionu komitejas atzinumi.

Dokumentos ir noteiktas Latvijas prezidentūras prioritātes¹⁹:

- digitālās vides iespēju izmantošana ES tālākā attīstībā un ES digitālā dienas kārtība;
- ES izaugsmes un nodarbinātības stratēģijas „Eiropa 2020” (turpmāk – „Eiropa 2020”) pārskats ES konkurētspējas stiprināšanai;
- ES lomas stiprināšanu globālā mērogā, tostarp, cilvēktiesību sfērā.

2014. gada 22. augustā LR Ārlietu ministrija, kuras paspārnē darbojas Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē sekretariāts, konsultējās ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un Reģionu komiteju par četriem prezidentūras laikā risināmiem jautājumiem, tostarp:

- par *Eiropa 2020* līdzšinējo īstenošanu un virzību līdz stratēģijas mērķu sasniegšanu līdz 2020. gadam,
- par ilgtermiņa aprūpi un deinstitucionalizāciju.

Latvijai būs jāorganizē 2015. gada Eiropas semestri un diskusijas par *Eiropa 2020* vidus posma pārskatu 2015. gada pavasara Eiropadomē.

Informatīvajā ziņojumā ieteikts *Eiropa 2020* izvērtējuma ietvaros apskatīt atsevišķu politikas jomu vai nozaru lomu. Digitālās vides iespēju izmantošana ES tālākā attīstībā un jaunā ES Digitālā

---

¹⁸ Par atzinumu lūgšanu no Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas un Reģionu komitejas. Informatīvais ziņojums. LR Ārlietu ministrija (Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē sekretariāts). 22.08.14.

¹⁹ Arī Kikusts G. Latvijas prioritātes ES prezidentūrā – nodarbinātība un ekonomiskās krīzes atskaņas. Intervija ar Latvijas prezidentūras ES Padomē sekretariāta pārstāvi Vinetu Kleinbergu. Latvijas Sabiedriskie mediji, 2014. gada

programma, ko paredz atvērt 2015. gadā, ir viena no Latvijas prezidentūras prioritātēm. Latvijas pieprasītajā atzinumā uzmanība būtu jāpievērš digitālās vides piedāvāto iespēju izmantošanai, esošās Digitālās programmas mērķu rezultātu izvērtējumam ar uzsvāru uz digitālajiem pakalpojumiem un e-pārvaldi un nākamajiem soļiem *Eiropa 2020* mērķu sasniegšanā.

Atzinums atspoguļotu darba ņēmēju, darba devēju un nevalstisko organizāciju viedokli *Eiropa 2020* kontekstā un veicinātu padziļinātas diskusijas Latvijas prezidentūras sanāksmēs un pasākumos.

Atzinums par ilgtermiņa aprūpi un deinstitucionalizāciju ir nepieciešams, lai īstenotu tālākas sociālo pakalpojumu sistēmas reformas un nodrošinātu daudzveidīgus aprūpes pakalpojumus un ilgtermiņa aprūpes kvalitāti. Viens no trio prezidentūras darba programmas uzdevumiem ir novērot sociālās aizsardzības politikas attīstību, finansējumu un efektivitāti, ietverot ilgtermiņa aprūpes aspektus ES dalībvalstīs. Prezidentūras laikā Latvijā plānota konference “Deinstitucionalizācijas prakse un turpmāka Eiropas sociālās aprūpes politikas attīstība”.

ES Stratēģija Baltijas jūras reģionam²⁰

Eiropa 2020 ir desmitgades stratēģiskās plānošanas pamatdokuments. Reģionālā sadarbība ir viens no tās īstenošanas instrumentiem, tāpēc Eiropas Komisija ir izveidojusi vairākas makroreģionālās stratēģijas. Latvija iekļaujas ES Stratēģija Baltijas jūras reģionā, kas pieņemta 2009. gada oktobra Eiropadomē.

ES Stratēģija Baltijas jūras reģionam ir pirmā ES iekšējā stratēģija Eiropas makroreģionam, kuras pamatā ir inovatīva un integrēta ilgtermiņa pieeja ES politiku īstenošanai Baltijas jūras reģionā.

Dānijas prezidentūras ietvaros 2012.gada pirmajā pusgadā efektīvākai Stratēģijas īstenošanai tika definēti trīs galvenie Stratēģijas mērķi:

- Glābt jūru.
- Apvienot reģionu.
- Celt labklājību.

Stratēģijai nav paredzēti papildus līdzekļi – tās vērtība ir darbības koordinēšana un pakļaušana kopējam reģionam svarīgam mērķim.

Eiropas Parlamenta priekšlikumi

Eiropas Jaunatnes iniciatīva

Šā gada 18. septembrī Eiropas Parlamentā tika apspriests jautājums – Vai Eiropas Jaunatnes iniciatīva ir pietiekami efektīva darba vietu radīšanā?

Eiropas Jaunatnes iniciatīva ir 2014. gadā ieviests pasākums jaunatnes nodarbinātības uzlabošanai, kam paredzēti seši miljardi EUR lieli Eiropas Savienības kopējie līdzekļi. Eiropas Jaunatnes iniciatīva ietver divas ES atbalsta programmas - Jaunatnes garantiju shēmu un Jauniešu nodarbinātības iniciatīvu. Jaunatnes garantiju shēma saņēma Eiropas Parlamenta apstiprinājumu 2013. gada janvārī. Tā līdz 25 gadus veciem jauniešiem četru mēnešu laikā pēc pamatizglītības iegūšanas nodrošina iespēju turpināt izglītību, iziet praksi vai apmeklēt kursus. Jauniešu nodarbinātības iniciatīva atbalsta reģionus, kuros jauniešu bezdarba radītājs pārsniedz 25 procentus, kā arī jauniešus, kuri nestrādā, nemācās un neiziet praksi (*NEET*).

Jaunatnes iniciatīvas pasākumu mērķis ir veicināt jauniešu pāreju no izglītības iestādēm uz darba vietām, stimulēt uzņēmējdarbības garu.

Parlamenta debatēs izskanējuši priekšlikumi:

- vienkāršot finansējuma saņemšanas procedūras,

---

²⁰ <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/eu/es-strategija/#pamatinformacija>

- apmainīties ar labākajām praksēm,
- veicināt praktikantu nodarbināšanu,
- vairāk pievērsties darbavietu radīšanas potenciālam "zaļās inovācijas" jomās,
- ieguldīt trīs miljardus eiro jaunās darbavietās ilgtspējīgas enerģētikas jomā un neatstāt novārtā jauniešus, jo tas nozīmē atstāt novārtā mūsu nākotni,
- piedāvāt jauniešiem "pienācīgas" darbavietas, kur nodrošinātas darba ņēmēju tiesības, risinot situāciju, ka parādu dēļ jaunieši piekrīt nedrošiem darbiem,
- stimulēt mazos un vidējos uzņēmējus nodarbināt jauniešus, pazeminot sociālās iemaksas,
- uzlabot gados jauno darba ņēmēju mobilitāti, sekmēt, ka darba devēji pieņem darbiniekus no citām ES valstīm;
- piedāvāt gados jauniem darba ņēmējiem praksi un mūža arodapmācību,
- uzlabot uzņēmējdarbības kultūru —iedrošināt jauniešus veidot savus uzņēmumus, kļūt par darba devējiem,
- palielināt finansējumu jauniešu programmām vismaz līdz 21 miljardam EUR;
- ierobežot imigrāciju, kas apgrūtina iespēju jauniešiem konkurēt darba tirgū.

Eiropas Komisijas komisārs Lašlo Andors norādījis, ka jaunatnes nodarbinātības programma tiek īstenota un tā ir rezultatīva. No 34 programmām 2014. gadā līdz šim apstiprinātas jau 26; 6,4 miljardi eiro tiks izmaksāti šogad un vēl četri miljardi būs pieejami 2015. gadā.

4. Eiropas arodbiedrību konfederācijas (ETUC) viedoklis par *Eiropa 2020*

Eiropas arodbiedrību konfederācija (*European Trade Union Confederation, ETUC*) uzmanīgi vēro un analizē notiekošos procesus un sagaidāmās izmaiņas Eiropas Komisijas nodarbinātības un ienākumu politikā un tās īstenotajos.

2013. gadā *ETUC* publiskoja pētījumu par taupības pasākumu ietekmi Latvijā – valstī, kas viena no pirmajām tos ievieša. Pētījumā konstatēts, ka pārmērīgi skarba taupības politika ir radījusi negatīvas un neatgriezeniskas sekas, kas samazinās Latvijas attīstības iespējas pēckrīzes periodā.

2013. gada oktobrī *ETUC* publicēja priekšlikumu par pasākumiem, kas veicami, lai panāktu ilgtspējīgu izaugsmi un labas darba vietas²¹.

Šajā dokumentā *ETUC* izsaka bažas, ka ES pieaug nevērība pret ES sociālo modeli, nevienlīdzību, pieaug bezdarbs, sevišķi jauniešu bezdarbs, ģeogrāfiskās atšķirības, progresē sabiedrības novecošanās, dabas resursu ierobežotība, enerģijas cenas paaugstinās, turpinās nenoteiktība banku sektora darbībā. Krīzes ierobežošanai ES politiķi ir izmantojuši brutālus taupības pasākumus, nerēķinoties ar to ietekmi sabiedrībā.

Taupības pasākumu sociālā un ekonomiskā ietekme ir bijusi pārāk smaga, tāpēc tos ir jāpārtrauc. Īstenotās politikas ir novedušas pie sabiedrisko izdevumu, algu, pensiju, sociālo pabalstu, darba vietu un citu ienākumu avotu samazināšanās, pirkspējas samazināšanās, nabadzības palielināšanās, sabiedrisko pakalpojumu privatizācijas un arī uzbrukumiem esošajām darba attiecību sistēmām. Tā vietā, lai sekmētu atšķirību mazināšanos, īstenotie pasākumi ekonomiskās un politiskās atšķirības tikai palielina.

ETUC aicina pielietot sociāli vienlīdzīgus politikas risinājumus un neizmantojot budžeta problēmu risināšanai investīcijas. ES ir jāpievērš uzmanība, ka krīzes ietekmē palielinās atšķirības starp dalībvalstīm. Tām valstīm, kas vairāk cietušas no krīzes ir jāsaņem papildus palīdzība.

²¹ ETUC Recovery plan for sustainable growth and good jobs> Agenda item 4. – CORRIGENDUM. Syndicat European Trade Union. Brussels, 22-23 October 2013.

ES budžetam, un sevišķi struktūrfondiem jāsekmē ilgspējīga izaugsme, investīcijas un labas darba vietas. Gan līdz šim neizmantotos resursus, gan jauno finansējumu jāizmanto saskaņā ar *ETUC* plānu, atbilstoši *Eiropa 2020* nostādņēm.

ES struktūrfondu izmantošanu jāveicina šādā veidā:

- 1) jāsamazina līdzfinansējuma daļa;
- 2) struktūrfondu līdzfinansējumu nedrīkst ņemt vērā budžeta deficīta un valsts parāda mērķu izpildes aprēķinā;
- 3) ES struktūrfondus atļauts izmantot kā Eiropas investīciju bankas garantiju.

ETUC uzskatīja, ka ES nepieciešams „atgūšanās” (ilgspējīgas augsmes un labu darbvietu radīšanas) plāns (*European recovery plan*).

ES stratēģija krīzes seku likvidēšanai ir jāmaina no taupības uz stimulēšanu, bet tam jānotiek saprātīgi, ņemot vērā makroekonomisko ietekmi (pārmērīga izšķērdība, tāpat kā pārmērīga taupība nav efektīvākās metodes). ES valstis ir dažādās krīzes stadijās, un krīzes sekas ir dažādas, tāpēc atbalsta pasākumiem jābūt atšķirīgiem. Īpaši svarīgi ir samazināt ienākumu nevienlīdzību.

ETUC piedāvātais *European recovery plan* paredz attīstības plānošanu pan-Eiropas līmenī (nevis nacionālo stimulu vai investīciju pasākumu summu), taču skaidri nenorāda, kā tas tiks panākts (piemēram, paredzēts, ka plāns noteiks likumus tirgum un nodrošinās politisko orientāciju uz augsmi, bet šis nodoms nav izvērtēti izklāstīts).

ETUC atzīmē pretrunu, ka publisko investīciju efektivitāte izglītībā, pētniecībā u.c. sociālās jomas projektos ir atkarīga no publiskā sektorā strādājošo kvalitātes, kas savukārt ir atkarīga no iespējām finansēt publiskā sektora darbinieku algas, ko ierobežo taupības pasākumi.

ETUC plāns paredz palielināt dalībvalstu iemaksas ECB pamatkapitālā, lai tā varētu aizņemties naudu plāna finansēšanai.

2014. gada septembrī, tūlīt pēc tam, kad jaunievēlētais Eiropas Komisijas prezidents Žans Klods Junkers bija nosaucis iespējamo jauno Komisijas sastāvu, *ETUC* speciālisti izvirzīja trīs jautājumu lokus, kuros jaunās komisijas interese par sociālajiem jautājumiem izskatās lielāka kā Barroso pirmās un otrās prezidentūras laikā:

Jaunais Eiropas Komisijas vadītājs ir uzdevis saviem komisāriem:

- pirmo trīs mēnešu laikā sagatavot nodarbinātības, augsmes un investīciju komplektu, mobilizējot sabiedriskās un privātās investīcijas trīs gadu laikā līdz 300 miljardiem EUR ;
- laika gaitā aizvietot ‘troika’ ar demokrātiskāku, likumīgāku un atbildīgāku struktūru un gatavojot atbalsta programmu sociālās ietekmes novērtējumus;
- sekmējot sociālo dialogu un sadarbojoties ar sociālajiem partneriem.

2014. gada jūnijā *ETUC* pētniecības institūtā (*ETUI*) publicēts pētījums par sociālo dempingu ES integrācijas procesā²². Pētījumā pierādīts, ka divos ES integrācijas procesos – Vienotā tirgus ieviešanā un ES paplašināšanā sociālais dempings ir izmantots kā līdzeklis, lai neievērotu esošās sociālās normas. Jāatceras, ka vienotais tirgus tiek uzskatīts par spēcīgu *Eiropa 2020* īstenošanas instrumentu.

Sociālais dempings ir definēts kā prakse, ko pielieto savtīgi tirgus dalībnieki, kad netiek ievērotas vai tiek pārkāptas pastāvošās sociālās normas, lai iegūtu konkurences priekšrocības. Sociālais dempings īstermiņā sekmē algu samazināšanos un darba apstākļu pasliktināšanos, bet ilgstoši turpināts, tas samazina sociālos ieguvumus no ekonomiskās augsmes, apdraud atšķirību izlīdzināšanos un pat var sagraut tirgus sistēmu.

---

²² Bernaciak M. Social dumping and the EU integration process. ETUI Working Paper 2014.06, 2014.

Attīstīto valstu arodbiedrības satraucas, ka vienotajā ekonomiskajā telpā zemo algu valstu konkurētspēja ir augstāka un tās var paplašināt savu tirgus daļu uz attīstīto valstu rēķina. Pētījumā pierādīts, ka zemo algu konkurētspējas priekšrocība ir nosacīta, jo tā parasti ir saistīta ar zemāku produktivitāti un ka drīzāk augsto algu valstu darba devēji izmanto sociālo dempingu, lai gūtu konkurences priekšrocības gan savā valstī, gan starptautiski.

Pētījumā analizēti sociālā dempinga teorētiskie aspekti, piemēram, kā pierādīt sociālā dempinga esamību. To nevar darīt, ņemot par pamatu augsto algu valstu standartus, jo tas nepamatoti paplašinātu iespējamā dempinga zonu. Var, piemēram, noteikt, ka sociālais dempings ir tad, ja vienas valsts standartus pazemina līdz tādiem, kādi tie varētu būt visas globālās ekonomiskās sistēmas vai tās daļas ietekmē. Tas nozīmētu sociālās aizsardzības standartu pazemināšanu, kad sociālie standarti iespējama ārējā spiediena ietekmē tiek paaugstināti lēnāk, nekā ekonomiskā augsmē. Sociālo dempingu definē arī kā praksi, kad vājāk attīstītas valstīs uztur zemus sociālos standartus, lai saglabātu konkurētspēju. Abas pieejas tiek kritizētas, jo tām trūkst skaidru definīciju un atskaites punktu jēdzienu “vairāk” un “mazāk” formulēšanai.

Savukārt Vaughan-Whitehead's 2003 gada pētījumā, kas arī citēts *ETUI* pētījumā²³, sociālais dempings pētīts ES Austrumeiropas paplašināšanās kontekstā, saistot to ar tirgus dempingu. Autors definē sociālo dempingu kā jebkuru uzņēmuma pieņemtu praksi, kad patvaļīgi pārkāpj vai izkropļo normatīvo regulējumu sociālā jomā vai izmanto normatīvā regulējuma vai sociālās jomas atšķirību priekšrocības, lai gūtu ekonomiskas priekšrocības, galvenokārt, konkurences priekšrocības, un šajā procesā arī valstij ir noteikta loma.

ETUC ir pieprasījusi mazināt sociālo dempingu, piemēram, apspriežot ES direktīvu par darbā ārvalstīs nozīmēto strādājošo tiesībām, turpretī darba devēji uzskata sociālo dempingu par izdzīvošanas faktoru.

2011. gadā *ETUI* publicējis *ETUC* pētnieka Volfganga Kovaļska (*Wolfgang Kowalsky*) un *EMF* pētnieka Petera Šērrera (*Peter Scherrer*) pētījumu “Arodbiedrību devums kursa maiņai Eiropā. Omulīgo attiecību beigas”²⁴.

Pētījumā norādīts, ka finanšu un ekonomiskās krīzes atmodā arodbiedrībām ir nebijusi iespēja. Kamēr varas Eiropā koordinē ES līmeņa un nacionālo taupības politiku ieviešanu, kas strādājošiem mazaizsargātiem sabiedrības locekļiem rada drausmīgas sekas un, arodbiedrībām ir jāmobilizē spēki. Autori analizē arodbiedrību iespējas dažādos aspektos. Arodbiedrībām jāsaprot, ko nozīmē ekonomiskā vadība un vai tā pieļauj sociālo partneru vienošanos lēmumu pieņemšanā? Vai ticība tirgus spēkiem ir neglābjami nostiprinājusies, vai tomēr ir iespējams uzlabot sociālās tiesības. Vai Eiropas jumta organizācijas akli seko oficiālajai Eiropas pozīcijai, vai tomēr meklē ceļu alternatīvai, sociāli tīkamākai Eiropas.

2012. gada augustā *ETUI* Pētniecības departamenta ceturkšņa izdevumā *Transfer* publicēts raksts ar zīmīgu nosaukumu – “Atjaunojot “sociālo” Eiropas dienas kārtībā”²⁵, kurā kritiski analizēta *Europa 2020* sociālā un nodarbinātības politika, un secināts, ka īstermiņa mērķu prioritizēšana un krīzes vadība vājina “sociālo Eiropu”.

Dažādu autoru raksti izgaismo četras galvenās sociālās Eiropas dimensijas:

- 1) pieaugošais fiskālās konsolidācijas spiediens, kā dēļ sociālā dimensija zaudē nozīmību: “*Eiropa 2020* stratēģijas pastiprinātais uzsvars uz piedāvājuma puses virzītu augsmi un jauno ekonomisko vadību ir vienpusīgs finanšu politikas izcēlums, un tas ierobežo visaptverošas sociālās dimensijas izveidi”;

²³ *ETUI* pētījumā minētais pirmavots Vaughan-Whitehead (2003). *EU enlargement versus social Europe? The uncertain future of the European Social Model*. Cheltenham, Edward Elgar.

²⁴ Wolfgang Kowalsky (*ETUC*), Peter Scherrer (*EMF*). (2011). *The end of a cosy relationship Trade unions for a change of course in Europe*. 195 lpp..

²⁵ Putting the "social" back on the European agenda. <http://www.etui.org/News/Putting-the-social-back-on-the-European-agenda>

- 2) saistībā ar Eiropas Savienības paplašināšanos ar 12 jaunām dalībvalstīm, tā kļuvusi neviendabīgāka nodarbinātības un sociālo sistēmu ziņā. Pieaugusi neviendabība apgrūtina kopējo ES politiku izstrādi;
- 3) tiek apšaubīta stingrā vienošanās par ES sociālās politikas pamatvērtībām un normām, kas līdz šim pamatoja Eiropas Sociālo modeli (piemēram, jautājumā par darba kvalitāti) - to ietekmē dalībvalstu interešu neviendabība un bažas par konkurenci. Piemēram, dažādība nabadzības un pensiju problēmu risināšanā demonstrē ES valstu nespēju saskaņot ekonomiskos un sociālos jautājumus;
- 4) turklāt, *Eiropa 2020* atkārto, bet iespējams pat sekmē, sistēmisku ES kompetences vājumu sociālās politikas jomā.

2014. gada janvārī ETUI publicēja²⁶ ieteikumus katrai valstij (CSRs) sociālā jomā.

5. ES valstu arodbiedrību darbība *Eiropa 2020* īstenošanā

Vispārīga informācija

Pētījumi pauž kritisku vērtējumu par *Eiropa 2020* saskaņu jautājumā par arodbiedrību lomu stratēģijas īstenošanā un stratēģijas kopīgu virzību. Tāpat kā ETUI speciālisti, arī citi analītiķi, to skaitā zinātnieki, pauž viedokli, ka arodbiedrību loma un iespējas stratēģijas īstenošanā tiek nevēlami sašaurinātas. Arodbiedrību “atbīdīšana” ir sākusies jau Lisabonas stratēģijas 2000 darbības laikā. Eiropas integrācijas procesā neolīberālās tendences arvien vairāk tiek atbrīvotas no jebkāda “sociālā sloga”. Turklāt nav skaidrs, vai pašas arodbiedrības ir gatavas skarbākai cīņai par darbinieku tiesībām, jo tās nepūlas atgūt iepriekšējo ietekmi.

2011. gadā publicēts Londonas Ekonomikas skolas diskusiju ziņojums par arodbiedrību lomu *Eiropa 2020* īstenošanā.²⁷ Līdzīgi kā šī ekspertīze, ziņojuma sākotnējais mērķis bija analizēt arodbiedrību atbildes un ieteikumus Eiropas Komisijas konsultācijās par *Eiropa 2020*, kas notika 2009. gadā. Autors konstatējis, ka arodbiedrību līdzdalība konsultācijās ir nemanāma, viņu iesniegto priekšlikumu skaits neliels. Viņš uzskata, ka atturības iemesli veidojušies jau Lisabonas Stratēģijas (līdz 2000. gadam) īstenošanas laikā. Lisabonas stratēģijas pirmā posma īstenošana parādīja stratēģijā pieļautās pretrunas, un tās būtiskās korekcijas rezultātā 2005. gadā “sociālā dimensija”, kas, neskatoties uz vārdiem, ES politikā praktiski allaž ir bijusi pakārtots elements, tika vēl vairāk noniecināta, turpretī neolīberālā tirgus politika prioritizēta. Formālā “pilsoniskās sabiedrības” iesaistīšana ir tikai kosmētiska piedeva arvien pieaugošajam politiku tehnokrātiskajam raksturam.

Pirmkārt, pats konsultāciju process bija arodbiedrībām nelabvēlīgs (pārāk īss laiks dokumentu analīzei). Konsultāciju procesā tika saņemtas 1200 atbildes, no tām mazāk kā 30 bija no visu līmeņu (ieskaitot pārnacionālās) arodbiedrībām vai ar tām saistītām organizācijām, galvenokārt no Ziemeļvalstīm un Vācijas. No Austrumeiropas valstu arodbiedrībām nepienāca neviena atbilde. Par aktīvāko arodbiedrību devumu konsultācijās par *Eiropa 2020* var pārlicināties interneta mājaslapā http://ec.europa.eu/europe2020/public-consultation/contributions/index_en.htm.

Visās atbildēs *Eiropa 2020* saņēma kritiku kā pārstāvoša brīvu un neregulētu tirgu. Arodbiedrības uzskatīja, ka *Eiropa 2020* atkārto Lisabonas stratēģijas kļūdas, kas, kā zināms, noveda pie tā, ka stratēģija netika izpildīta. Arodbiedrības pārmeta, ka konsultācijas par jauno stratēģiju notiek pirms ir publicēti iepriekšējās stratēģijas rezultāti, ka stratēģija ir pārāk vērsta uz krīzes ierobežošanas

---

²⁶ Clauwaert S. (2014). The country-specific recommendations (CSRs) in the social field. An overview and comparison. Update including the CSRs 2014-2015. Background **und analysis 2014.01**

²⁷ Hyman R. (2011). Trade Unions, Lisbon and Europe 2020: From Dream to Nightmare. Working paper of the London School of Economics. LEQS Paper No. 45/2011. December 2011
Appendix with external contributions to Sweden's national reform programme 2014
Europe 2020 – the EU's strategy for smart, sustainable and inclusive growth

mērķi, aizmirstot par tautas labklājības vairošanu, sociālie jautājumi ir nepietiekoši risināti, ekonomiskie, sociālie un vides aspekti nav sabalansēti.

Uzskaitījis *Eiropa 2020* mērķus, pētījuma autors jautā, kā tie sasniedzami, un pievērš uzmanību priekšlikumam ieviest stingrāku ekonomisko vadību, pieaugošu ES līmeņa noteicošo lomu.

ETUC savā desmit lappušu dokumentā ir uzsvērusi, ka sociālās politikas jomā svarīgākie jautājumi ir lielāka drošība par darba saglabāšanu, stabili bezdarba pabalsti, aktīva darba tirgus politika, labāka darba kvalitāte, samazināta nevienlīdzība, godīgas pensijas un sociālās aizsardzības sistēmas, un labāki sabiedriskie pakalpojumi. Kā aprakstīts iepriekš, ETUC uzskatīja, ka neatliekama prioritāte ir nevis *Eiropa 2020*, bet gan uz investīcijām (nevis taupību) balstīts plašāks atjaunotnes plāns.

Francijas arodbiedrība *Force ouvriere* nosauca *Eiropa 2020* par sevišķi sliktu, Komūnas žargonā uzrakstītu dokumentu bez jebkādas stratēģiskas vīzijas. Kopumā arodbiedrību priekšlikumos nostiprinājās pārliecība, ka arodbiedrības interesējošos sociālos jautājumus *Eiropa 2020* nerisinās, un arodbiedrību līdzdalībai stratēģijas īstenošanā pēc būtības nav vietas.

Pētījuma laikā izdevās atrast tikai dažus piemērus par arodbiedrību rīcību *Eiropa 2020* īstenošanā ES dalībvalstīs. Kopumā jāsecina, ka pat speciālos stratēģijas īstenošanai veltītos ziņojumos, arodbiedrību loma (izņemot ETUC un ETUI darbību) atspoguļojas pieticīgi, un nav norādes par jauniem darbības virzieniem, ko būtu rosinājusi stratēģija. Nodarbinātības veicināšanai izvēlētie virzieni sakrīt ar stratēģijā noteiktajiem, taču sevišķi inovatīvi risinājumi netika konstatēti.

Zviedrija

Zviedrijas Nacionālo reformu ziņojumu papildina pielikums, kurā ar piemēriem aprakstīta arodbiedrību un darba devēju organizāciju, pašvaldību un pilsoniskās sabiedrības organizāciju loma *Eiropa 2020* īstenošanā un sniegti sociālo partneru komentāri par nacionālo reformu programmu.²⁸ Pēdējais ziņojums gatavots 2014. gada februārī.

Galvenās sociālo partneru darbības jomas ir:

1) **algu noteikšana un algu autonomijas nosargāšana**: galvenie nosacījumi ir labs arodbiedrību nospēgs, plaša darba devēju organizāciju pārstāvniecība, stabils kolektīvo līgumu statuss, darbinieku pārstāvju tiesības vest sarunas, un sociālo partneru neatkarība no valdības, kā arī augsta nacionālā līmeņa vienošanās efektivitāte (Zviedrijā ir 650 ģenerālvienošanās par algām un galvenajiem darba apstākļiem nosacījumiem);

2) **ES 2020 nodarbinātības mērķis: 80% iedzīvotāju vecumā 20-64 ir jābūt nodarbinātiem**

Pasākumi:

1) *Jauniešu integrācija darba tirgū*

Darba ievada līgums – saskaņā ar sektora līmeņa līgumu tiek izveidotas darba vietas, kas paredzētas ievadīšanai nodarbinātībā jauniem cilvēkiem bez darba pieredzes. Jauniešus nodarbina uz darba līguma pamata. Līgumu saturs dažādās nozarēs atšķiras, bet visiem ir kopīgs nosacījums, ka darbu ir jāsavieno ar mācībām. Vismaz 25% darba laika ir jāatvēl mācībām. Mācības var notikt darba vietā vai ārpus tās. Par mācību periodu darba devējam darba samaksa nav jāmaksā.

2014. gada februārī līgumi par šāda veida darbiem bija noslēgti tirdzniecībā (*Swedish Trade Federation* un *Swedish Commercial Employees Union*), pašvaldību sektorā (*SALAR/Pacta* un *Swedish Municipal Workers' Union*), kokapstrādē (*Swedish Forest Industries Association* un *GS Swedish Union of Forestry, Wood and Graphical Workers*), daļā apstrādes rūpniecības (*Engineering companies' employer organisation/IKEM/Svemek/GAF/Steel and Metal Employers Association* un *IF Metall*) un nekustamā īpašuma industrijā (*Almega Service Associations property*

²⁸ Appendix with external contributions to Sweden's national reform programme 2014 Europe 2020 – the EU's strategy for smart, sustainable and inclusive growth. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/nrpannex2014_sweden_en.pdf

nodarbinātie un *Building Maintenance Workers' Union*). Šādu līgumu nevēlas *Building Workers' Union* un *Transport Workers' Union*.

Pašvaldību sektorā ir arī līgums starp (*SALAR/Pacta* un *Municipal Workers' Union*) par 19-25 gadus vecu jauniešu bez darba pieredzes īstermiņa nodarbināšanu uz laiku līdz vienam gadam.

Valdības atbalsts iekļauj: algas subsīdiju darba devēja maksājuma apmērā (31,42%); apmācītāja darba samaksu SEK 2 500 mēnesī par katru strādājošo; nacionāla līmeņa atbalstu izglītības satura nodrošināšanai un līdzekļus idejas popularizēšanai.

Ietvara pasākumi jauniešu nodarbinātībai atbilstoši ES 2013. gada sociālo partneru līgumam par Eiropas ietvaru jauniešu nodarbinātībā - pasākumi sākti tikai 2014. gada martā ar ievada semināru par jauniešu nodarbinātību.

Studentu nodarbinātība

Lai sekmētu pāreju no studijām uz nodarbinātību, *Swedish Confederation of Professional Associations (Saco)* filiāles aicina darba devējus pieņemt darbā studentus. Apmēram 20 uzņēmumu, galvenokārt, pašvaldību sektorā, nodarbina studentus. Studentus nodarbina uz sektora līmeņa līguma pamata, kas noslēgts sabiedriskā sektorā 2014. gada februārī un ir spēkā no 2014. gada aprīļa. Saskaņā ar līgumu, pilna laika studenti, kam ir pabeigts vismaz viens pilns studiju gads, var slēgt darba līgumu uz laiku līdz četriem akadēmiskiem semestriem ar darba laiku ne vairāk kā 25% no pilna darba laika, kvalificētā darbā, kas atbilst viņu studiju virzienam.

Jaunatne darbam

SALAR turpina programmu *Jaunatne darbam* pašvaldībās. Zviedrijā darbojas Zviedrijas Svarīgāko darbu informācijas iniciatīva (*Sweden's Most Important Jobs communications initiative*) lai rosinātu iesaistīšanos darbā sociālajā sektorā. 2013. gada sākumā *SALAR* izveidoja informācijas publicēšanas vadlīnijas pašvaldībām un cenšas uzlabot Zviedrijas Valsts nodarbinātības dienesta (*Swedish Public Employment Service*) darbu. Gandrīz visas pašvaldības piedāvā pasākumus jauniešu nodarbināšanai, bet to efektivitāte, sadarbojoties ar Zviedrijas Valsts nodarbinātības dienestu, varētu būt labāka. *SALAR* sadarbojas ar *Insecure Transitions* pētījumu projektu, kas cenšas noskaidrot, kā vietējie apstākļi ietekmē jauniešu iespējas nopelnīt iztiku un kā pašvaldības viņiem palīdz.

Vadlīnijas jauniem cilvēkiem

Katru gadu *Saco* un tās dalīborganizācijas izdod divas publikācijas vidusskolu beidzējiem. Publikācijā "Izvēloties profesiju un izglītības iestādi" aprakstītas apmēram 160 profesijas un izdevumā "Nākotnes iespējas" parādītas piecu gadu darba tirgus prognozes 60 augstākās izglītības profesijām. Šo informāciju, kā arī palīgiskus profesijas izvēlei, var atrast interneta adresē www.saco.se/valjayrke. *Saco* katru gadu rīko studentu gadatirgus (*Student Fairs*) Stokholmā un Malmē, kur studenti var satikties ar nākošajiem darba devējiem.

Veicināt mācību iestāžu un uzņēmēju sadarbību

Sadarbība ar uzņēmējiem ir mācību iestāžu uzdevums. *Confederation of Swedish Enterprise* ir izveidojusi izdevumu "Praksē" lai veicinātu sadarbību, tostarp darba prakšu veidā. *Praksē* ir ieteikumi un informācija skolēniem, mācību iestādēm un uzņēmumiem. Strukturēta informācija par nodarbinātību un uzdevumi, kas ir saistīti ar darba un mācību procesu, bet kopuma vērsti uz nodarbinātību, palīdz iejusties nākotnes darba dzīvē.

Ārvalstnieku iesaistīšana darba tirgū

Padome Integrācijai darba dzīvē

Zviedrijas sociālo partneru grupa – darba devēji un arodbiedrība (*Confederation of Swedish Enterprise, SALAR, Swedish Agency for Government Employers, Swedish Trade Union*)

Confederation (LO), Confederation of Professional Employees (TCO) un Saco kopīgi izveidojuši Padomi integrācijai darba tirgū (*Council for Integration in Working Life*). Zviedrijā ir arī Integrācijas ministrija. Svarīgs padomes darbības virziens ir ksenofobijas un rasisma izskaušana.

Darbā līgšanas tirgus

Darbā līgšanas tirgu ārvalstnieku līgšanai Stokholmā uz maiņām rīko dažādas organizācijas. 2014. gadā to apmeklēja apmēram 12 000 tirgus dalībnieki. Tirgū var satikties ar darba devējiem, bet arī uzzināt par uzņēmējdarbības uzsākšanu, par trešā līmeņa izglītības iegūšanas iespējām un ārvalstīs iegūto diplomu pielīdzināšanu. Informāciju piegādā *Saco*.

Omstart (Restart) interneta portāls

Omstart (Re-Start) ir interneta portāls, ko izveidojusi *Saco* un tās dalīborganizācijas. Portāls ir paredzēts jauniem Zviedrijā iebraukušiem izglītības un zinātnes speciālistiem (*academic*), kas vēl nav nostiprinājušies Zviedrijā savā profesionālajā vai izglītības jomā. Portāls ir zviedru un angļu valodā, tas satur informāciju no dažādiem darba tirgus jautājumiem veiktiem interneta resursiem.

Mentoringa programmas un iepazīstinošas vadlīnijas

Vairākas *Saco* asociācijas ir ieviesušas mentoringa programmas iebraukušiem speciālistiem izglītībā un zinātnē (*academic*). Šīs programmas palīdz atrast sadarbības partnerus Zviedrijā, to mērķis ir palīdzēt imigrantu speciālistiem paplašināt to sadarbības tīklu un iegūt pārliecību par iespējām strādāt Zviedrijā un atrast savu vietu. *Swedish Medical Association* piedāvā iepazīstināšanas gida pakalpojumu, lai atvieglotu Zviedrijas medicīnas darbinieka atļaujas iegūšanu.

Viesa biedra statuss trešo valstu pilsoņiem

Viena *TCO* iekļautā arodbiedrība (*Unionen*) piedāvā viesu biedra statusu pilsoņiem ārpus ES/EEZ un Šveices (trešo valstu pilsoņiem), kuriem ir darba atļauja Zviedrijā. Viesu biedra statuss nodrošina tādas pašas tiesības kā parastam arodbiedrības biedram, taču biedra statusu piešķir tikai uz vienu gadu un biedru maksa ir zemāka. Viesu biedrs var saņemt no arodbiedrības juridiskos pakalpojumus un arodbiedrība var viņu pārstāvēt strīdos ar darba devēju.

Nelabvēlīgos apstākļos esošu personu integrācija parastā darba tirgū

2013. gada oktobrī valdības līmenī tika ieviests speciāls līgums par noteikta laika nodarbinātību līdz vienam gadam nelabvēlīgos apstākļos esošām personām. To uzskata par darba tirgus veicināšanas pasākumu. Līguma speciālie nosacījumi sekmē nelabvēlīgos apstākļos esošu personu iespējas strādāt. Latvijā šāda veida pasākumi jau ir ieviesti NVA aktīvo darba tirgus pasākumu ietvaros.

Darba vide

Pielāgošanās pastāvīgām izmaiņām.

Valdības sektorā izveidota padome darbojas jomā "Izmaiņas un attīstība – pastāvīgs stāvoklis". Darbošanās ietver seminārus un attīstības programmas valdības sektorā nodarbinātiem darbinieku pārstāvjiem un darba devējiem par tēmām: politikas inteligence, noturība un vēlme pēc izmaiņām, darbinieku interesēs virzītas izmaiņas, izmaiņu vadība un stratēģisko iemaņu nodrošināšana.

Darba vide

Kopš 2013. gada valdības sektorā izveidota padome veido atbalstu iesaistītajām pusēm vietējā līmenī vardarbības darbā apkarošanai. Apmācība darba vides jautājumos ir iekļauta kolektīvajos līgumos.

Pasākumi MVU darbības veicināšanai

LO 2013. gadā sākusi projektu, vācot ziņas par darba vides pasākumiem, kas paredzēti MVU nepilna laika vai ārpalpojamos nodarbinātiem, un ieviešot pasākumus šajā jomā.

Dzimumlīdztiesība darba tirgū

Darba devēji un arodbiedrības pašvaldību sektorā ir nodibinājušas dzimumu līdztiesības padomi, lai novērotu darba algu atšķirības pēc dzimuma un piedāvātu pasākumus, lai sasniegtu lielāku līdztiesību.

Pašvaldībās un valsts institūcijās izmanto speciālu metodi darba samaksas atšķirību noteikšanai.

SALAR ir izveidojis www.jamstall.nu kopā ar *Swedish Secretariat for Gender Research*, *VINNOVA* un *Thematic Group on Equality* ikdienas darbam dzimumlīdztiesības jautājumos. *SALAR* arī ir izveidojis speciālu instrumentu, lai novērotu, kā notiek dzimumlīdztiesības veicināšana - www.makeEquality.se.

Pārveide

Lielākā daļa Zviedrijas darba tirgū strādājošo ir noslēguši pārveides līgumus. Tie paredzēti, lai strādājošie, kuri uzņēmumu pārveidošanas dēļ ir zaudējuši darbu vai ienākumus vai riskē tos zaudēt, varētu saņemt palīdzību jauna darba meklējumos, iesaistītos aktīvā pārveides procesā un saņemtu finanšu palīdzību. Pārveides līgumi ir noslēgti tur, kur ir arodbiedrības un kolektīvie līgumi. Tie noslēgti visos sektoros – valsts un pašvaldību sektorā un privātā sektorā.

3) Izglītības mērķis – Skolu priekšlaicīgi atstājušo skolēnu skaits nepārsniedz 10% no iedzīvotājiem attiecīgajā vecuma grupā

2014. gadā *SALAR* turpināja iesāktu darbu ar skolu priekšlaicīgi atstājušiem jauniešiem. Šādus jauniešus iekļauj projektā ar nosaukumu “Pievieno (*Plug In*)” ko *SALAR* īsteno kopā ar piecām reģionālām asociācijām un 55 pašvaldībām. Šo projektu īsteno vienlaicīgi visos līmeņos – nacionālā, reģionālā un vietējā. To daļēji finansē no ESF, kopējais budžets ir SEK 200 miljoni un tas beigsies 2014. gada 30 jūnijā. Projekts paredzēts vidusskolas vecāko klašu audzēkņiem. *PlugInnovation* ir nacionālā platforma, kuras mērķis ir aizkavēt priekšlaicīgu skolas atstāšanu. Platforma piedāvā pētījumus par priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu.

Komentāri par Zviedrijas nacionālo reformu programmu

Gan arodbiedrības, gan profesionālās darba devēju organizācijas (*LO*, *TCO* un *Saco*) uzskata, ka sabiedrisko finanšu pārpalikuma mērķis ir izpildīts, un turpmāk var rīkoties brīvāk. Vēlamo valsts un pašvaldību budžeta stāvokli (sabalansēts vai ar mazu deficītu) jānosaka pēc dziļākas izpētes.

Visi sociālie partneri piekrīt, ka augsts privātā sektora (mājsaimniecību un uzņēmumu) aizņēmumu līmenis rada augstu risku Zviedrijas ekonomikai. Tomēr aizņēmumi ietekmē būvniecību un mājokļu tirgu. Zviedrijā tiek veikti pasākumi mājokļu tirgus un būvniecības regulēšanā. Arodbiedrības un Zviedrijas profesionālās asociācijas uzskata, ka monetāro politiku (piemēram, repo likmi) nevar lietot mājokļu tirgus cenu regulēšanai un aizņēmumu līmeņu samazināšanai. Labāki līdzekļi ir zema amortizācijas likme un zema inflācija. Arī *Confederation of Swedish Enterprise* kritizē Zviedrijas reformu plānā paredzētos pasākumus, atsaucoties uz iespējamām problēmām mājokļu nodrošinājumā, taču pēc būtības bažījoties par ienesīga rūpala iespēju sarukšanu. Darba devēji aicina vienkāršot būvniecības regulējumu.

Arodbiedrības un profesionālās apvienības pievēršas jauniešu un ārvalstnieku nodarbinātībai. Grūtības iesaistīties darba tirgū rada augstāka līmeņa vidējās izglītības nepietiekamība. Darba tirgū visvairāk cieš jaunieši ar šādu izglītību un ārvalstnieki. Sevišķi svarīgi ir veicināt augstākās izglītības iegūšanu. Ārvalstnieku iesaistīšanā pašlaik vairāk rūpējas par zemas kvalifikācijas ārvalstnieku nodarbinātību, bet arī šeit pakāpeniski jāpāriet uz augstākas kvalifikācijas iegūšanu, tai skaitā iesaistīšanu Zviedrijas augstākās izglītības sistēmā.

Arī Zviedrijas darba devēji atzinīgi novērtē pasākumus darba spēka piedāvājuma palielināšanai, saskaņojot “strādāšanas” un “nestradāšanas” ekonomiskos aspektus (ieņēmumus no darba, nodokļus un pabalstus), un uzsver izglītības nozīmi.

Turpretī augstu minimālo algu un stingrāku darba attiecību regulējumu Zviedrijas darba devēji kritizē. *Confederation of Swedish Enterprise* iesaka ieviest proporcionalitātes principu darba attiecību (*industrial actions*) regulējumā un ka *sympathy action* ir jāaizliedz ar grozījumiem

normatīvajā regulējumā par lēmumu saskaņošanu ar sociālajiem partneriem (*Act on Co-determination at Work*). Viņi iesaka arī reformēt pastāvīgas nodarbinātības aizsardzības nosacījumus, lai stimulētu jaunu darba vietu veidošanu, atvieglotu nodarbināšanu vājākiem uzņēmumiem un dotu iespēju uzņēmumiem dinamiski iesaistīt darbā labākos strādājošos.

Secinājumi no Zviedrijas pieredzes:

- pasākumi nodarbinātības veicināšanai ir līdzīgi Latvijā īstenotajiem,
- pasākumus īsteno galvenokārt pašvaldībās vai valdības sektorā – Latvijā pašvaldību un valsts sektora iespējas ir ierobežotas,
- darba devēji ir aktīvāki un piedāvā vairāk iespējas kā arodbiedrības,
- no aprakstītās pieredzes jauniešu nodarbinātības paaugstināšanai var izmantot studentu nodarbināšanas pieredzi, studentu gadatirgus pieredzi,
- noderīga pieredze ir ārvalstnieku integrācija darba tirgū,
- arī Latvijas arodbiedrībām jāpievērš lielāka uzmanība izglītotu cilvēku un zinātnieku integrācijai Latvijā, tādejādi paplašinot kvalificētu nodarbināto jomu,
- viesā biedra statuss trešo valstu pilsoņiem var sekmēt arodbiedrību lomu viesstrādnieku un imigrantu nodarbināšanā un integrācijā sabiedrībā,
- pārveides līgumi ir papildus pasākums, lai pasargātu strādājošos no krīzes radītām sekām (Latvijā ir darba likuma normas par kolektīvo atlaišanu, bet vai ar to pietiek?),
- darba devēji prasa samazināt darbinieku tiesības un nodarbinātības stabilitāti.

Somija

Somijas arodbiedrību lomu varētu izsekot Somijas nacionālajā reformu programmā 2013²⁹. Šajā dokumentā arodbiedrības nav pieminētas ne reizi, kaut gan sociālās attīstības aspekti programmā ir plaši iekļauti.

Dokumentā var atrast norādes par sociālo partneru lomu. Novērtējot riska jūtīgas izmaksas, ko Eiropas Komisija atzīmējusi savos norādījumos, Somijas valdība atbild, ka to lielumu valdība var ietekmēt tikai daļēji. Daudzi faktori, kas ietekmē makroekonomisko bilanci ir jāsaskaņo ar sociālajiem partneriem.

Izvērtējot pašvaldību produktivitātes un efektivitātes kāpumu, norādīts uz sabiedrības novecošanās radītām problēmām un sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu pieprasījuma neizbēgamu palielināšanos, un sarūkošu darbaspēka piedāvājumu. Vietējās varas produktivitāti un efektivitāti plānots palielināt, sadarbojoties trīs iesaistītajām pusēm – valdībai, pašvaldībām un sociālajiem partneriem.

Somijas valdība ir atbalstījusi sociālo partneru finansējuma pieprasījumu 2013. – 2016. gadiem pasākumiem gados vecāko iedzīvotāju nodarbinātības paplašināšanai. 2013. gadā pieņemts likums un ieviesta no ieņēmumiem atkarīga pensiju aprēķināšanas kārtība. Valdība vēlas paaugstināt pensionēšanās vecumu. Pēc 2005. gada pensiju reformas, faktiskais pensionēšanās vecums ir paaugstinājies no 59,2 gadiem uz 60,5 gadiem. 2009. gadā valdība un sociālie partneri vienojušies paaugstināt pašreiz 25 gadus veco cilvēku, kas dosies pensijā 2025. gadā, pensionēšanās vecumu līdz 62,4 gadiem.

ES ieteikumos teikts, ka Somijas valdībai, plānojot pasākumus ekonomiskās augsmes veicināšanai un darba samaksas un produktivitātes saskaņošanai, pilnībā jāņem vērā sociālo partneru viedoklis. Somijas valdības atbildē teikts, ka Somijā valdība neiejaucas algu noteikšanas jautājumos, tie ir pilnībā sociālo partneru atbildībā.

---

²⁹ Europe 2020 strategy. Finland's National Programme, Spring 2013.
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_finland_en.pdf

Secinājums: Arī Somijā, tāpat kā Latvijā arodbiedrību loma Eiropa 2020 īstenošanā nav speciāli uzsvērtā, tomēr Somijā ir sevišķi akcentēts sociālās attīstības aspekts, kas ļauj arodbiedrībām iekļauties Nacionālās reformu programmas īstenošanā bez speciāla paredzējuma.

Vācija

Vācijas arodbiedrību attieksmi pret *Eiropa 2020* varētu izsekot Vācijas arodbiedrību konfederācijas (*German Confederation of Trade Unions (DGB)*) mājaslapā³⁰, taču tā pieejama tikai vācu valodā.

Francija

Francijā darbinieku interešu aizstāvība un arodbiedrību loma joprojām tiek uzskatīta par nozīmīgu.

2011. gadā³¹ Francijas valdība iesniedza Eiropas Komisijai ziņojumu par Francijas attieksmi pret Komisijas piedāvāto korporatīvās sociālās atbildības regulējumu. Francijas valdība ieteica Eiropas Komisijai pievērst lielāku uzmanību pārnacionālam regulējumam sociālā dialoga ieviešanas paātrināšanai un nostiprināšanai, sākot ar ļoti lieliem uzņēmumiem. Labākais veids kā to izdarīt būtu Starptautisks ietvara līgums. Pašlaik globālajās uzņēmumu grupās un arodbiedrību federācijās pastāv 86 līgumu veidi, ar kuru palīdzību ievieš korporatīvās sociālās atbildības saistības. Lielākā daļa līgumu ir noslēgti Eiropas uzņēmumu grupās. Starptautiska ietvara līguma ietvaros Eiropas uzņēmumu grupas varētu ieviest vienotu regulējumu savās filiālēs un meitas uzņēmumos citās valstīs, tai skaitā tādās, kur Starptautiskās darba organizācijas un Apvienoto nāciju norādījumi netiek ievēroti. Tādejādi vadības prakses tiktu izlīdzinātas globāli.

Francijas valdība uzskata, ka vadīšanas prakses izlīdzināšanai var izmantot arī starptautiskās tirdzniecības līgumus. Piemēram, Eiropas lielo distributoru izveidotā Globālās sociālās saskaņas programma (*Global Social Compliance Programme (GSCP)*) uzlabos programmas dalībnieku sociālo atbildību. Pagaidām programma ietver vides auditu, bet tā tiecas izveidot dialogu starp pircējiem un pārdevējiem.

Eiropas sociālās identitātes un labklājības stiprināšanas ceļš ir arī izskaust jebkāda veida diskrimināciju un neiecietību, personu ar invaliditāti, minoritāšu, sievietu iekļaušanu, turklāt, paceļot regulējumus un īstenotos pasākumus arvien augstākā pārnacionālā līmenī.

Francijas valdība iesaka izmantot šim mērķim starptautisko attiecību instrumentus, tai skaitā ES starptautiskos tirdzniecības līgumus.

Sociālās reformas Lielbritānija³²

Eiropa 2020 izpildes izvērtējumā Eiropas Padome un Komisija neatlaidīgi iesaka Latvijai veikt sociālās reformas.

Dokumentā, kas izmantots šīs sadaļas sagatavošanā, analizēta ekonomiskās augsmes, nodarbinātības un darba samaksa Lielbritānijā, jaunākās sociālās reformas un diskusijas sabiedrībā, kā arī migrācija. Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Lielbritānijā arodbiedrību ietekme tiek sevišķi jūtami ierobežota, turpretī darba devēju ietekme – palielināta.

Lielbritānijas ekonomiskā un sociālā politika nav saskaņota ar *Eiropa 2020* mērķiem vai ekonomiskās pārvaldības plāniem, tāpēc tā nav analizējama salīdzinājumā ar *Eiropa 2020*. Tomēr Lielbritānijas pieredze tiek pētīta, atzīta un kritizēta vienlaicīgi, un var būt noderīga Latvijas arodbiedrībām kā alternatīvu priekšlikumu piemērs.

³⁰ <http://www.mindestlohn.de/hintergrund/faq/>

³¹ Non-paper of the French government proposing corporate social responsibility (CSR) guidelines for a new communication of the European Commission on CSR to be issued in 2011.

http://www.diplomatie.gouv.fr/en/IMG/pdf/2_1_PAPL_3_France_s_contribution_to_the_development_of_European_standards_of_non-financial_reportingx.pdf

³² Avots: The employment and social situation in the UK with a focus on migration of workers and their social protection. Note. Directorate-General for internal policies. Policy department A: Economic and Scientific policy. 2013.

Ekonomiskā un politiskā situācija

Lielbritānijas ekonomika smagi cieta no pasaules finanšu krīzes, kas sākās 2007. gadā. 2008.- 2009. gadā tā piedzīvoja smagu recesiju, tai sekoja ilgstošs un dziļš stagnācijas periods. 2010. gadā bija neliels pieaugums, bet 2011. gadu valsts beidza ar nulles pieaugumu. Lielbritānijā augšme laikposmā no 2008. gada 1. ceturkšņa līdz 2013. gada 1. ceturksnim bija zemāka kā vidēji ES.

Neskatoties uz sliktajiem ekonomiskajiem rādītājiem, bezdarbs ir bijis zems – 7.8% 2013. gada sākumā (zemāks kā 10.8% vidēji ES), turklāt lielākā daļa bija īstermiņa bezdarbnieki. Tikai katrs piektais bija bez darba vairāk kā divus gadus, un apmēram puse bezdarbnieku bija bez darba sešus mēnešus vai mazāk. Salīdzinoši zemo (salīdzinot ar ekonomisko situāciju) bezdarbu skaidro ar Lielbritānijai raksturīgo elastīgo ekonomisko sistēmu, algu stagnāciju, aktīvo nodarbinātības pasākumu (spēkā kopš 1990-ajiem gadiem) ietekmi un pieaugošu nepilna laika nodarbinātību. Kopš krīzes sākuma augstākais bezdarbs (8.5%) konstatēts 2011. gada 4 ceturksnī.

Tomēr pats par sevi bezdarba rādītājs Lielbritānijā ir augsts, un ilgtermiņa bezdarbnieku daļa palielinās. Jauniešu bezdarbs ir bijis augstāks (ap 20%), turklāt tas sācis augt pirms krīzes – kopš 2005. gada. Viens no iespējamiem jauniešu bezdarba cēloņiem ir grūtības iekļauties darba tirgū un pārāk augstas darba devēju prasības. Tas savukārt spiež jauniešus piekrist zemākai darba samaksai (algu sods). Jauniešiem arvien palielinās bezdarba radītā psiholoģiskā spriedze, kas sekmē depresiju.

9,9% Anglijas jauniešu 16-18 gadu vecumā un 15,9% jauniešu 16 – 24 gadu vecumā ir *NEET* grupā – nav ne izglītības sistēmā, ne apmācībā, ne nodarbinātībā.

Algas ir stagnējušas, sevišķi vidēja un zema ienākuma grupās, un tas ietekmējis patēriņu šajās grupās (parādība nosaukta par “*squeezed middle*” (burtiski tulkojot - “saspiestais vidus”). Parasti Lielbritānijā algas ir augušas par 3-4% gadā, bet laikposmā 2008. – 2009. gads algu pieaugums samazinājies līdz 2%. 2012. gada sākumā algu pieaugums nedaudz palielinājies, bet no 2012. gada augusta līdz 2013. gada martam – samazinājies no 2,1% līdz 0,6%. Saskaņā ar *OECD* novērtējumu (nosaka, ka zema darba samaksa ir 2/3 no mediānas algas), Lielbritānijā ir vislielākā zemi apmaksāto strādājošo daļa – 21% no kopējā strādājošo skaita. Patēriņš zemo un vidējo algu saņēmēju grupā laikposmā 2003.- 2008. gads audzis tikai par 0,3%, bet kopš 2008. gada samazinājies par 7,5%.

Lielbritānijā ir augsta bērnu nabadzība. Par nabadzīgiem uzskata bērnus kas dzīvo ģimenēs, kuru ienākumu līmenis ir zem 60% no vidējā. Pirms mājokļu maksājumu veikšanas, šādu bērnu daļa ir 18%, bet ņemot vērā mājokļu izmaksas – 27% vai apmēram 2,4 miljoni bērnu.

2010. gadā, kad pie varas nāca Konservatīvo un Liberālo Demokrātu koalīcija (2010. gada maijā), arī Lielbritānijā ieviesti taupības pasākumi. To rezultātā tika samazināti izdevumi un palielināti nodokļi. Šos pasākumus paredzēts īstenot līdz nākošajām vēlēšanām 2015. gadā vai pat ilgāk. Sabiedrība pret taupības pasākumiem izturas ar izpratni un streikus nerīko.

Papildus taupības pasākumiem, valdība veikusi vairākas reformas:

- ieviesta jauna aktīvo nodarbinātības pasākumu (ANP) programma (*Work Programme (Darba programma)*) – visi iepriekšējie pasākumi apvienoti vienā programmā, ko sniedz galvenokārt **privātais sektors un brīvprātīgi dalībnieki**;
- veikta iemaņu un profesionālās izglītības reforma, lai paaugstinātu darbaspēka kvalifikāciju;
- labklājības pabalstu reforma - seši labklājības pabalsti apvienoti vienā, kas nosaukts par Universālo kredītu (*Universal Credit*).

Reformu mērķis ir vienkāršot reformu skartās sistēmas un nodrošināt darba devējiem noteicošu lomu to īstenošanā, panākt, ka personas, kas pāriet no ne-nodarbinātības (arī pabalstu balstītas ne-nodarbinātības) uz darbu, iegūst, nevis zaudē (pāreja uz strādāšanu attaisnojas).

Reformas nodarbinātības jomā

Pirms krīzes Lielbritānijā valdīja elastīga darba tirgus politika. Koalīcijas valdība, kas nāca pie varas 2010. gada maijā šādu politiku turpināja un attīstīja tālāk.

Leiboristu valdība (1997.– 2010.) bija ieviesusi nacionālo minimālo algu, paplašinājusi vecāku atvaļinājumus un palielinājusi pabalstus, samazinājusi negodīgas atlaišanas protesta laika ierobežojumus un ieviesusi lielākas arodbiedrību atzīšanas tiesības. Palielinājās aktīvo nodarbinātības pasākumu (ANP) izplatība, lai samazinātu ilgtermiņa bezdarbu. 1997. gadā tika ieviests ANP pasākums “*New Deal*” – palīdzība ilgtermiņa bezdarbniekiem darba meklējumos, un uzdots darbs vai apmācība bezdarbniekiem, kas nebija droši par darbu sešu mēnešu laikā (Skandināvijas piemērs). 2009. gadā leiboristi ieviesa ārkārtas pasākumus jauniešu nodarbinātībai. Jauniešiem, kuri, intensīvi meklējot, nebija varējuši atrast darbu sešu mēnešu laikā, valsts garantēja darbu labdarības iestādēs, sociālajos uzņēmumos un padomēs, maksājot minimālo algu no speciāli izveidota *Nākotnes darba fonda*. Programmā tika izveidotas 100 tūkst darba vietas.

2010. gada maijā Koalīcijas valdība slēdza jauniešu programmu un 2011. gadā izveidoja vienotu instrumentu, ko nosauca par *Darba programmu*.

Darba programma ir paredzēta ilgstošiem bezdarbnieku pabalsta saņēmējiem vai strādājošiem, kuriem ir augsts risks kļūt par tādiem. Programmas ietvaros padomdevēji nosūta darba meklētāju - pabalsta saņēmēju pie specializēta pakalpojumu sniedzēja, kurš sniedz iemaņas, apmācību un pieredzi, kas nepieciešama, lai atrastu darbu. Pakalpojumu sniedzēju izvēlas atkarībā no klientu raksturojošiem kritērijiem – vecums, *NEET* statuss. Pakalpojumu klāstā ietilpst arī apmācība, specializēta palīdzība un obligāta ar darbu saistīta darbība. Atšķirībā no iepriekšējā piedāvājuma, *Darba programma* paredz, ka līgumus par pakalpojumiem var nepastarpināti slēgt ar privātiem un bezpeļņas pakalpojumu sniedzējiem. Ieviesta uz rezultātu orientēta samaksas sistēma – pakalpojumu sniedzējs saņem samaksu, kad ir pierādīts, ka klienti ir atraduši darbu un ir spējusi noturēties darbā ne mazāk kā 3-6 mēnešus (atkarībā no klienta neizdevīgā stāvokļa rakstura darba tirgū).

Galvenā problēma šajā sistēmā ir pakalpojuma kvalitāte un darba tirgus pieprasījums.

Profesionālās apmācības reformas

Otrs reformu bloks skar profesionālo apmācību. Leiboristu valdīšanas laikā apmācības sistēma bija piedāvājuma vadīta (subsidēta apmācība (piemēram “*Train to Gain*” (“mācies, lai iegūtu”) programma). Koalīcijas valdība ir izveidojusi pieprasījuma vadītu profesionālās apmācības sistēmu, kurā noteicošie ir darba devēji. Tā ir individuālistiska un brīvprātīga, un iekļauj pieaugušo izglītību (Lielbritānijā to sauc par mūžizglītību, Latvijā jēdzienu “mūžizglītība” traktē plašāk). Minēto īpašību dēļ, jaunā profesionālās apmācības sistēma Lielbritānijā atšķiras no citās ES valstīs esošajām.

Koalīcijas valdība cenšas paaugstināt darba devēju atbalstu strādājošo kvalifikācijas paaugstināšanā. Piemēram, kopš 2010. gada ieviestas prakses un programmas ar darba devēju līdzdalību. Izveidotas vairākas programmas: Darba devēju inovāciju fonds (EIF), Augsmes un inovāciju fonds (GIF), Darba devēju iemaņu īpašumtiesības pilotprogramma, lai veicinātu apmācību.

Sociālo pabalstu sistēmas reforma

Krīzes ietekmē vairāki pabalsti samazināti (bērnu kopšanas pabalsts, nodokļu kredīts par bērna piedzimšanu). Piemēram, kopš 2013. gada bērnu kredīts ģimenēm, kas pelna vairāk kā 50 tūkst mārciņas gadā ir samazināts, bet ģimenēm, kas saņem 60 tūkst mārciņas gadā un vairāk netiek maksāts.

Koalīcijas valdības ieviestais “Universālais kredīts” apvieno sešus esošos pabalstus: darba meklētāju pabalstu (*Jobseekers' Allowance*), nodarbinātības un atbalsta pabalstu (*Employment and Support Allowance*) (abi atkarīgi no iepriekšējās darba samaksas), ienākumu pabalstu (*Income support*), darba nodokļa kredītu (*Working Tax Credit*), bērnu nodokļa kredītu (*Child Tax Credit*) un mājokļu pabalstu (*Housing Benefit*). Universālo pabalstu plānoja ieviest 2013. gada oktobrī.

Reformu kritika

Reformas tiek kritizētas, jo nav pārlicības, ka tās pienācīgi skars vairāk cietušos iedzīvotājus (piemēram, invalīdus vai cilvēkus ar grūti risināmām nodarbinātības problēmām), un kā tās izdosies ieviest.

Svarīgākais reformu rezultātu ietekmējošais apstāklis ir ekonomiskā attīstība. Lielbritānijas sabiedrībā ekonomiskā attīstība tiek uzskatīta par svarīgāko ietekmējošo apstākli, bezdarbs ir otrs un migrācija trešais. Zīmīgi, ka Lielbritānijā samazinās sabiedrības atbalsts darbībām, kuru mērķis ir labklājības paaugstināšana nacionālā mērogā, ko skaidro ar zūdošo solidaritātes apziņu.

Sociālie partneri uzskata, ka no taupības pasākumiem un reformām nesamērīgi (vairāk kā citi) cieš zemu un vidēji atalgoti iedzīvotāji, sievietes, bērni un invalīdi.

Citas reformu ietekmes:

- pabalstu pieaugums ierobežots līdz 1% trīs gados, tas nav saistīts ar inflāciju – tā rezultātā reālā izvērtējumā nabadzīgajām ģimenēm sniegtie pabalsti samazināsies un nabadzībā nonākušo ģimeņu daļa palielināsies,
- aprēķināts, ka nabadzīgākām mājsaimniecībām, ieskaitot strādājošo mājsaimniecībām ir vismazākais ieguvums no reformām (aprēķins veikts Sabiedriskās politikas pētījumu institūtā (*Institute for Public Policy Research, IPPR*)),
- Finanšu pētījumu institūtā (*Institute for Fiscal Studies, IFS*) aprēķināts, ka ietekme, ko radīs izmaiņas bērnu pabalstos būs līdzvērtīga pieciem gadiem prognozētam bērnu nabadzības pieaugumam;
- institūtā arī aprēķināts, ka, ieviešot universālo kredītu, vairāk būs tādu iedzīvotāji, kas jutīs lielāku relatīvo nodokļu slogu (par katru papildus nopelnīto mārciņu), nekā tādi, kas jutīs mazāku relatīvo nodokļu slogu;
- atklāts, ka reformu ietekmē samazināsies invalīdiem sniegto pakalpojumu finansējums.

Padziļinātā analizē Finanšu pētījumu institūtā³³ analizēta reformu ietekme divos aspektos: kā reformas ietekmē vēlmi stāties darbā *versus* nestrādāt, un kā reformas ietekmē vēlmi palielināt darba ienākumus.

Pirmā ietekme analizēta, lietojot aizvietošanas rādītāju (*replacement rate, RR*), kas rāda personas ienākumus bez darba kā proporciju pret personas ienākumiem strādājot, un līdzdalības rādītāju (*participation tax rate, PTR*), kas rāda, kādu ienākumu daļu persona zaudēs ienākumu nodokļa un nesaņemto pabalstu veidā. Vēlēšanās palielināt ienākumus tiek mērīta kā efektīvā nodokļu robežlikme (*effective marginal tax rate, EMTR*), kas rāda, kādu ienākumu daļu, paaugstinot ienākumus, persona zaudēs nodokļu un nesaņemto pabalstu veidā. Pētījuma mērķis bija noskaidrot, vai Lielbritānijā veiktās reformas tiešām sekmēs vēlmi pāriet no nestrādāšanas uz darbu vai paaugstināt savus darba ienākumus.

Pētījumā uzsvērts, ka reformu rezultātus ietekmējuši gan taupības pasākumi, kas saistīti ar nodokļu palielinājumu un pabalstu ierobežojumiem, gan negaidīti vājā ekonomiskā augsme, kā rezultātā algu pieaugums bijis mazāks kā pabalstu pieaugums.

Pētījumā secināts, ka reformas mērķi nav sasniegušas. Visi analizētie rādītāji ir palielinājušies, kas liecina, ka vēlmei iesaistīties darbā vai paaugstināt ienākumus nav ekonomiskā pamata.

Migrācija

Labāka imigrantu nodarbināšana ir atrodama *Eiropa 2020* pasākumu klāstā nodarbinātības palielināšanai (nepaskaidrojot, vai migrācija ir sekmējama vai bremsējama).

---

³³ Adam S., Browne J. Do the UK government's welfare reforms make work pay? IFS Working Paper W13/26, 2013.

Migrācija Lielbritānijā pēdējos gados bijusi ievērojama. Laikā no 2001. līdz 2011. gadam Lielbritānijā migrācijas saldo ir bijis 3 miljoni cilvēku. Koalīcijas valdība noteikusi mērķi – samazināt migrāciju līdz vairākiem desmitiem tūkstošu, un tas izdevies. Pēdējos gados migrācijas saldo ir bijis apmēram 200 tūkstoši gadā, bet tas samazinās. Valdība sevišķi vēlas samazināt imigrāciju no valstīm ārpus ES, ierobežojot trešo valstu imigrantiem piekļuvi sociālajiem pabalstiem un samazinot piešķiramo vīzu kvotas. 75 – 80% Lielbritānijas iedzīvotāju vēlas, lai imigrācija samazinātos.

ES valstu imigrantu un trešo valstu imigrantu tiesības atšķiras. ES valstu imigrantu ekonomiskās un sociālās tiesības nosaka ES likumi, taču dažas Lielbritānijas likumu normas ar tām nesaskan (piemēram, uzturēšanās tests, kas ietekmē pieeju labklājības pabalstiem), tāpēc EK mēdz ierosināt pārkāpumu lietas.

Trešo valstu imigrantiem ir ierobežotas tiesības piekļūt Lielbritānijas sociālās drošības sistēmai un iegūt sociālos pabalstus. Trešo valstu pilsoņu migrācijas sistēma ir balstīta uz punktiem (*Points-Based-System*).

6. Latvijas arodbiedrību loma *Eiropa 2020* īstenošanā

Pamatojoties uz ES institūciju un citu valstu pieredzes izklāstu ir iespējams formulēt Latvijas arodbiedrību uzdevumus *Eiropa 2020* īstenošanā. Jāņem vērā, ka *Eiropa 2020* ir bloka desmitgades attīstības plāns, kas nosaka darbību dažādos virzienos. *Eiropa 2020* mērķis ir katras valsts sociāli-ekonomiskā attīstība. Neatkarīgi no konkrētajiem stratēģijā nospraustajiem mērķiem, arodbiedrību darbība *Eiropa 2020* īstenošanā ir vērsta uz valsts sociāli-ekonomisko attīstību.

Arodbiedrību darbības ietvars ir globālā un vietējā situācija. Globālā aspektā, pašreizējo kapitālisma sistēmas attīstības organizāciju raksturo kā lejupvērstu procesu, ko virza augstāka līmeņa regulējumi. To sekmē nacionālo sistēmu liberalizācija un tai sekojošā pārnacionālā vadība. Tiecoties pēc straujākas ekonomiskās augsmes, arvien vairāk tiek upurētas sociālās normas, kuras uzskata par attīstības kavēkļiem. Šādu virzība pastiprina darba devēju vēlme iegūt konkurences priekšrocības starptautiskajā ekonomiskajā telpā. Šajā vidē nacionālo arodbiedrību darbība tiek uzskatīta par kavēkli.

Lejupvērstā attīstības organizācijas procesā valsts attīstības politika tiek veidota pēc standarta pieejas. Valsts īpatnības un to izmantošana vai ievērošana tiek ignorētas.

Arī *Eiropa 2020* ir visaptverošs darbības plāns, par kura izpildi rūpējas institucionāli spēcīgas Eiropas Savienības organizācijas un nacionālās ministrijas. Saistībā ar *Eiropa 2020* un tās izpildi tiek saražots liels daudzums dokumentu, kas iezīmē ES politiku un, ar retiem izņēmumiem, kļūst par nacionālo politiku. Arodbiedrībām lēmumu pieņemšanai ir jāiepazīstas ar vismaz diviem dokumentu komplektiem (ES un nacionālajā līmenī), jāspēj izvērtēt ES politiku un no tām izrietošo ieteikumu ietekmi Latvijā plašā jautājumu lokā. Turklāt, stratēģija ir formulēta vispārīgi un tiek konkretizēta laika gaitā plašā pasākumu klāstā, no kuriem lielākā daļa skar strādājošo intereses darba periodā, pirms vai pēc tā.

Turklāt, mazās valstīs ir mazākas iespējas ar pētniecības palīdzību izprast notiekošos procesus un to ietekmi un ir jāizmanto citu pētījumu rezultāti reversā kārtībā (piemēram, no pētījuma, ko *Eiropa 2020* sola lielām valstīm ir jāizlopa, kas no tā attiecas uz mazu valsti).

Tāpēc arodbiedrību ikdienas veikspēja var būt nepietiekoša stratēģijas īstenošanas uzraudzībai un pilnvērtīgai savu uzdevumu veikšanai, īstenojot *Eiropa 2020* pamatmērķus. Turpmāk atspoguļotā analīze liecina, ka nozīmīga arodbiedrību iejaukšanās stratēģijas *Eiropa 2020* īstenošanā netiek gaidīta.

Arodbiedrību lomas analīze konkretizēta četros jautājumu lokos:

- 1) Eiropas Komisijas Paziņojumā par *Eiropa 2020* un ar to saistītajos dokumentos minētā arodbiedrību un sociālo partneru loma;
- 2) sasniegtais līmenis un arodbiedrību līdzdalība *Eiropa 2020* pamatmērķu īstenošanā;
- 3) citi arodbiedrību uzdevumi.

6.1. Eiropas Komisijas Paziņojumā par *Eiropa 2020* un ar to saistītajos dokumentos minētā arodbiedrību un sociālo partneru loma

Pēc būtības un uzraudzības praksē ietvertā jautājumu loka, *Eiropa 2020* ir Eiropas Savienības attīstības desmit gadu plāns **visās sociāli ekonomiskās attīstības jomās**, tāpēc nav pamata speciāli izdalīt arodbiedrību lomu *Eiropa 2020* īstenošanā. Citiem vārdiem, *Eiropa 2020* atklāšana un īstenošana pati par sevi **neuzliek** arodbiedrībām jaunu virsuzdevumu, atšķirīgu no laikposma pirms *Eiropa 2020* ieviešanas, un **neprasa** mainīt darbības metodes. Iespējams, stratēģija, kas paredzēta kā inovatīvs sociāli ekonomiskās sistēmas vadības instruments un kura uzdevums ir sekmēt inovāciju, rosina ieviest arodbiedrību darbā jaunas pieejas un arodbiedrību pakalpojumu piedāvājumus. Arī inovācija, ko stratēģijas ieviešanai vajadzētu rosināt, maina arodbiedrību darbu. Piemēram, inovatīva darba organizācija var apdraudēt arodbiedrību darbību uzņēmumā, to ietekmē arī paaudžu maiņa. Sociālās inovācijas rada arodbiedrībām sadarbības partnerus un atvieglo arodbiedrību darbu, taču to loma un sadarbības forma līdz šim nav pietiekoši izprasta.

Arodbiedrību lomas norādījums Eiropas Komisijas Paziņojumā par *Eiropa 2020*

Eiropas Komisijas Paziņojumā par *Eiropa 2020*³⁴ **arodbiedrību** loma tieši norādīta Komisijas Paziņojuma sadaļās:

- 1) Pamatiniatīva *Rūpniecības politika globalizācijas laikmetā*:

„Ekonomikas krīze smagi skāra rūpniecību un īpaši MVU, un visām nozarēm ir problēmas, kas saistītas ar globalizāciju un savu ražošanas procesu un izstrādājumu pielāgošanu ekonomikai ar zemu oglekļa emisiju saturu. Šo problēmu ietekme katrā nozarē būs atšķirīga, dažām var nākties "radīt sevi" no jauna, bet citām tā sniegs jaunas uzņēmējdarbības iespējas. Komisija cieši sadarbosies ar ieinteresētajām personām dažādās nozarēs (uzņēmējdarbība, **arodbiedrības**, akadēmiskās aprindas, VNO, patērētāju organizācijas) un **izstrādās struktūru modernai rūpniecības politikai**, lai atbalstītu uzņēmējdarbību, virzītu rūpniecību un palīdzētu tai sagatavoties šo uzdevumu risināšanai, veicinātu Eiropas primārās ražošanas, ražošanas un pakalpojumu nozares un palīdzētu tām izmantot iespējas, ko piedāvā globalizācija un videi nekaitīga ekonomika.”

- 2) šajā dokumenta sadaļā, konkretizēti dalībvalstu uzdevumi, tostarp:

„Cieši sadarboties ar ieinteresētajām personām dažādās jomās (uzņēmējdarbība, **arodbiedrības**, akadēmiskās aprindas, NVO, patērētāju organizācijas), lai **apzinātu trūkumus un izstrādātu kopīgu analīzi** par to, kā uzturēt spēcīgu rūpniecisko un zināšanu bāzi un nodrošināt ES iespēju izvirzīties par pasaules mēroga līderi ilgtspējīgas attīstības ziņā.”

Sociālo partneru loma dokumentā uzrādīta plašāk:

- 1) Žozē Manuela Barrozu (José Manuel Barroso) priekšvārdā (3. lpp):

„Panākumu nosacījums ir Eiropas vadītāju un iestāžu reāla atbildība. Mūsu jaunā programma nosaka vajadzību pēc saskaņotas Eiropas mēroga reakcijas, **tostarp ar sociālajiem partneriem un pilsonisko sabiedrību**. Rīkojoties kopā, mēs varam pretoties krīzei un izkļūt no tās vēl stiprāki.”

- 2) Atbildības formulējumā par *Eiropa 2020* izpildi teikts (6. lpp):

---

³⁴ *EIROPA 2020. Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei*. KOMISIJAS PAZIŅOJUMS. Briselē, 3.3.2010. COM(2010) 2020 galīgā redakcija. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

„Jāpaplašina partnerības pieeja, attiecinot to uz ES komitejām, valstu parlamentiem un valstu, vietējām un reģionālajām iestādēm, **sociālajiem partneriem** un ieinteresētajām personām, un pilsonisko sabiedrību, lai ikviens būtu iesaistīts mērķa sasniegšanā.“

3) Pamatiniatīvā *Jaunatne kustībā*:

“ES līmenī Komisija strādās pie tā, lai:

- uzsāktu jaunatnes nodarbinātības programmu, kurā uzsvērti politikas virzieni, kuru mērķis ir samazināt jauniešu bezdarba līmeni; tam būtu jāveicina dalībvalstīs un **sociālo partneru** starpā jauniešu ienākšana darba tirgū, izmantojot mācekļa darbu, stažēšanos vai citu darba pieredzi, tostarp shēmu ("Tava pirmā *EURES* darbavieta"), kas paredzēta nodarbinātības iespēju palielināšanai jauniešiem, atbalstot mobilitāti ES.”

4) *Eiropa 2020* trešās prioritātes *Integrējoša izaugsme – ekonomika, kurā ir augsts nodarbinātības līmenis un kas nodrošina ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju* preambula pilnībā attiecas uz arodbiedrību darbības jomu:

“Sociāli integrējoša izaugsme ir iespēju došana cilvēkiem, nodrošinot augstu nodarbinātības līmeni, ieguldot prasmēs, apkarojot nabadzību un modernizējot darba tirgus un mācību un sociālās aizsardzības sistēmas, lai palīdzētu cilvēkiem paredzēt un pārvaldīt pārmaiņas un veidotu vienotu sabiedrību. Tāpat arī ir svarīgi, lai ieguvumi no ekonomiskās izaugsmes būtu pieejami visās Savienības daļās, tostarp tās attālākajos reģionos, tādējādi nostiprinot teritoriālo kohēziju. Tas ir saistīts ar piekļuvi un iespējām visiem un visā dzīves ciklā. Eiropai ir pilnībā jāizmanto sava darbaspēka potenciāls, lai risinātu problēmas, kas saistītas ar iedzīvotāju novecošanos, un vairotu konkurenci pasaules mērogā. Lai palielinātu darbaspēka līdzdalību un tādējādi sekmētu izaugsmi un sociālo kohēziju, būs vajadzīga politika dzimumu līdztiesības veicināšanai.”

Stratēģijā ieskicēta rīcība saskaņā ar šo prioritāti: modernizēt un nostiprināt nodarbinātības, izglītības un mācību politiku un sociālās aizsardzības sistēmas:

- palielinot nodarbinātību;
- samazinot strukturālo bezdarbu,
- palielinot korporatīvo sociālo atbildību uzņēmējdarbības aprindās.

Šajā sakarā būs svarīga:

- bērnu un citu apgādājamo personu aprūpes iestāžu pieejamība;
- elastdrošības principu īstenošana;
- iespēja cilvēkiem apgūt jaunas prasmes, lai tie spētu pielāgoties jauniem apstākļiem un karjeras maiņai un kāpinātu darba ražīgumu;
- apkarot nabadzību un sociālo atstumtību;
- samazināt nevienlīdzību veselības jomā;
- gādāt, lai iedzīvotāju vecošana notiktu iespējami veselīgi un darbīgi.

Konkrēti sociālo partneru loma minēta atsevišķās trešās prioritātes pamatiniatīvās.

Pamatiniatīvā *Jaunu prasmju un darbavietu programma*:

“ES līmenī Komisija strādās pie tā, lai

- kopā ar Eiropas **sociālajiem partneriem** definētu un īstenotu elastdrošības programmas otro posmu, apzinātu veidus, kā labāk pārvaldīt pārmaiņas ekonomikā un apkarot nabadzību un paaugstināt aktivitātes līmeni;
- nostiprinātu **sociālo partneru** resursus un pilnībā izmantotu sociālā dialoga iespējas problēmu risināšanā visos līmeņos (ES, valstu/reģionālajā, nozaru, uzņēmumu) un veicinātu ciešāku sadarbību starp darba tirgus iestādēm, tostarp dalībvalstu valsts nodarbinātības dienestiem;
- sniegtu spēcīgu impulsu sadarbības stratēģiskajam pamatam izglītības un mācību jomā, iesaistot visas ieinteresētās personas. Tā rezultātā būtu jāīsteno mūžizglītības principi

(sadarbībā ar dalībvalstīm, **sociālajiem partneriem**, ekspertiem), tostarp izstrādājot elastīgas mācību metodes starp dažādām izglītības un mācību jomām un līmeņiem un palielinot arodizglītības un arodmācību pievilcību. Lai izstrādātu **sociālo partneru** iniciatīvu šajā jomā, ir jāapspiežas ar **sociālajiem partneriem** Eiropas līmenī.

Dalībvalstu līmenī:

- veicināt un pārraudzīt **sociāla dialoga** rezultātu efektīvu īstenošanu;
  - veidot partnerības starp izglītības/mācību un strādājošo aprindām, īpaši iesaistot **sociālos partnerus** izglītības un mācību nodrošināšanas plānošanā.”
- 4) Stratēģijas sadaļā *Kas ar ko nodarbojas?* noteikts, ka „Jāpalielina arī valstu un reģionālā līmeņa ieinteresēto personu un **sociālo partneru** ieguldījums”, taču, atšķirībā no salīdzinoši detaļiem aprakstiem, kā rīkoties citos gadījumos, šajā jautājumā sīkākas norādes nav sniegtas.

Progresā ziņojums par Latvijas Nacionālo reformu programmu *Eiropa 2020* stratēģijas īstenošanai

Visā dokumentā arodbiedrības pieminētas tikai vienu reizi – norādot, ka LBAS piedalījusies dokumenta sagatavošanā.

Sociālie partneri (darba devēji) pieminēti:

- 1) Sadaļā par ES Padomes ieteikumiem par ilgstošā bezdarba samazināšanu:

„Sākot ar 2013./2014.mācību gadu sešās profesionālās izglītības iestādēs ir uzsākta darba vidē balstīta mācību (*work-based learning*) elementu ieviešana, kas paredz ciešu teorētisko mācību un reālās darba vides sasaisti, iegūstot kvalifikāciju 17 profesiju kvalifikācijās.

Izmēģinājumu projektā līdz šim ir iesaistījušies 148 audzēkņi un 29 uzņēmumi. Vienlaikus notiek arī tālākas sarunas ar **darba devēju organizācijām** par iespējām iesaistīt darba vidē balstītās mācībās lielāku uzņēmumu skaitu, tam paredzot motivējošus nosacījumus. Balstoties uz projekta rezultātu izvērtējumu, kā arī ņemot vērā **darba devēju organizāciju** un citu **sociālo partneru** viedokli, tiks pieņemts lēmums par optimāla un efektīva darba vidē balstīta mācību procesa ieviešanu sistēmas līmenī, kā arī veiktas nepieciešamās izmaiņas tiesiskajā regulējumā.”

- 2) Politikas virzienu aprakstu sadaļā *Darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvā regulējuma un tā piemērošanas pilnveidošana*:

„Lai turpinātu pilnveidot regulējumu darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā, sadarbībā ar **sociālajiem partneriem** 2014.gadā ir paredzēts:

- turpināt darbu pie grozījumiem *Darba likumā*, lai veicinātu elastrošības principu stiprināšanu darba tiesiskajās attiecībās, kā arī uzlabotu uzņēmējdarbības vides kvalitāti. Ir piedāvāts pārskatīt jautājumus par darba līgumu slēgšanu uz noteiktu laiku kā arī paredzēts mazināt administratīvo slogu darba devējam kolektīvās atlaišanas gadījumā (samazinot paziņošanas termiņu valsts iestādēm par plānoto kolektīvo atlaišanu), tiks precizēti jautājumi, kas skar uzteikuma paziņošanu, darba tiesisko attiecību izbeigšanu, darba un atpūtas laiku, kā arī darba samaksu. Likumprojektā tiks ietvertas arī normas, kas vērstas uz neregistrētās nodarbinātības mazināšanu, nodrošinot iespēju kontrolējošām institūcijām pārbaūžu laikā nekavējoties iegūt informāciju no darba devēja par noslēgtajiem darba līgumiem, kā arī iestrādājot deleģējumu MK nepieciešamības gadījumā noteikt komercdarbības veidus, kuros darba devējam ir pienākums, noslēdzot darba līgumu, izsniegt darbiniekam darbinieka apliecību, kā arī noteikt darbinieka apliecībā ietveramo informāciju un tās izsniegšanas noteikumus;
- pilnveidot darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus. Izmaiņas tiks veiktas, lai nodrošinātu darba aizsardzības koordinātoru apmācības atbilstību jaunajai apmācību sistēmai darba aizsardzības jomā, kā arī, lai noteiktu konkrētākas prasības aizsardzībai pret zemes nogrūvumiem. 2013.gadā tika veiktas izmaiņas nelaiemes gadījumu izmeklēšanas procesā,

padarot to vienkāršāku, kā arī precizēta ārvalstīs notikušo nelaimes gadījumu izmeklēšana un tādu nelaimes gadījumu izmeklēšana, kuros cietuši ārvalsts darba devēja nodarbinātie;

- papildināt tiesisko regulējumu nodarbināto, kas strādā augstumā, aizsardzībai, nosakot precīzākas prasības darbam augstumā, palielinot darba devēju un nodarbināto izpratni par nepieciešamību nodrošināt nodarbināto aizsardzību pret kritieniem no augstuma;
- ar ES fondu atbalstu ieviest Valsts darba inspekcijā (turpmāk tekstā – VDI) e-pakalpojumus. Līdz 2013. gada beigām izstrādāti un ievietoti testa vidē 16 VDI e-pakalpojumi. Paredzēts, ka līdz 2014. gada martam izveidotie 16 e-pakalpojumi būs pieejami lietošanai gan privātpersonām, gan uzņēmumiem www.latvija.lv. “

3) Politikas apraksta sadaļā ***Pamata un vidējās izglītības pieejamības nodrošināšana*** (atbildīgā institūcija – IZM):

“Sadarbībā ar **sociālajiem partneriem** līdz 2014. gada 1. augustam plānots izstrādāt jaunu pedagogu darba samaksas aprēķināšanas modeli un pedagoga darba samaksas paaugstināšanas grafiku, lai nodrošinātu caurspīdīgu un saprotamu atalgojuma plānošanu un veicinātu pedagogu profesijas prestiža paaugstināšanos.”

4) Politikas apraksta sadaļā ***Sadarbības ar nozaru sociālajiem partneriem profesionālās izglītības pilnveidošanai un attīstībai stiprināšana*** (atbildīgā institūcija – IZM):

“Īstenojot *Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 18. jūnija ieteikumu par Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūras izveidošanu profesionālajai izglītībai un apmācībām (EQAVET)*, Izglītības kvalitātes valsts dienests ir noteikts par EQAVET ieviešanas koordinējošo institūciju. Vienlaikus, lai nodrošinātu profesionālās izglītības kvalitātes pilnveidošanu, **sadarbībā ar sociālajiem partneriem**, ir uzsākta profesionālās izglītības kvalitātes vērtēšanas metodikas izstrāde sākotnējā profesionālajā izglītībā, profesionālajā tālākizglītībā un profesionālajā pilnveidē.

2014. gadā **sadarbībā ar sociālajiem partneriem** plānots aktualizēt metodiskos materiālus ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanai, nodrošinot izglītības iestādēm vienotu izpratni par šī pakalpojuma īstenošanu. Sekmējot sabiedrības informēšanu par profesionālās kompetences novērtēšanas pakalpojuma iespējām, IKVD mājas lapā plānots ievietot ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto profesionālo kompetenču novērtēšanas eksāmenu grafiku.”

5) Nobeiguma sadaļā

“Jāatzīmē, ka ar „*Eiropa 2020*” stratēģiju un Eiropas semestra virzību saistītie jautājumi, kā arī Latvijas NRP un *Latvijas Stabilitātes programmas* īstenošanu saistītie jautājumi, t.sk. ES Padomes rekomendāciju izpilde, tiek regulāri apspriesti Ministru kabinetā (turpmāk tekstā – MK), Saeimā, **ar sociālajiem partneriem**, nevalstisko organizāciju un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem, piemēram, Nacionālajā trīspusējās sadarbības padomē, Saeimas Eiropas lietu komisijā u.c. “

Latvijas Stabilitātes programma 2014. - 2017. gadam³⁵.

Latvijas Stabilitātes programma ir finanšu politikas dokuments, tomēr tam nav tikai finanšu mērķi.

No *Fiskālās disciplīnas likumā* ietvertajiem fiskālās politikas principiem, kurus īsteno Latvijas Stabilitātes programma izriet vispārīgais vidēja termiņa fiskālās politikas mērķis – “ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti, kas ietver iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, kā arī pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu.” Turklāt, stabilitātes programma ir vērsta uz ilgtspēju, kas paredz saskaņot pašreizējās un nākotnes resursus un vajadzības. Latvijas Stabilitātes programmā minētie

³⁵ http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/sp2014_latvia_lv.pdf

finanšu politikas aspekti, kā arī valsts nodokļu un tēriņu politika nav veidojami bez sadarbības ar arodbiedrībām, jo tie skar strādājošo intereses, kuras arodbiedrībām ir jāaizstāv.

Turklāt *Nacionālā reformu programma* un *Latvijas Stabilitātes programma* ES Padomē tiek skatītas un novērtētas vienlaicīgi un kopsakarā, kas nozīmē, ka tās nevar būt pretrunīgas.

Neskatoties uz to, Latvijas Stabilitātes programmā ne arodbiedrību, ne sociālo partneru loma nav norādīta. Arodbiedrības ir pieminētas tikai vienu reizi frāzē: „Ar NĪN neaplīks Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai piederošās ēkas, kas pastāvīgi tiek izmantotas pamatfunkciju īstenošanai” (47. lpp).

PADOMES IETEIKUMS par Latvijas 2014. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2014. gada stabilitātes programmu {SWD(2014) 415 final}³⁶

Šajā dokumentā ne arodbiedrības, ne sociālie partneri nav pieminēti.

Komisijas dienestu darba dokuments Latvijas 2014. gada valsts reformu programmas un stabilitātes programmas novērtējums. Ieteikums PADOMES IETEIKUMAM par Latvijas 2014. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2014. gada stabilitātes programmu {SWD(2014) 415 final}

ES Padomes ieteikuma darba dokumentā arodbiedrības nav pieminētas, bet sociālie partneri ir pieminēti divas reizes sakarā ar izglītības reformām.

1) Sadaļā *Profesionālā izglītība*

„Pašlaik notiek vairāki pasākumi, lai uzlabotu profesionālās izglītības un apmācības (PIA) atbilstību darba tirgus vajadzībām un palielinātu kvalitatīvu darbā iegūtu zināšanu pieejamību, tostarp tiek modernizēta infrastruktūra un pārveidotas mācību programmas ciešā sadarbībā ar **sociālajiem partneriem.**”

2) Pārskata tabulā (KVAI, 2020. gada mērķi)

“...ierobežots progress mērķtiecīgu sociālo pakalpojumu sniegšanā. Tika veikti pasākumi, lai stiprinātu sadarbību starp VND un sociālajiem partneriem.”

6.2. Eiropa 2020 īstenošanā sasniegtais līmenis un arodbiedrību līdzdalība Eiropa 2020 pamatmērķu īstenošanā

2014. gada pavasara ieteikumos kopumā secināts, ka daudzi no septiņiem konkrētai dalībvalstij adresētiem ieteikumiem (KDAI) lielākā daļa nav izpildīta vai izpildīta daļēji. Labākais novērtējums ir „ievērojams progress”.

Vidējā termiņā un ilgtermiņā Latvijai ir vairāki uzdevumi, to skaitā:

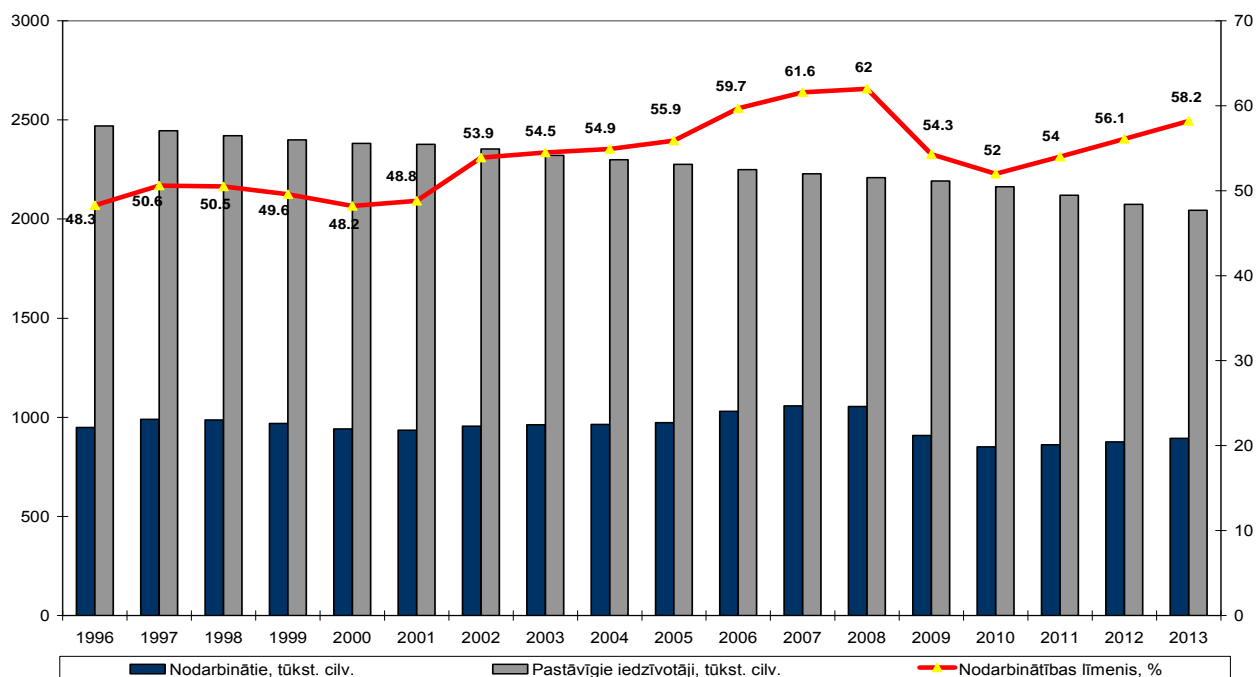
- uzlabot augstākās izglītības kvalitāti un zinātnes produktu;
- reformēt sociālās palīdzības sistēmu,
- pievienoties ES enerģijas apgādes sistēmai,
- uzlabot tieslietu sistēmu.

Konkrētajos ieteikumos Latvijā jāturpina darbs visos virzienos (skat dokumenta 27. – 29. lpp)

³⁶ **PADOMES IETEIKUMS par Latvijas 2014. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2014. gada stabilitātes programmu {SWD(2014) 415 final}**, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/csr2014_latvia_lv.pdf

1. Nodarbinātības pamatmērķis

Latvija apņēmusies sasniegt salīdzinoši augstu nodarbinātības līmeni – 73% no iedzīvotāju skaita darbaspējas vecumā, taču tas ir zemāks kā noteiktais *Eiropa 2020* pamatmērķis (75%). Eiropas Komisijas 2014. gada marta novērtējumā atzīts, ka virzībā uz nodarbinātības mērķi Latvija ir “uz pareizā ceļa”.

1. attēls. Iedzīvotāju skaits, nodarbināto skaits un nodarbinātības līmenis (% no iedzīvotāju skaita).

Avots: CSB datubāze

Kā redzams 1. attēlā, 2013. gadā CSP aprēķinātais nodarbinātības līmenis bija 58,2%, un tas strauji auga. CSP skaitlis ir nedaudz zemāks kā *Eiropa 2020* izmantotais normatīvs (piemēram, 2011. gadā *Eiropa 2020* normatīvs bija 66,3%, 2012. gadā 68,1%), taču tendences ir salīdzināmas. Kopš 1996. gada augstākais sasniegtais nodarbinātības līmenis ir bijis 62%. Tomēr nodarbinātības aspektā Latvijas problēma ir ne tik daudz zems nodarbinātības līmenis, kā demogrāfisko procesu ietekmē strauji sarūkošais nodarbināto skaits.

Eiropa 2020 iezīmējas vairāki virzieni nodarbinātības palielināšanai:

- sieviešu un vecāka gadagājuma darba ņēmēju lielāka nodarbinātība;
- attīstīt savas prasmes;
- nodrošināt darba piedāvājuma un pieprasījuma labāku atbilstību, tostarp izmantojot profesionālās izglītības un mūžizglītības iespējas;
- izmantot darba ņēmēju mobilitāti, uzlabot migrantu integrāciju darbaspēkā;
- jauniešu nodarbinātība (jauniešu integrācija darba tirgū);
- sociālā uzņēmējdarbība.

Nodarbinātības palielināšanai paredzēta pamatiniciatīva *Jaunu prasmju un darbavietu programma*. „Iniciatīvas mērķis ir radīt apstākļus darba tirgu modernizācijai, lai paaugstinātu nodarbinātības līmeni un nodrošinātu ES valstu sociālo modeļu ilgtspēju. Tas nozīmē dot cilvēkiem iespējas, apgūstot jaunas prasmes, kas ļauj pašreizējam un turpmākajam darbaspēkam pielāgoties jauniem apstākļiem un iespējamai karjeras maiņai, samazināt bezdarbu un paaugstināt darba ražīgumu. Minētā Pamatiniciatīva sasaista izglītības un nodarbinātības mērķus un savstarpēji papildina to izpildi.”

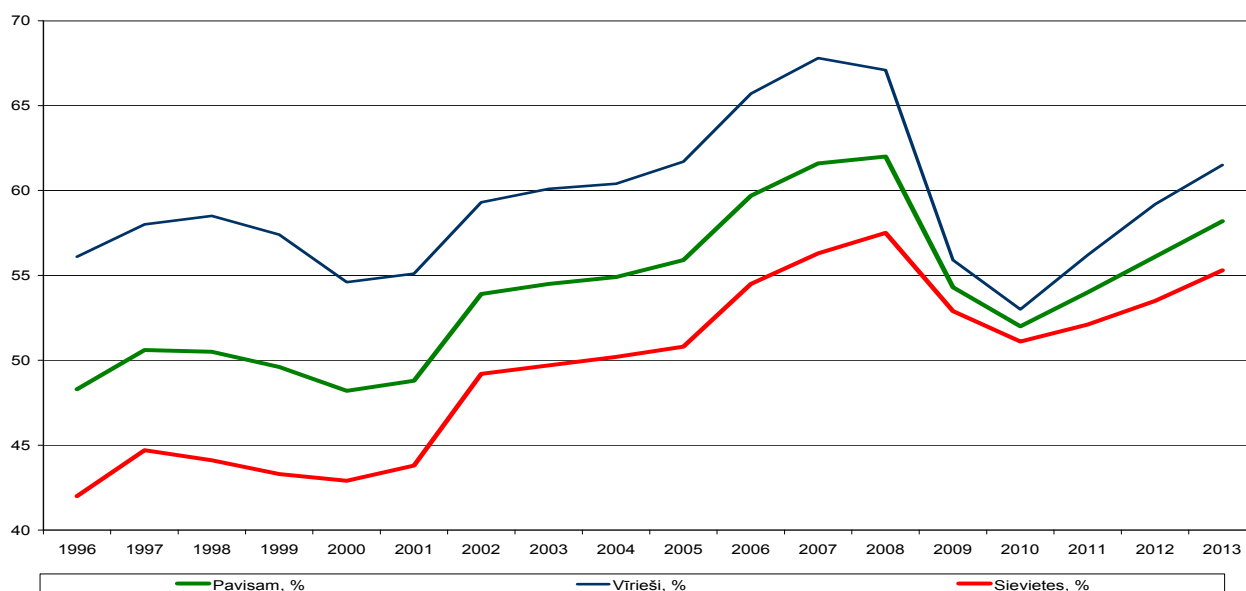
Papildus iepriekš minētajiem sociālo partneru lomas uzrādījumiem, vērā ņemami šādi nodomi nodarbinātības jomā:

„ES līmenī Komisija strādās pie tā, lai

- atbilstoši lietpratīga regulējuma principiem pielāgotu tiesisko regulējumu jauniem darba organizācijas modeļiem (piemēram, darba laiks, norīkoti darba ņēmēji) un jauniem apdraudējumiem drošībai un veselības aizsardzībai darbā;
- sekmētu un atvieglotu darba ņēmēju mobilitāti ES un nodrošinātu darba piedāvājuma un pieprasījuma labāku atbilstību, nodrošinot atbilstošu struktūrfondu un īpaši Eiropas Sociālā fonda (ESF) finansiālo atbalstu, un veicinātu tālredzīgu un visaptverošu darbaspēka migrācijas politiku, kas elastīgi reaģētu uz darba tirgu prioritātēm un vajadzībām;
- nodrošinātu, ka kompetences, kas ir vajadzīgas, lai piedalītos turpmākās mācībās un darba tirgū, tiek iegūtas un atzītas vispārējā, arodizglītībā, augstākajā un pieaugušo izglītībā, un izstrādātu vienotu terminoloģiju un instrumentu izglītībai/mācībām un darbam - Eiropas prasmju, kompetenču un profesiju sistēmu (ESCO).
- Valstu līmenī dalībvalstīm būs jāveic šādi uzdevumi.:
- īstenot valstu elastdrošības risinājumus, par kuriem vienojās Eiropadomē, lai samazinātu darba tirgus segmentāciju un atvieglotu pāreju, kā arī lai sekmētu darba un ģimenes dzīves apvienošanu;
- pārskatīt un regulāri uzraudzīt nodokļu un atvieglojumu sistēmu efektivitāti, lai panāktu, ka darbs atmaksājas, vienlaikus atceļot pasākumus, kas kavē pašnodarbinātību;
- veicināt jaunus darba un privātās dzīves līdzsvara veidus un aktīvas novecošanas politiku un palielināt dzimumu līdztiesību;
- sniegt spēcīgu stimulu Eiropas kvalifikācijas sistēmas īstenošanai, izveidojot valstu kvalifikācijas sistēmas;
- nodrošināt, lai kompetences, kas ir vajadzīgas, lai piedalītos turpmākās mācībās un darba tirgū, tiek iegūtas un atzītas vispārējā, arodizglītībā, augstākajā un pieaugušo izglītībā, ieskaitot neoficiālās un neformālās mācības;
- veidot partnerības starp izglītības/mācību un strādājošo aprindām, īpaši iesaistot sociālos partnerus izglītības un mācību nodrošināšanas plānošanā.”

Sieviešu un vecāka gadagājuma darba ņēmēju lielāka nodarbinātība

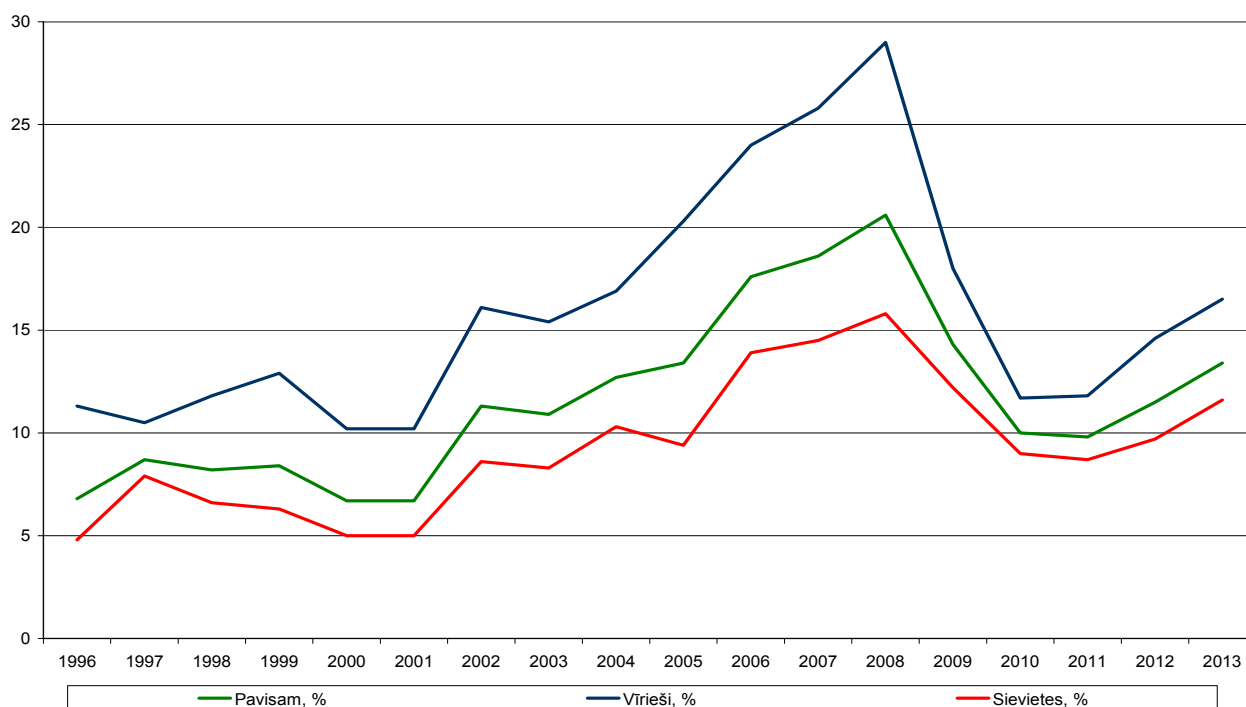
2. attēlā redzams, ka sieviešu nodarbinātība Latvijā ir nedaudz zemāka kā vīriešu. Krīzes gados nodarbinātības līmeņi izlīdzinājušies, bet pēc krīzes atšķirība atkal palielinājusies.

2. attēls Sieviešu un vīriešu nodarbinātība, % no kopējā iedzīvotāju skaita.

Avots: CSB datubāze

Kaut gan sieviešu nodarbinātības palielināšana nav ievērojams nodarbinātības palielināšanas resurss, pavisam bez ietekmes tā nav. Sieviešu iesaistīšanos darba tirgū var ietekmēt ģimenes problēmas, bērnu pieskatīšana. Tā kā dzimstības veicināšana Latvijā ir būtiskāka problēma kā sieviešu nodarbinātība, šajā jautājumā jāizvairās no pārspīlējumiem, bet arī jānovērš situāciju, ka sievietes nevar strādāt tikai tāpēc, ka nav pieejama bērnu vai īpaši kopjamu personu aprūpes iestāde.

3. attēls. Iedzīvotāju vecumā 65+ nodarbinātība

Avots: CSB datubāze

Turpretī gados vecāku iedzīvotāju nodarbināšana un sevišķi gados vecāku sieviešu nodarbināšana ir nozīmīgs resurss nodarbinātības palielināšanai. Kā liecina 3. attēls, brīvprātīgs nodarbinātības potenciāls ir nedaudz vairāk kā 20% no iedzīvotājiem attiecīgajā vecuma grupā – nodarbināto gados vecāko iedzīvotāju skaitu varētu dubultot.

Attīstīt savas prasmes, darba piedāvājuma un pieprasījuma labāku atbilstību, tostarp izmantojot profesionālās izglītības un mūžizglītības iespējas

Eiropas Komisijas ieteikumos uz prasmju attīstību varētu attiecināt ieteikumu uzlabot profesionālās un augstākās izglītības kvalitāti. Reformas izglītības sistēmā ir sākušās, tomēr Komisijas atzinumā veikums šajās jomās novērtēts kā „neliels progress”, „ierobežots progress” vai „nav panākts nekāds progress”.

Arodbiedrību līdzdalība izglītības jautājumu risināšanā *Eiropa 2020* dokumentos minēta. Līdz šim arodbiedrību darbība koncentrēta uz darba algu jautājumu vispārējās izglītības sistēmā, maz skar profesionālās un augstākās izglītības un zinātnes jomas.

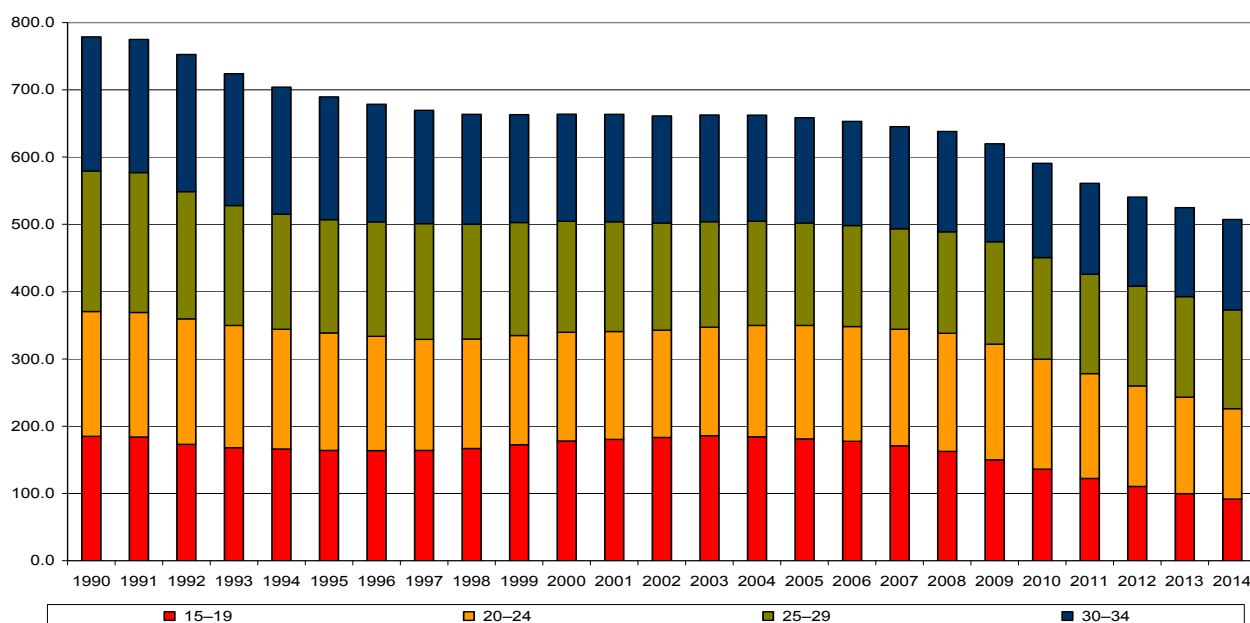
Darba ņēmēju mobilitāte, labāka migrantu integrācija darbaspēkā

Darba ņēmēju mobilitāte līdz šim nav bijusi arodbiedrību interešu lokā. Tomēr, attīstoties globalizācijas procesiem, arodbiedrību starptautisko darbību strādājošo interešu aizstāvībai ir jāpaplašina. Piemēram, arodbiedrību interešu lokā jāiekļauj pakalpojumu eksportētāji, kuri lielu darba daļu veic ārvalstīs. Viena no arodbiedrību atbildības jomai piekrītošām problēmām darba ņēmēju mobilitātes un imigrantu nodarbinātības jomā ir sociālais dempings (analizēts turpmākajās sadaļās).

Jauniešu nodarbinātība

Eiropa 2020 liek lielas cerības uz jauniešu nodarbinātības palielināšanu. Krīze smagi skāra jauniešu nodarbinātību. 2011. gadā ES bija nodarbināti tikai 34% jauniešu, kas bija viszemākais rādītājs, ko *Eurostat* jebkad reģistrējis. Kopš lejupslīdes sākuma līdz 2011. gadam jauniešu bezdarbnieku skaits bija pieaudzis par 1,5 miljoniem, bezdarbnieku – jauniešu skaits sasniedza 5,5 miljonus (21 %) ³⁷.

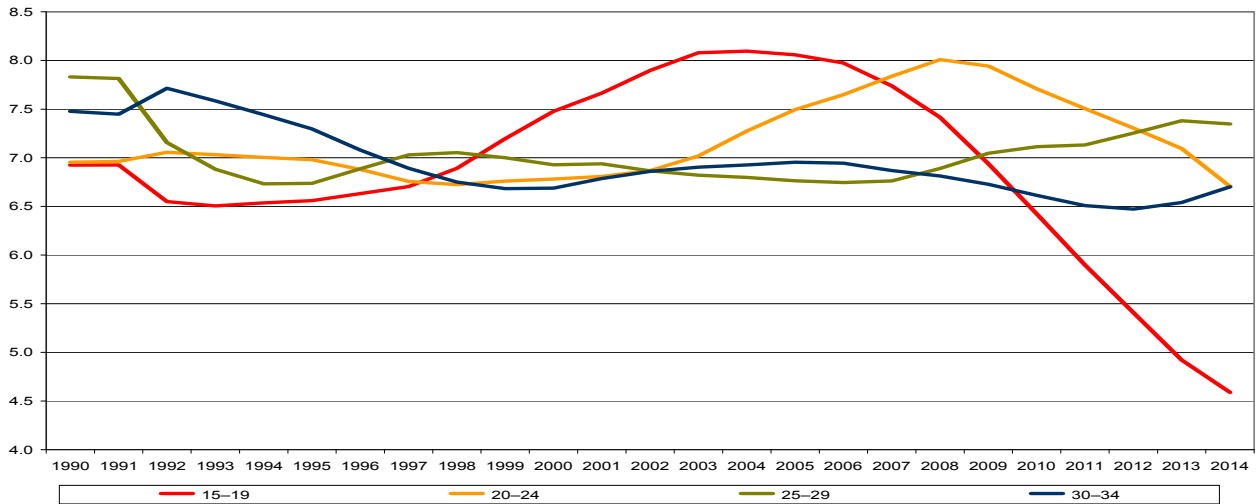
Latvijā jauniešu līdzdalības palielināšana arī ir svarīga, taču jauniešu skaits strauji sarūk (4. attēls).

4. attēls. Jauniešu skaits, tūkst. cilvēku

Avots: CSB datubāze

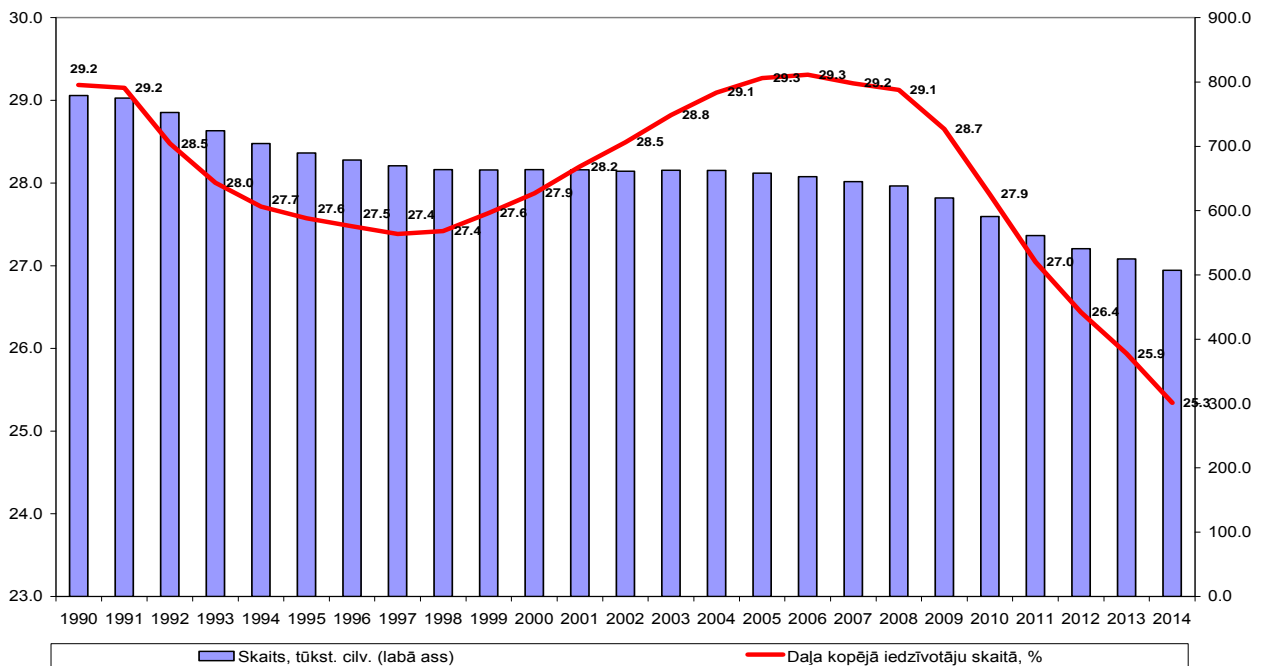
³⁷ NEET grupa — jaunieši, kas nav iesaistīti ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās, — raksturīgās iezīmes, izmaksas un politiskā reakcija Eiropā. Kopsavilkums. Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds, 2012. Ziņojums „NEETs — Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe” (NEET grupa — jaunieši, kas nav iesaistīti ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās, — raksturīgās iezīmes, izmaksas un politiskā reakcija Eiropā) ir pieejams: www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1254.htm

5. attēls. Jauniešu daļa iedzīvotāju struktūrā dinamikā (% no iedzīvotāju kopskaita).

Avots: CSB datubāze

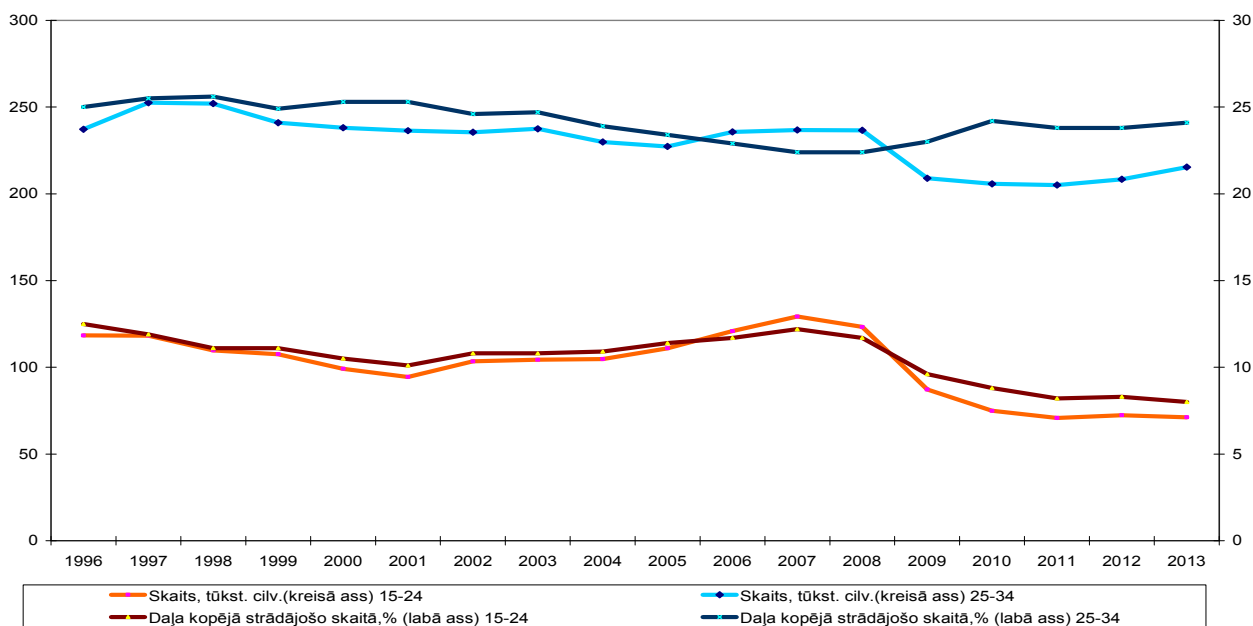
5. attēlā redzams, ka arī jauniešu daļa iedzīvotāju struktūrā samazinās, sevišķi strauji samazinās jaunāko vecuma grupu daļa iedzīvotāju struktūrā, kas liecina par zemu dzimstību. Pēdējos gados dzimstība nedaudz uzlabojusies.

6.attēls. Jauniešu skaits un daļa iedzīvotāju kopskaitā.

Avots: CSB datubāze

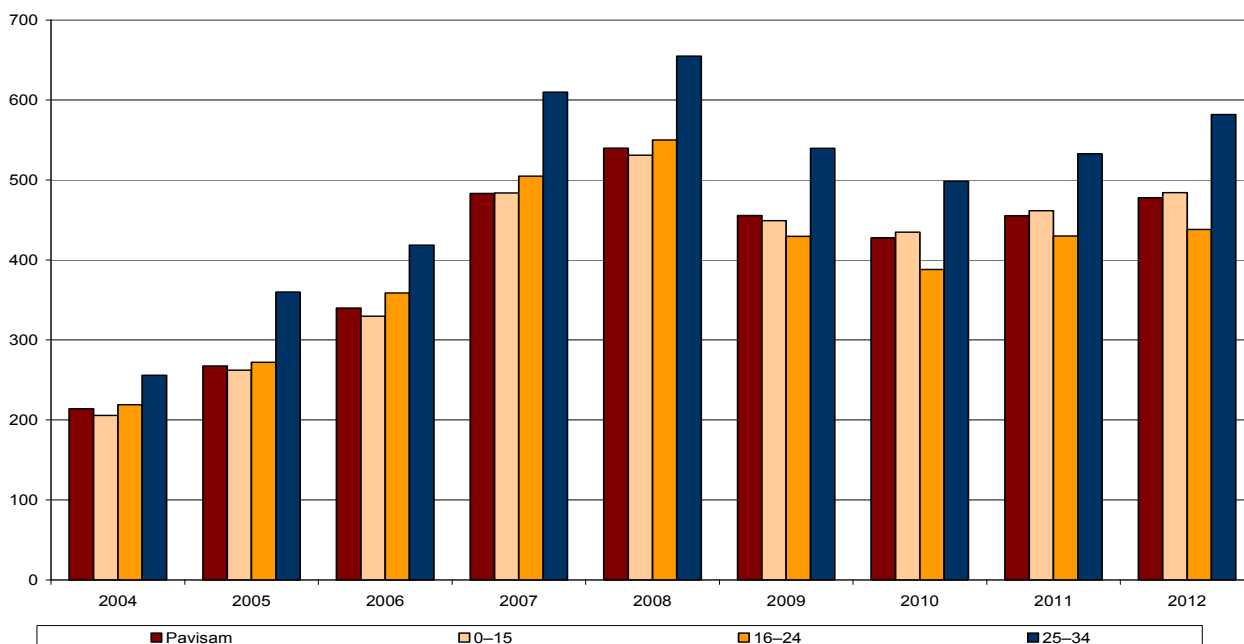
6. attēlā parādīts iedzīvotāju skaits un daļa iedzīvotāju kopskaitā visā vecuma grupā 15 – 34 gadus veci, ko dēvē par jauniešiem. Kā redzams, samazinās gan jauniešu skaits, gan daļa iedzīvotāju sastāvā.

7. attēls. Jauniešu iesaistīšanās darba tirgū.

Avots: CSB datubāze

7.attēlā parādīta jauniešu līdzdalība darba tirgū – skaits un daļa kopējā strādājošo skaitā divās vecuma grupās – 15 – 24 gadus veci un 25 – 34 gadus veci. Kā redzams, vecāko jauniešu grupā nodarbinātība ir augstāka un stabilāka, bet jaunāka vecuma jauniešu daļa kopējā strādājošo skaitā samazinās.

8. attēls. Jauniešu mājsaimniecību ienākumu līmenis uz vienu ekvivalento patērētāju.

Avots: CSB datubāze

8. attēlā parādīts jauniešu mājsaimniecību ienākumu līmenis uz vienu ekvivalento patērētāju, kas ļauj spriest par jauniešu darba samaksu. Kā redzams, jauniešu mājsaimniecību ienākumu līmenis ir augstāks kā vidēji valstī.

Arod biedrības varētu skart EK uzdevums dalībvalstīm *Eiropa 2020* iniciatīvā *Jaunatne kustībā* – “Uzlabot jauniešu ienākšanu darba tirgū, veicot integrētus pasākumus”, kas ietver norādījumus, ieteikumus un mācekļa darbu.

Var secināt, ka jauniešu nodarbinātības veicināšanai Latvijā, iespējams, nepieciešama cita pieeja, jo zemākai nodarbinātībai, ja tāda vispār pastāv, ir specifiski cēloņi, kuri vispirms jāatklāj un jāizpēta, piemēram, mācību procesā iegūts iniciatīvas trūkums vai tieši otrādi – labas spējas pielāgoties darba tirgus prasībām, studijas vai efektīva emigrācija ar atgriešanos.

Sociālā uzņēmējdarbība

Sociālās uzņēmējdarbības izplatība, formas, normatīvais regulējums un uzņēmumu lielums ES valstīs atšķiras. Dažās valstīs sociālie uzņēmumi ir spēcīgas sociālās ekonomikas sastāvdaļa. Ziemeļvalstīs sociālā uzņēmējdarbība ir izplatīta un dod labus rezultātus, bet, kā noskaidrots 2013. gadā notikušā Sociālās uzņēmējdarbības Rīgas forumā, Latvijā pirmie sociālie uzņēmumi parādījušies tikai pirms sešiem – septiņiem gadiem, tos radījuši jaunu, enerģiski un motivēti cilvēki. Sociālā ekonomika pirmo reizi konceptuāli minēta stratēģijā Latvija 2030.

ES sociālā uzņēmējdarbība ir novērtēta, tā iekļauta *Eiropa 2020* kā stratēģijas mērķu sasniegšanas līdzeklis. Vairākās valstīs atbilstošajās ministrijās ir nodibināti sociālās uzņēmējdarbības departamenti. ES līmenī ir sāktas ES Sociālās uzņēmējdarbības iniciatīva.

Pēdējā laikā sociālā uzņēmējdarbība tiek apspriesta arī Latvijā. 2013. gadā Rīgā notika Sorosa fonda, Britu Padomes un Stokholmas Ekonomikas skolas organizēts Sociālās uzņēmējdarbības forums, kurā piedalījās arī Ziemeļvalstu pārstāvji. Ir atvērta interneta vietne *Sociālā uzņēmējdarbība*³⁸. 2014. gada 25. septembrī Rīgā notika ES projekta INOVAGE forums, kas bija veltīts sociālai inovācijai veselīgas vecošanas veicināšanai (*Inovative Age*).

Šajā forumā LR Labklājības ministrija pauda atbalstu sociālās uzņēmējdarbības idejai un atzinību demonstrētajiem projektiem.

Sociālā uzņēmējdarbība ir sociālo problēmu risināšana ar uzņēmējdarbību, Sociālo uzņēmumu darbības galvenais mērķis ir risināt sociālo problēmu, nevis gūt finansiālu labumu uzņēmuma īpašniekiem. Sociālais uzņēmums ir iedomāta uzņēmumu darbības forma, jo uzņēmējdarbības normatīvajā regulējumā šāds uzņēmējdarbības veids nav izdalīts.

Interneta vietnē *Sociālā uzņēmējdarbība* var atrast piecas biežāk norādītās sociālās uzņēmējdarbības pazīmes:

- uzņēmuma mērķis ir risināt sabiedrībai nozīmīgu sociālo problēmu, radot novērtējamu un derīgu sabiedrisko labumu;
- tas organizē darbību atbilstoši komercdarbības praksei, radot preces un sniedzot pakalpojumus tirgum;
- peļņa tiek novirzīta sociālo mērķu sasniegšanai, uzņēmuma darbības attīstībai vai rezerves fonda veidošanai;
- darbiniekiem tiek maksāta samērīga un tirgum atbilstoša atlīdzība par darbu;
- uzņēmuma pārvaldes metodes un īpašumtiesību īstenošana balstās uz demokrātiskiem un līdzdalības principiem, uzņēmuma pārvaldē iesaistot darbiniekus vai ieinteresētās puses.

Sociālie uzņēmumi var būt dažādās nozarēs – kultūrā un mākslā, pilsētu un lauku infrastruktūras izveidošanā (pārtikas ķēdes, vides pakalpojumi, pilsētvides attīstība), veselības un sociālās aprūpes jomā, cilvēka dzīves kvalitātes saglabāšanas jomā. Minētajā mājaslapā var atrast sociālās uzņēmējdarbības piemērus (Samarieši, JūHŪ, Mammām un tētiem un citi). Projekta *INOVAGE* ietvaros atvērta interneta vietne *INOVAGE*, kas uzrāda piemērus par palīdzību gados vecākiem iedzīvotājiem – atrast darbu, mājvietu, aprūpes atvieglošanai).

³⁸ <http://www.socialauznamejdarbiba.lv/stasti-par-socialajiem-uznemejiem/>

Sociālā uzņēmējdarbība tiek uzskatīta par labu veidu radošuma, inovāciju un labākas dzīves kvalitātes veidošanai, bet tā arī ir nodarbinātības palielināšanas veids. Sociālās uzņēmējdarbības organizācija ir saistīta ar pašvaldībām – to parasti izmanto pašvaldībai vai iedzīvotājiem svarīgu sociālu problēmu risināšanai, sadarbojoties pašvaldībām un sabiedrībai, taču sociālajai uzņēmējdarbībai var būt arī nacionāls un pat pārnacionāls mērogs (piemēram, pārnacionāla slimnieku kopēju sadarbības tīkla izveidošana). Tā parasti ir cilvēku uzņēmības rezultāts un ļoti bieži ir inovatīva. Vispirms rodas ideja, meklējot tās īstenošanas veidu, tiek izveidoti sociālie uzņēmumi.

Sociālās uzņēmējdarbības piemēri, ir uzņēmumi, kas rūpējas par vietējo pārtikas produktu izmantošanu pilsētnieku uzturā (projekts *Supurbfood*, vada Igaunija), veselīga uztura lietošanu, Radošo brigāžu programma mākslā, iniciatīvas grupas pilsētvides pārveidošanā (pagalmu apsaimniekošana, Sarkandaugavas biedrība), sociālo inovāciju īstenošanai (piemēram, mājokļu piemērotības tests cilvēkiem ar invaliditāti (*INOVAGE* projekta sastāvdaļa).

Papildus veiktā darba rezultātam, sociālajai uzņēmējdarbībai ir liela loma kopienu un sociālā kapitāla veidošanā, kas savukārt var sekmēt sociālās uzņēmējdarbības komerciālo aspektu attīstību.

Sociālā uzņēmējdarbība ir saistīta ar sociālo inovāciju.

Grūtākā problēma ir sociālo uzņēmumu finansējums. Sociālā uzņēmējdarbība, sociālā inovācija un sociālā ekonomika kopumā izveidojas vietās, kur tirgus ekonomika nespēj nodrošināt konkurētspējīgu ieguvumu – Citiem vārdiem, sociālās ekonomikas uzdevums ir slāpēt tirgus nepilnības un tā nevar pastāvēt bez valsts un pašvaldību finansējuma. Efektīvākais veids, kā slāpēt tirgus nepilnības ir valsts, pašvaldību un sabiedrības (privāto uzņēmēju vai sabiedrisko organizāciju) sadarbība, kur katrs maksā daļu no katram atsevišķi nepanesamām izmaksām.

Pēc iestāšanās ES labs sociālās uzņēmējdarbības finansēšanas avots varētu būt ES Struktūrfondi, bet līdz šim tie šādam mērķim netiek izmantoti. Galvenais iemesls, kāpēc Latvijā sociālā ekonomika nav populāra, ir izpratnes, naudas, ideju un uzņēmīgu cilvēku trūkums, kā arī neuzticība valsts un privātai partnerībai no partneru puses.

Apzinoties sociālo uzņēmumu nozīmīgumu, arodbiedrības var iestāties par sociāliem uzņēmumiem labvēlīgu normatīvo regulējumu, publiskās-privātās partnerības atjaunošanu un sociālās uzņēmējdarbības veicināšanas mehānismu ieviešanu.

Pētniecības un attīstības veicināšanas pamatmērķis

Komisijas 2014. gada marta atzinumā secināts, ka mērķi sasniegt neizdosies.

Inovācijas mērķī ir vairākas pamatnostādnes:

- izdevumus pētniecībai un attīstībai ir jāpalielina,
- jāpalielina privātais ieguldījums pētniecībā un attīstībā,
- jāstiprina katrs ķēdes posms – no teorētiskās pētniecības līdz tās komerciālai izmantošanai, tas nozīmē, ka pētniecības un attīstības darbība ir jāsaista ar uzņēmējdarbību, finansēm un orientāciju uz lietotāju vajadzībām un tirgus iespējām.

Latvijā ir viens no zemākiem mērķiem finansējuma palielināšanai pētniecībai un attīstībai (zemāk tikai Slovēnijā, Bulgārijā un Kiprā). Latvijas mērķis (1,5% no IKP) ir zemāks kā Igaunijā (3%) un Lietuvā (1,9%). Papildus tam, ka apņemšanās pētniecības un attīstības finansēšanas jomā nekad netiek pildīta (netiek ievērots Zinātniskās darbības likumā paredzētais pētniecības zinātnes finansējuma ikgadējais pieaugums), nozares finansēšana kavējas vai notiek jucekliģi reformu dēļ. Turklāt, finansējumu plānos ir iestrādāti nepamatoti pieņēmumi par ievērojamu privātā finansējuma palielināšanu pētniecībai un attīstībai, kas apdraud arī šī zemā mērķa sasniegšanu.

Atbildot uz prasību uzlabot zinātnisko darbību un augstāko izglītību, zinātnē tiek gatavotas nopietnas reformas. To ietekme un sekas nav izmodelētas. Reformu sagatavošanai tiek izmantoti

zinātniskās darbības finansēšanai paredzētie līdzekļi un traucēta to normāla sadale. Piemēram, valsts pētījumu programmas, kuras vajadzēja uzsākt 2014. gada janvārī, ekspertīzes sagatavošanas brīdī nebija atvērtas un finansējums nebija uzsākts. Tas ne tikai nozīmē pētījumu kavējumu, bet arī zinātnisko darbinieku darba samaksas atlikšanu par gandrīz pusgadu, kas ir ievērojams darba normatīvo regulējumu pārkāpums.

Arodbiedrību loma zinātnē strādājošo aizstāvībai līdz šim ir bijusi nenozīmīga. Arodbiedrībām jāatbalsta ne tikai izglītības finansējuma palielināšanu, bet arī zinātnes un pētniecības finansējuma palielināšanu un jāaizstāv zinātnē strādājošos pret reformu radītajiem darba un darba samaksas traucējumiem.

CO2 emisiju samazināšanas pamatmērķis

Speciāla arodbiedrību līdzdalība mērķa īstenošanā nav novērota un nav nepieciešama.

Atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšanas pamatmērķis

Speciāla arodbiedrību līdzdalība mērķa īstenošanā nav novērota un nav nepieciešama.

Tomēr, EK plāno, ka “izpildot ES mērķi izmantot 20 % enerģijas no atjaunojamiem enerģijas avotiem, ES ir iespējams radīt vairāk nekā 600 000 darbavietu. Apvienojumā ar 20 % energoefektivitātes mērķi būtu iespējams radīt krietni vairāk nekā 1 miljonu jaunu darbavietu”.

Energoefektivitātes paaugstināšanas pamatmērķis – enerģijas patēriņa samazinājums Mtoe (miljoni tonnu naftas ekvivalents)

Speciāla arodbiedrību līdzdalība mērķa īstenošanā nav novērota un nav nepieciešama.

EK plāno, ka “Sasniedzot mērķus enerģētikas jomā, naftas un gāzes imports līdz 2020. gadam samazinātos par 60 miljoniem euro. Tas nav tikai finansiāls ietaupījums, bet gan būtisks energoapgādes drošības nosacījums. Turpmāks progress Eiropas enerģijas tirgus integrācijā var nodrošināt papildu 0,6 % līdz 0,8 % no IKP”.

No otras puses, EK iesaka dalībvalstīm “pamazām atcelt videi kaitējošas subsīdijas, izņēmumus attiecinot vienīgi uz cilvēkiem ar īpašām sociālajām vajadzībām.” Arodbiedrībām ir jāuzrauga šis process, izvērtējot iedzīvotāju maksātspēju.

Pamatiniciatīvā *Rūpniecības politika globalizācijas kontekstā* arodbiedrībām ir jāpievērš uzmanību vairākiem formulējumiem:

1) “Eiropas Komisija strādās pie tā, lai:

- veicinātu grūtībās nonākušu nozaru pārstrukturēšanu uz nākotnē vērstu darbību, tostarp veicot strauju pārkvalifikāciju uz jaunajām strauji augošajām nozarēm un tirgiem saņemot atbalstu ar ES valsts atbalsta režīma un/vai Globalizācijas pielāgošanās fonda starpniecību (17. lpp);
- atjaunotu ES stratēģiju korporatīvās sociālās atbildības veicināšanai, kas ir svarīgs elements, lai nodrošinātu darba ņēmēju un patērētāju ilgtermiņa uzticēšanos (18. lpp).”

Izglītības pamatmērķis - Augstākā izglītība

Paredzēts, ka ES dalībvalstīs augstāko izglītību iegūs no 26% cilvēku vecumā no 30 līdz 34 gadiem Itālijā līdz 60% (Latvijā 34 – 36%, zemāk kā ES pamatmērķis (vismaz 40%)).

Izglītībā nacionālās reformu programmas paredz samazināt skolu nebeigušo un izglītošanos pāragri pārtraukušo jauniešu (*NEET*) īpatsvaru robežās no līdz 5% Slovēnijā līdz 29% Maltā (Latvijā 13,4%, mazāk kā ES pamatmērķī (zem 10%)).

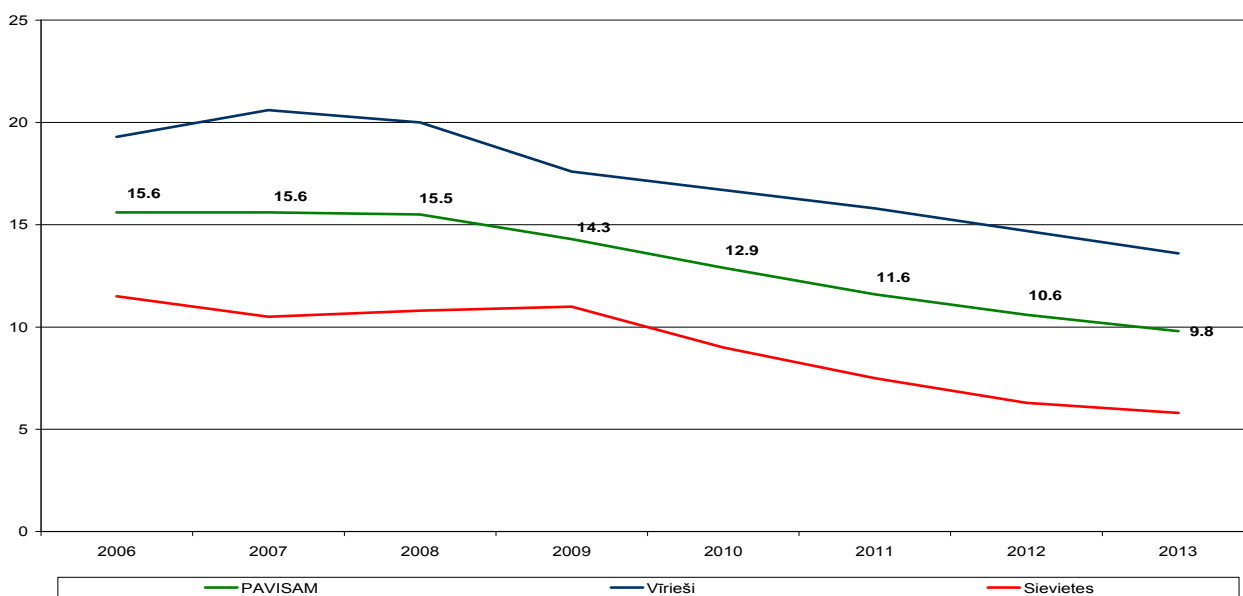
Eiropas Komisijas 2014. gada marta novērtējumā teikts, ka augstākās izglītības mērķis Latvijā ir sasniegts.

Izglītības pamatmērķis – samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu (*NEET* īpatsvara samazināšana)

NEET īpatsvara rādītāju Eiropas Komisija ir ieviesusi, lai uzraudzītu darba tirgu un jauniešu sociālo stāvokli un atvieglotu dalībvalstu salīdzināšanu stratēģijas *Eiropa 2020* kontekstā.

Latvijas Nacionālajā reformu programmā paredzētais mērķis *NEET* īpatsvara samazināšanā (13,4%) ir zemāks kā ES pamatmērķis (zem 10%). Taču CSP dati liecina, ka priekšlaicīgi mācības pārtraukušo daļa attiecīgajā vecuma grupā pakāpeniski samazinās un nacionālais mērķis jau ir sasniegts un pārsniegts (8. attēls).

NEET grupu uzskata par svarīgu nodarbinātības paaugstināšanas un darbaspēka atjaunošanas resursu. ES *NEET* izplatība palielinās, tāpēc tai pievērš uzmanību. 2012. gadā Eiropas Dzīves un darba apstākļu fondā veikts pētījums, kurā noskaidrota *NEET* izplatība ES dalībvalstīs un problēmas, kas ar šo parādību saistītas.³⁹ Saskaņā ar Eurostat datiem 2011. gadā Eiropā 7,5 miljoni jauniešu vecumā no 15 līdz 24 gadiem un 6,5 miljoni jauniešu vecumā no 25 līdz 29 gadiem bija atstumti no darba tirgus un izglītības. Tas sakrīt ar ievērojamu *NEET* īpatsvara pieaugumu, proti, 2008. gadā *NEET* īpatsvars vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem bija 11% un vecuma grupā no 25 līdz 29 gadiem — 17%, bet 2011. gadā tas attiecīgi sasniedza 13% un 20%.

8. attēls. Mācības pārtraukušie jaunieši 18-24 gadu vecumā pilsētās un laukos pēc dzimuma (% no iedzīvotāju skaita vecumā 18 – 24 gadi).

Avots: CSB datubāze.

Dalībvalstu līmenī *NEET* īpatsvars ievērojami atšķiras un svārstās no mazāk par 7% (Luksemburga un Nīderlande) līdz vairāk par 17% (Bulgārija, Īrija, Itālija un Spānija). Ekonomiskie zaudējumi,

³⁹ *NEET* grupa — jaunieši, kas nav iesaistīti ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās, — raksturīgās iezīmes, izmaksas un politiskā reakcija Eiropā. Kopsavilkums. Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds, 2012. Ziņojums „NEETs — Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe” (*NEET* grupa — jaunieši, kas nav iesaistīti ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās, — raksturīgās iezīmes, izmaksas un politiskā reakcija Eiropā) ir pieejams: www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1254.htm

kas 2011. gadā radās, jauniešiem neiesaistoties darba tirgū, bija EUR 153 miljardi. Tās ir piesardzīgas aplēses un atbilst 1,2% Eiropas IKP. Dalībvalstu līmenī ir ievērojamas atšķirības, taču dažām valstīm (Bulgārija, Grieķija, Itālija, Īrija, Kipra, Latvija, Polija un Ungārija) tas izmaksā ļoti dārgi - 2% no to IKP vai vairāk.

NEET problēmas risināšanai Eiropas Komisija izveidojusi stratēģijas *Eiropa 2020* pamatiniciatīvu *Jaunatne kustībā* un 2012.–2013. gadā (Latvijā 2013. gadā) atvērta *Jaunatnes iespēju iniciatīva*. Abu iniciatīvu mērķis ir izmantot visu jauniešu potenciālu un pieprasīt saskaņotu rīcību no dalībvalstu iestādēm, uzņēmumiem, **sociālajiem partneriem** un ES NEET problēmas risināšanai.

Problēmas risināšana vērsta divos virzienos:

- nodrošināt jauniešiem iespējas atgriezties izglītībā iestādēs un mācībās,
- sekmēt jauniešu iesaistīšanos darba tirgū un darba gaitu sākumu, stiprināt saikni ar darba tirgu.

2012. gadā Eiropas Komisija piedāvājusi pasākumu kopumu nodarbinātības jomā *Virzoties uz ekonomikas atlabšanu ar daudzām jaunām darbavietām*, kur iekļauti arī jauniešu nodarbinātības jautājumi.

Eiropas dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonda pētījumā parādīti piemēri, kā dalībvalstīs dažādos posmos risina personu virzību uz nodarbinātību. Pētījumā atzīst, ka šīs politikas mērķi, uzdevumi un pasākumi dalībvalstu līmenī ļoti atšķiras un to efektivitāti ir grūti novērtēt. Īpaša uzmanība ir jāpievērš sociāli neaizsargātām grupām, kam ir lielāka iespējamība nonākt nelabvēlīgu apstākļu varā.

Vairākās atziņas, ko sniedz šis pētījums var rosināt arodbiedrību iniciatīvu.

1. Sagatavot potenciālos darba ņēmējus darba tirgum – arodbiedrību skaidrojošais darbs skolās, pasākumi darba devēja un darba ņēmēju iemaņu un darba normatīvā regulējuma apgūšanai skolās (tiek darīts).
2. Ilgtermiņa un ilgtermiņīgu risinājumu palīdzības programmās. Tas ietver nepieciešamo kvalifikāciju nodrošināšanu jauniešiem, lai viņi veiksmīgi iekļautos darba tirgū.
3. Ieinteresēto personu iesaistīšana jaunatnes nodarbinātības pasākumu izstrādē un īstenošanā: augsta līmeņa sadarbība ar darba devējiem un to pārstāvjiem pasākumos, kuros galvenā uzmanība pievērsta potenciālo darba ņēmēju nodarbinātības palielināšanai.
4. Uz klientu, nevis piegādātāju vēsti jaunatnes nodarbinātības pasākumi, piemēram, sākot no tradicionālās izglītības, līdz personas vajadzībām īpaši pielāgotai izglītībai.
5. Sekmīga politika ir novatoriska. Tā ievieš jaunus veidus, kā tuvināties tās mērķa grupai, un šajā nolūkā informatīvie pasākumi ir svarīgs elements nelabvēlīgā situācijā esošu jauniešu iesaistīšanā, savukārt stimulējošas, reklāmas un tirdzniecības kampaņas var noderēt saistībā ar universālākiem jauniešu nodarbinātības pakalpojumiem.

Ziņojumā sniegts NEET grupas raksturojums. Lielāko apakšgrupu parasti veido bezdarbnieki. Neaizsargātas apakšgrupas ir slimie jaunieši, jaunieši ar invaliditāti un jaunieši, kam nodrošināta aprūpe. Apakšgrupas, kas nav neaizsargātas, veido tie, kas vienkārši nestrādā un nestudē, vai tie, kas ir iesaistīti citās nodarbēs, piemēram, mākslā, mūzikā un pašmācībā. Šo apakšgrupu pārstāvjus vieno tas, ka viņi zināšanas un prasmes neiegūst oficiāli.

Jauniešiem ar zemu izglītības līmeni ir trīsreiz lielāka iespējamība nonākt NEET statusā nekā jauniešiem ar terciāro izglītību, savukārt jauniešiem, kam ir imigrantu izcelsme, ir par 70 % lielāka iespējamība nonākt NEET statusā nekā pilsoņiem. Jauniešiem ar jebkādu invaliditāti vai veselības problēmām ir par 40 % lielāka iespējamība nonākt NEET statusā nekā tiem, kam ir laba veselība. Arī ģimeniskajai izcelsmei ir izšķiroša ietekme.

Esamība NEET statusā var radīt nelabvēlīgas sekas uz šo personu, sabiedrību un ekonomiku: izraisīt nevēlamus sociālos stāvokļus (atsvešināšanos, nestabilu un slikti apmaksātu darbu, jauniešu noziedzību, garīgās un fiziskās veselības problēmas).

Labklājība – iedzīvotāju daļas samazināšana, kuru apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība (personu skaits)

Nabadzības samazināšanas mērķis ir grūti salīdzināms, jo tā izpilde tiek mērīta pēc cilvēku skaita. Vismaz par 20 miljoniem jāsamazina to cilvēku skaits, kuri dzīvo nabadzībā vai ir sociāli atstumti (vai kuriem draud šāds liktenis). Apvienotajā Karalistē nabadzības samazināšanas mērķa izpilde virzīta uz bērnu nabadzības samazināšanu. Latvijas valdība ir apņēmusies samazināt nabadzīgo skaitu par 121 tūkstoti cilvēku, taču nav apsolījusi, ka 121 tūkstotis iepriekš nabadzīgie kļūs bagātāki (nabadzīgo skaits var samazināties arī uz emigrācijas rēķina).

Neskatoties uz to, ka Eiropas Padome konstatējusi, ka Latvija ir izpildījusi nabadzības mērķi, labklājības mērķis ir un paliek visas arodbiedrību darbības pamatā. Tā kā nabadzība strauji izplatās, Eiropa 2020 paredz īpašu pamatiniciatīvu, kuras apraksts gan neiekļauj inovatīvus priekšlikumus.

Stratēģijas tulkotajā tekstā par pamatiniciatīvu *Eiropas platforma cīņai pret nabadzību teikts (20 lpp.)*

“Šīs iniciatīvas mērķis ir nodrošināt ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, turpinot Eiropas gada cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību ietvaros aizsākto darbu, lai palielinātu informētību par to cilvēku pamattiesībām, kuri saskaras ar nabadzību un sociālo atstumtību, un atzītu šīs tiesības, dodot viņiem iespēju dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi un aktīvi līdzdarboties sabiedrībā.

ES līmenī Komisija strādās pie tā, lai

- sociālās atstumtības un sociālās aizsardzības koordinācijas atklāto metodi pārveidotu sadarbības, salīdzinošas pārskatīšanas un labas prakses apmaiņas platformā un padarītu to par instrumentu, lai stiprinātu publisko un privāto dalībnieku apņemšanos mazināt sociālo atstumtību un veiktu konkrētus pasākumus, tostarp izmantojot struktūrfondu un īpaši ESF mērķtiecīgu atbalstu;
- veidotu un īstenotu programmas, lai veicinātu sociālo inovāciju attiecībā uz vismazāk aizsargātajām iedzīvotāju grupām, īpaši nodrošinot inovatīvu izglītību, mācības un nodarbinātības iespējas trūcīgajām kopienām, lai apkarotu diskrimināciju (piemēram, attiecībā uz invalīdiem) un izstrādātu jaunu programmu migrantu integrācijai, lai tie varētu pilnībā izmantot savu potenciālu;
- veiktu sociālās aizsardzības un pensiju sistēmas atbilstības un ilgtspējas novērtējumu un apzinātu veidus, kā nodrošināt veselības aprūpes sistēmu labāku pieejamību.
- Valstu līmenī dalībvalstīm būs jāveic šādi uzdevumi:
- veicināt kopīgu kolektīvo un individuālo atbildību cīņā pret nabadzību un sociālo atstumtību;
- definēt un īstenot pasākumus, kas vērsti uz konkrētu situāciju risināšanu īpašās riska grupās (piemēram, ģimenes, kurās ir tikai viens no vecākiem, vecāka gadagājuma sievietes, mazākumtautības, romi, invalīdi un bezpajumtnieki);
- pilnībā izmantot to sociālā nodrošinājuma sistēmas, lai nodrošinātu atbilstošu ieņēmumu atbalstu un veselības aprūpes pieejamību.”

6.3. Citas aktuālas arodbiedrību darbības jomas

Sociālā aizsardzība un iekļautība

Viens no pēdējā laikā aktualizētajiem jautājumiem sociālās aizsardzības jomā ir sociālais dempings. Sociālā dempinga izpausmes skar gan iekšzemē nodarbinātos, gan ārvalstīs nodarbinātos. No ārvalstīs nodarbinātajiem sociālais dempings var skart vismaz trīs strādājošo kategorijas:

- darbā ārvalstīs nosūtītos strādājošos,

- strādājošos, kas izpilda pasūtījumus ārvalstīs,
- brīvprātīgi aizbraukušos.

Vismaz pirmajām divām strādājošo kategorijām pienāktos Latvijas arodbiedrību aizsardzība, kaut arī šādi strādājošie parasti nav Latvijas arodbiedrību biedri.

Tirgus liberalizācija, atšķirības sociālās aizsardzības jomā un nodarbinātības normatīvā regulējuma ieviešanas praksē, kā arī augstu un zemu algu valstu ekonomiskā integrācija ir labvēlīga vide sociālajam dempingam.

Attīstīto valstu skatījumā zemo algu valstis rada sociālā dempinga draudus augsto algu valstīm, jo, nodarbinot strādājošos no zemo algu valstīm, ir iespējams pazemināt nodarbinātības apstākļus un ekonomiskos standartus (algas, pabalstus) arī vietējiem strādājošiem. Aizstājot vietējos strādājošos ar lētāku darbaspēku, samazinās darba vietu pieejamība vietējiem strādājošiem.

Pētījumos ir izteiktas bažas, ka vienotajā ekonomiskajā telpā zemo algu valstu konkurētspēja ir augstāka un tās var paplašināt savu tirgus daļu uz attīstīto valstu rēķina. Tāpēc sociālā dempinga tēma ir arodbiedrību interešu lokā. Pamatojoties uz minētajiem draudiem, attīstīto valstu arodbiedrības cenšas ierobežot strādājošo ieplūdumu no zemo algu valstīm,

Latvija pieder pie zemo algu valstīm. Ekonomiskā integrācija dod iespēju Latvijas iedzīvotājiem strādāt citās ES valstīs ar augstākiem dzīves un darba standartiem. Latvijas skatījumā sociālais dempinga varētu izpausties kā sliktāki darba apstākļi no Latvijas izbraukušiem strādājošiem. Līdz šim Latvijas arodbiedrības maz rūpējušās par izbraukušajiem strādājošiem un pieticīgi iesaistījušās pārnacionālo regulējumu veidošanā. Padziļinoties integrācijai, starptautiskā darbība jāpastiprina.

Argumentējot sociālā dempinga pastāvēšanu, ir svarīgi izvēlēties atskaites punktu. Latvijas arodbiedrību interesēs ir izvēlēties par atskaites punktu augsto algu valstu standartus., taču šāda pieeja atzīta par nepamatotu, jo paplašina iespējamā dempinga zonu.

ETUI pētījumā⁴⁰ minēti dažādu autoru darbos norādītie riski, kas var sekmēt sociālo dempingu.:

1) Pochet (1990)⁴¹:

- ražošanas izvietošana zemo algu valstīs;
- nacionālo regulējumu fragmentācija ES iekšējās darba spēka mobilitātes ietekmē,
- reformas, kas palielina darba tirgus elastību, lai paaugstinātu valsts konkurētspēju,
- multinacionālo uzņēmumu prasības par lielāku darba apstākļu elastību.

2) Mosley (1995)⁴²:

- augsto algu valstu ražotāju izvietošana ar zemo algu valstu ražotājiem,
- uzņēmumu izvietošana zemo algu valstīs,
- zemo algu un pret arodbiedrībām vērsta politika no valsts puses.

Sociālā dempinga identifikācijā var izmantot arī citas teorētiski vairāk vai mazāk atzītas definīcijas. Definēšanas grūtības ir saistītas ar problēmas blakusefektus. Piemēram, ja darba devējam ir iespējas izlīdzināt darba apstākļus investīciju valstī un mājas valstī, tomēr darba devējs maksā investīciju valstī ievērojami zemākas algas kā mājas valstī, to var uzskatīt par sociālo dempingu, bet tikpat labi par konkurences priekšrocību izmantošanu.

Pastiprinoties uzņēmējdarbības internacionalizācijai, arodbiedrībām jāpastiprina starptautiskā darbība. Šajā ekspertīzē analizētajā ETUI pētījumā ir pierādīts, ka sociālais dempinga kavē attīstību,

⁴⁰ Bernaciak M. Social dumping and the EU integration process. ETUI Working Paper 2014.06, 2014, p. 8.

⁴¹ ETUI pētījumā minētais pirmavots: Pochet P. (1990). Dumping social: un concept operationnel?, Nota Bene, 56, 1-4.

⁴² ETUI pētījumā minētais pirmavots: Mosley H. (1995) The "social dumping" threat of European integration: a critique, in Unger B. and van Waarden F. (eds.) Convergence or diversity? Internationalization and economic policy response. Aldershot, Avebury, 182 – 199.

tāpēc arodbiedrībām nevajadzētu to atbalstīt, līdzdarbojoties *Eiropa 2020* īstenošanā. Tomēr savu darbinieku aizsardzība ārvalstīs un līdzdalība starptautisko normu sagatavošanā ir arodbiedrību pienākums. Piemēram, likumdošanā precīzi jānosaka Latvijas strādājošo tiesības citās ES dalībvalstīs, nosakot darbā ārvalstīs nosūtīto strādājošo tiesības.

Tieslietu sistēmas un valsts pārvaldes darbības uzlabošana

Eiropa 2020 īstenošanas izvērtējumā 2014. gadā norādīts, ka tieslietu sistēmā joprojām ir daudz nepilnību, taču tās neskar arodbiedrību darbības jomu.

Izvērtējumā atzīmētās nepilnības valsts pārvaldē skar vairākus jautājumus, kas ir arodbiedrību darbības lauks: vienota algu sistēma, vienoti augstāko amatpersonu atlases standarti, visaptverošas apmācības stratēģija un karjeras attīstība

Kaut gan valsts pārvaldē arodbiedrību darbība ir ierobežota, te ir plašs darbības lauks. Viens no iemesliem, kas kavē vienotu algu reformu ieviešanu ir taupības pasākumu rezultātā radītās atšķirības vienādas kvalifikācijas darbinieku atalgojumā dažādās valsts institūcijās.